

**PREPOZNAVANJE ZNAKOV
IN PREPREČEVANJE
NASILJA NAD OTROKOM**

Nosilec projekta:

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Kardeljeva ploščad 16, SI – 1000 Ljubljana

Partnerji projekta:

European Forensic Agency d.o.o. Beograd - Vračar, Petrogradska 4/2, RS – 11000 Beograd

Osnovna Škola Svetozar Miletić, Nemanjina 25, RS – 11080 Beograd

Hrabri telefon, Trg svibanjskih žrtava 1995. br 2, HR – 10000 Zagreb

Dječji Vrtić Drniš, Antuna Mihanovića 2, HR - 22320 Drniš

Št. pogodbe: 20-201-076035

**PREPOZNAVANJE IN PREPREČEVANJE NASILJA NAD OTROKOM
V ZUNAJŠOLSKEM OKOLJU**

Učna gradiva za ravnatelje vrtcev in osnovnih šol

**Sofinancirano s strani programa
Erasmus+ Evropske unije.**

Ta dokument odraža zgolj avtorjevo mnenje. Evropska komisija ni odgovorna za kakršno koli morebitno uporabo informacij, ki se nahajajo v tem dokumentu.

KAZALO

Uvod	4
Vloga šole pri odkrivanju in preprečevanju pojavov nasilja nad otrokom v zunajšolskem okolju	4
Priložnosti in omejitve šole in šolskih strokovnih delavcev pri odkrivanju, prepoznavanju in reagiranju na izpostavljenost otroka nasilju v družini	6
Temeljna načela dela z otrokom, ki doživlja zanemarjanje in/ali nasilje.....	10
1 DINAMIKA ODNOSOV V DRUŽINAH Z IZKUŠNJO NASILJA.....	12
Družinska pripadnost.....	12
Otroci kot žrtve nasilja	14
Nasilje v družini kot družbeni problem.....	16
2 NASILJE V DRUŽINI PO ZPND	19
Kaj je nasilje v družini	19
Kako prepoznati, da je otrok lahko žrtev nasilja v družini (splošni znaki).....	22
Kako ravnati, ko zaznamo znamenja nasilja v družini	24
3 OBLIKE NASILJA NAD OTROKI IN KAKO JIH PREPOZNATI	25
Zanemarjanje otroka	26
Psihično nasilje nad otrokom.....	31
Fizično nasilje nad otrokom	33
Spolna zloraba otroka.....	37
4 KORAKI PRI OBRAVNAVI NASILJA V DRUŽINI	39
Informacije o nasilju v družini.....	39
Obvestilo šolski svetovalni službi in izdelava zapisa	39
V nujnih primerih takojšnje obvestilo CSD	39
Pogovor z otrokom.....	40
Posredovanje suma o nasilju drugim institucijam	41
Sklic internega tima	42
Delovanje internega tima.....	42
5 ZAPIS DOGODKA	45
6 NALOGE ZAPOSLENIH V VIZ	51
Vodstvo šole – ravnatelj.....	51
Svetovalna služba.....	52
Razrednik / vzgojitelj otroka.....	53
Drugi strokovni delavci.....	54
7 SODELOVANJE VIZ Z DRUGIMI INSTITUCIJAMI	56
Sodelovanje s centri za socialno delo.....	56

Sodelovanje s policijo, tožilstvom in sodiščem	58
Zaposleni v VIZ kot priče v kazenskem postopku	61
8 SODELOVANJE Z MEDIJI	63
9 NAJPOGOSTEJŠA KAZNIVA DEJANJA Z ELEMENTI NASILJA NA ŠKODO OTROK: PRIJAVA NA POLICIJO	68
Pravni status otroka	68
Najpogosteje obravnavana kazniva dejanja, storjena na škodo otrok	69
Podaja prijave na policijo	79
10 POLICIJSKA PREISKAVA IN UKREPI ZA ZAŠČITO OTROKA	85
Prepoved približevanja določeni osebi, kraju ali območju po ZNPPol	88
Prepoved približevanja po Zakonu o kazenske postopku	90
Prepoved približevanja po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini	91
11 POSTOPEK NA TOŽILSTVU	94
Vloga tožilstva v predkazenskem in kazenskem postopku	94
Vloga preiskovalnega sodnika, pooblaščenca otroka in zakonitega zastopnika otroka	97
Načela v zvezi z zaslišanjem otroka	98
Zaključek kazenskega postopka	98

Uvod

Vloga šole pri odkrivanju in preprečevanju pojavov nasilja nad otrokom v zunajšolskem okolju

Strokovni delavci VIZ so pred težko nalogo nenehnega odločanja, katera ravnanja naj obravnavajo kot dejanja nasilja. Ko gre za nasilje, ki se dogaja zunaj šole ali vrtca, v otrokovem domačem okolju, pa je še težje že prepoznavati posledice nasilja.

Sodobna norma »ničelne tolerance« do nasilja, ki naj bi zagotovila nedvoumno vodilno načelo odnosa do nasilja, je problem z nasiljem pravzaprav šole zares izpostavila. Težava ni v razumevanju pomena, na kaj naj bi pojem »ničelne tolerance« meril, pač pa v dejstvu, da tudi tisti, ki normi striktno sledi, mora za vsak konkreten dogodek »nasilja« ugotoviti, ali je to, kar se je zgodilo ali kar se dogaja, *nasilje*, oziroma, *Nasilje* – ker če JE, potem je potrebno ukrepati.

Realni problem, ki zadeva ugotavljanje, ali neko dejanje že je »nasilje« (in je torej potrebno ukrepati), ali še ni, je v tem, da je med »da« in »ne« veliko situacij, ki ne omogočajo povsem enoznačnega odgovora. Dejanje nasilja zahteva razumevanje različnih kontekstov, ki se prepletajo, in razumevanje »položaja« različnih udeležencev. Za to je potrebno vedeti, kakšnim vrstam nasilja smo priča, kakšne so posledice, kako je treba ukrepati.

Pojem »ničelne tolerance do nasilja« bi bil nesmiseln, če človek ne bi bil bitje nasilja. V nasprotju z vzgojnim in moralničnim diskurzom, ki je temelj delovanja šole, predlagamo, da kot temeljno izhodišče za obravnavo nasilja privzamemo, da je nasilje inherentni, neodpravljivi del človeškega obstoja, prav v smislu *condition humaine*. Nasilje do živali, do človeku sorodnih bitij (kot so bili denimo še pred 30.000 leti na tem področju živeči Neandertalci), do narave in do drugih ljudi (do lastne vrste Homo Sapiens), je del procesov »napredovanja človeka«, v katerih je človek poselil vse celine.

Nič nujnega ali »naravnega« ni v tem, da je zgodovinski razvoj norm kulture zahodnih družb –vsaj za sedaj, skupaj z okoliščinami življenja v sodobni globalni industrijski družbi – *lahko* vodil v vse odločnejše nasprotovanje nasilju in v koncept človekovih pravic, a je dejstvo, da imamo danes prevlado koncepta *dolžnosti* vrtca in šole, da vzgajata brez uporabe sredstev

nasilja, in da morajo vzgojitelji in učitelji otroka ščititi pred vsemi oblikami izpostavljenosti nasilju.

Ta dolžnost vzgojiteljem in učiteljem nalaga tudi, da znajo *prepoznati* učinke, ki jih je nasilje/zlorabljanje pustilo pri otroku, in to tudi takrat, ko ni v njihovi moči, da bi jih individualno – ali tudi šola in vrtec kot instituciji – lahko odpravile. Kot se pokaže, že zgolj prepoznavanje učinkov nasilja nikakor ni lahka naloga, velikokrat je nemara celo nemogoča. A prav zato se je še toliko bolj pomembno o razlogih za nasilje in o njihovih učinkih poučiti, čeprav je šele začetek dejanj, ki jih mora šole zaradi svoje zakonske in etične dolžnosti zaščititi otroka pred nasiljem sprožiti v povezavi z drugimi institucijami družbe, kot so centri za socialno delo (CSD), policija, državno tožilstvo in drugi deli pravosodja, krizni centri za mlade in nevladne organizacije, kot je denimo SOS telefon itd.

Tu se ne osredotočamo na pojave nasilja, s katerim se šola vsakodnevno spopada in jih lahko sama rešuje, ker potekajo znotraj šole, pač pa predvsem s pojavi in učinki tistega nasilja, ki jih šola v okviru svojih pristojnosti in možnosti *lahko* prepozna, večinoma pa jih ne more reševati sama in mora zato vključiti druge institucije v družbi. Šola si mora prizadevati, da razločuje ti dve obliki spopadanja z nasiljem, oziroma že kar zlorabo otrok.

Za pojave ekscesnega nasilja, ko torej morajo svoje naloge pričeti opravljati druge institucije, šola večinoma ni odgovorna, v smislu, da bi bilo neustrezno delo v šoli njegov izvor in generator – ti ekscesi nasilja se večinoma generirajo v družini ali v širšem domačem okolju, v katerem otrok živi. Treba pa je znati odgovoriti na vprašanje, za prepoznavanje kakšnih vrst nasilja je šola odgovorna in kakšne so pri tem dolžnosti in možnosti ravnanj šole.

Učna gradiva strokovnim delavcem VIZ dajejo oporo in spodbudo, da se čim prej odzovemo in naredimo ustrezne korake, če domnevamo, da imamo pred seboj otroka, ki je ogrožen in potrebuje zaščito. Namen je v prvi vrsti informiranje in ozaveščanje o upravičenih pričakovanjih, ko gre za zaščito otrok, ki so žrtve nasilja v družini

Priložnosti in omejitve šole in šolskih strokovnih delavcev pri odkrivanju, prepoznavanju in reagiranju na izpostavljenost otroka nasilju v družini

Šola ima veliko možnosti za odkrivanje, preprečevanje in ukrepanje v primeru nasilja nad otroki, ker je ustanova, kjer otroci preživljajo največ časa in ima nanje poseben vpliv. Vsakodnevni stiki med učiteljem in učenci, učitelju omogočajo spremljanje otrokovega vedenja, čustvovanja ter videza, in ker jih učitelj pozna, lahko zazna tudi spremembe in otroku pomaga.

Zloraba otrok je kombinacija zlorabe moči in ravnanj s strani posameznikov, družine, neobčutljive skupnosti in kulture. Tako kompleksen problem zahteva multidisciplinarne odgovore z občutljivostjo do različnosti kultur in potreb otroka.

Pogosto pa se tudi ob pripravljenosti, da bi kot odrasli poročali o naši zaskrbljenosti za posameznega otroka, glede katerega izpostavljenost nasilju prepoznavamo ali domnevamo, da je ogrožen, ustavimo, ker nismo ustrezno podprti in ker to v praksi pogosto ostaja pretežno stvar naše lastne presoje in odločitve. Žal se še pogosto srečujemo s prakso, da se odzovemo prepozno na to, da otrok potrebuje pomoč, kar vodi k nadaljnji zlorabi, trpinčenju otroka.

Šolski strokovni delavci se v obravnavi izpostavljenosti otrok nasilju v družini srečujejo z vrsto problemov, ki otežujejo tako prepoznavanje izpostavljenosti nasilju v družini, kot tudi odzivanje nanjo in (ustrezno, hitro) ukrepanje.

Posledice in znaki nasilja so resda številni, a kljub temu pogosto premalo specifični in odvisni od množice dejavnikov ter konkretnih okoliščin, da bi jih bilo mogoče naravnost pripisati nasilju. Posploševanje pojava je izjemno tvegano, zato je potrebno poznavanje vseh značilnosti in okoliščin.

Šole imajo vpogled do nasilja v družini posredno, preko informacij učencev, učiteljev in pooblaščenih institucij. O tem ni številčnih podatkov, informacije je od otrok in od staršev težko dobiti. Da je problematika pereča, se da ugotoviti iz posameznih primerov, ko se učenci zaupajo učiteljem, npr. da bodo doma tepene zaradi slabih ocen ali spricho obvestila o slabem

vedenju, včasih pa o tem poročajo tudi starši sami. Zaznavanje morebitnih posledic nasilja v družini v šoli je zelo občutljivo področje, saj je brez trdnih dokazov učenca težko zaščititi, ob soočanju staršev – morebitnih povzročiteljev – pa so posledice za otroka lahko še slabše, če ni ustreznih prijemov.

Poleg tega imajo šolski strokovni delavci redko priložnost, da bi spoznali otroka in družino tako celovito, da bi otrokovo morebitno izpostavljenost nasilju lahko identificirali z gotovostjo in enoznačno. Prav zato šola sama ne more reševati problematike nasilja v družini (in drugih pojavov nasilja ali zlorabe otroka v zunajšolskem okolju). Šola lahko torej predstavlja samo segment v razreševanju te problematike. In prav zato so nujne povezave različnih institucij: šole, centrov za socialno delo, zdravstva, policije, tožilstva in sodstva.

Med dejavnike, ki otežujejo prepoznavanje in odzivanje, gotovo spadajo načelo spoštovanja zasebnosti družine (bojazen pred vdorom v zasebno družinsko življenje) in njenega vzgojnega ravnanja z otroki, vzgojna merila lastne kulture in tudi globlje psihodinamične (osebne) vzroke, kot so tesnoba ob pojavu, nezavedni odpori, identifikacija s storilcem in tudi strah.

Zlasti na izobraževanju o soočanju z nasiljem v družini se je pokazalo, da so v praksi težave tudi pri sodelovanju VIZ z drugimi institucijami. Tako so predstavniki in predstavnice VIZ navajali zlasti pomanjkanje informacij s strani CSD:

- ko so prijavili sum nasilja, mnogokrat ni bilo nobene povratne informacije o tem, kako je s postopkom,
- če je prišlo do prepovedi približevanja enega starša otroku, so VIZ želeli, da jih CSD o tem obvesti,
- če ni prišlo do prijave o sumu nasilja nad otrokom s strani VIZ, prijava na CSD pa obstaja in gre za otroka, ki je v VIZ, bi šole rade kakršnokoli informacijo o tem otroku, ker je to pomembno za delo z otrokom v šoli,
- Šole so navajale tudi konkretne težave z interventnimi službami CSD,
- težave s prijavi ob petkih popoldne, ko otroci nočejo domov, na CSD pa ni več oseb, na katere bi se lahko VIZ obrnili.

NAJPOGOSTEJŠI ZADRŽKI, DILEME IN POMISLEKI TER ODGOVORI NANJE

Ni mi prijetno prevzeti pobude in obvestiti pristojne institucije.

Kaj bo z otrokom po prijavi nasilja? Se bo sploh kaj zgodilo?

Kaj če s prijavo naredim otroku še več škode?

Kaj če pretiravam? Me bodo vzeli resno? Kako naj povem, če nisem prepričana?

Naj tolažim otroka? Kaj in kako naj mu rečem, če tudi sama ne vem, kaj se bo zgodilo?

Nočem se vmešavati v družinske zadeve.

Se bo nasilje stopnjevalo, če podam prijavo?

Težko mi je, ker starše poznam.

Kako bo moja prijava vplivala na sodelovanje s starši?

Kaj pa, če ni res in bom imel/a težave z domnevnim storilcem?

Kaj če mi bodo starši grozili s tožbo (fizičnim nasiljem, maščevanjem...)?

Bom morala na sodišče?

Bom dobila v šoli podporo?

Želim ostati anonimna, ker me je strah reakcije storilca.

ODGOVORI NANJE

Za nasilje ni hitrih in enostavnih rešitev. Prijava je pogosto edina pot za zaščito otroka in zaustavitev nasilja.

Včasih je težko narediti, kar je prav, a prijava suma nasilja je odgovornost odraslih, ki delamo z otroki. Poleg tega, v skladu s 6. členom Zakona o preprečevanju nasilja v družini («dolžnost prijave») smo strokovni delavci vzgojno-izobraževalnih ustanov dolžni, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti, takoj obvestiti center za socialno delo (CSD), policijo ali državno tožilstvo, kadar sumimo, da je otrok žrtev nasilja v družini.

Otrok potrebuje izkušnjo, da odrasli poskrbijo zanj.

Jeza staršev je možen odziv. A zaradi našega nelagodja v povezavi s tem ne smemo spregledati nevarnosti, ki morda grozi otroku.

Če ravnate v skladu z zakonom, starši s tožbo ali ovadbo ne morejo uspeti.

Če nimate podpore drugih zaposlenih ali ti nasprotujejo vaši odločitvi glede prijave, se za posvet in podporo lahko obrnete na pristojni center za socialno delo ali nevladne organizacije, ki delajo na tem področju.

Lahko se zdi, da gre vse skupaj prepočasi ali da se ne zgodi nič. Vendar se:

- CSD po uradni dolžnosti sproži postopek ugotavljanja ogroženosti otroka in je pri tem dolžan izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za njegovo zaščito in zaščito njegovih koristi.
- Pri CSD se za obravnavanje nasilja ustanovi multidisciplinarni tim, na katerega so vabljeni tudi predstavniki VIZ.
- CSD spremlja družino. Starše (oziroma osebo, ki povzroča nasilje nad otrokom) lahko napoti v ustrezne socialno-varstvene, izobraževalne, zdravstvene ali psiho-socialne programe.
- Odvzem otroka staršem je zelo redek ukrep, ki se izvede le ob hudi ogroženosti otroka in majhni možnosti, da bo starš spremenil svoje škodljivo vedenje.

Naloge zaposlenih v viz

KAJ JE MOJA NALOGA	KAJ NI MOJA NALOGA
Opozoriti na sum na nasilje v skladu s Pravilnikom o obravnavi nasilja v družini za zaposlene v VIZ.	Samostojno iskanje dokazov in preverjanje, ali otrok RES doživlja nasilje.
Upoštevati, da moja ocena o tem, kaj je za otroka in njegovo družino najbolje, ni nujno edina ustrezna.	Opraviti pogovor (o povzročanju nasilja) z odraslimi, ki nad otrokom povzročajo nasilje.
Sodelovati z otrokom in z drugimi strokovnjaki ter strokovnjakinjami, ki otroku lahko pomagajo.	Prevzeti nase odločitev, kaj je najbolje za otroka in njegovo družino.
Predati pomembne informacije službam, ki imajo pooblastila, da ukrepajo v otrokovo korist.	»Rešiti otroka« in v celoti prevzeti nase odgovornost za otrokovo nadaljnje življenje in varnost

Temeljna načela dela z otrokom, ki doživlja zanemarjanje in/ali nasilje

1. Zanemarjanje otrok in nasilje nad otroki se pojavlja v vseh socialnih okoljih, kulturah in veroizpovedih. Ne glede na različne okoliščine, vsebuje delo z otrokom, ki ima izkušnjo zanemarjanja in/ali nasilja, naslednja načela¹
2. Osnovna skrb na vseh stopnjah mora biti interes in varnost otroka. Ko pride do konflikta interesov otroka in roditelja, je interes otroka najpomembnejši.
3. Vsi otroci imajo pravico do zaščite.
4. Zlorabljeni otroci potrebujejo enako skrb in rahločutnost ne glede na to ali jih je zlorabil roditelj, skrbnik ali tujec.
5. Cilj dela z otrokom je povečati njegovo varnost, preprečiti nadaljnje zanemarjanje in nasilje, vključiti otroka v programe pomoči z namenom zmanjšanja posledic doživetega zanemarjanja ali/in nasilja in omogočiti otroku ustrezen psihosocialni razvoj.
6. Vsak otrok ima pravico do ustrezne skrbi, vzgoje in zaščite s strani odraslih. V primerih zanemarjanja otroka in nasilja nad otrokom, ima otrokova pravica do varnosti in zaščite prednost pred pravico odraslih do stika z otrokom in njihovimi drugimi pravicami.
7. Pri delu z otrokom moramo upoštevati stopnjo otrokovega razvoja, morebitne razvojne posebnosti ter otrokovo kulturno in socialno ozadje. Ob spoštljivem upoštevanju pa naštetih dejavniki ne smejo biti razlog za minimaliziranje nasilja ali neukrepanje pristojnih ustanov, ko otrok doživlja zanemarjanje in/ali nasilje.
8. Eden od ciljev mora biti ta, da otrok utрпи čim manj škode in čim hitreje okreva. Osebe, ki skrbijo za otroka po izkušnji zanemarjanja ali/in nasilja, ali/in osebe, ki otroku nudijo strokovno pomoč, morajo preprečevati nadaljnjo in sekundarno viktimizacijo otroka.
9. V primerih zanemarjanja otroka in nasilja nad otrokom, ima otrokova pravica do varnosti in zaščite prednost pred pravico odraslih do stika z otrokom in njihovimi drugimi pravicami.

¹ Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje (Ur. Tjaša Hrovat). Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo, 2017

10. Vsakdo, še posebej pa strokovne delavke in delavci različnih institucij in organizacij, ki menijo, da obstaja možnost ali sum, da otrok doživlja zanemarjanje ali nasilje, ali sumijo, da bi se to lahko zgodilo, so dolžne ukrepati (prijava zanemarjanja ali nasilja pristojnim ustanovam: CSD, policija, tožilstvo).
11. Za delo z otrokom ne sme biti odgovoren samo posamezen strokovni delavec/ka. Pri delu z ogroženim otrokom je nujno timsko delo, pri čemer je potrebno narediti vse, da se prepreči vsako nadaljnje travmatiziranje ogroženega otroka.
12. Strokovnjaki in strokovnjakinje v vseh institucijah in organizacijah, kjer delajo z otrokom, morajo v skladu z zakonom zagotoviti zaupnost podatkov, ki jih pridobijo med obravnavo. Z namenom zaščite in pomoči otroku lahko podatke obdelujejo le na podlagi zakona ali osebne privolitve posameznice oz. posameznika.
13. Delo institucij in organizacij, ki so v stiku z otrokom, mora biti povezano ter usklajeno. Zagotovljena mora biti izmenjava potrebnih informacij, kar ima prednost pred zavezanostjo poklicni molčečnosti.
14. Posebno pozornost je potrebno nameniti otrokom, ki imajo posebne potrebe ali pripadajo družbenim skupinam z manj moči (zaradi spola, etnične pripadnosti, rase, socialnega statusa, vere, spolne usmerjenosti staršev, vrste družinske skupnosti).
15. Postopki bi morali biti okvir, ki zagotavlja skupno delo organizacij zaradi zaščite otrok. Niso in ne morejo biti nadomestek za poklicno presojo in rahločutnost.

1 DINAMIKA ODNOSOV V DRUŽINAH Z IZKUŠNJO NASILJA

Za družinsko življenje je značilno, da v njem potekajo intimni odnosi med člani družine. Družina torej predstavlja zasebnost, in v različnih družbah obstajajo dileme, kdaj je družba upravičena poseči vanjo. Stališče Svetovne zdravstvene organizacije je, da nasilje v družini nujno potrebuje preseganje tabuja družinske zasebnosti (WHO, 2005).

Nasilje v družini uvrščamo v kategorijo »medosebnega nasilja« (v razliki do »kolektivnega« in »sistemskega« nasilja), sicer gre lahko za različno naravo nasilja (telesnega, spolnega, psihološkega in zanemarjanja/prikrajšanosti) nad otroki, partnerji in starejšimi (Krug s sod., 2002). Storitci nasilja so intimni partnerji, starši oziroma drugi bližnji sorodniki; to je povsem različno od nasilja nad odraslimi moškimi, ki so pretežno žrtve nasilja zunaj meje družinskega sistema. Žrtve so običajno čustveno in ekonomsko povezane s storilcem, kar pomembno določa dinamiko nasilja. Nasilje neznane osebe se največkrat zgodi kot enkratni dogodek; v družini pa gre praviloma za cikel nasilja in ponavljajočo se izkušnjo. Čeprav so lahko tudi ženske nasilne v partnerskih odnosih in se nasilje pojavlja tudi v homoseksualnih razmerjih, pa je prevladujoč vzorec družinskega nasilja tisti, ko je nasilnež moški in žrtev ženska oziroma otroci (Selič, 2007). Nasilje v družini lahko označimo kot ekspresivno nasilje – ki se sproži ob izražanju jeze, frustracije, kot izguba nadzora ali pa kot instrumentalno nasilje, s katerim se želi doseči nadzor, ustrahovanje, subordinacijo.

Dejansko gre praviloma za željo po dominaciji nad družinskimi člani (Connell, 1995). V nadaljevanju poglavja bodo opisane značilnosti družinskih odnosov, ki razložijo možnost vzdrževanja nasilnih odnosov v skupini medsebojno navezanih ljudi, ki naj bi poleg pripadnosti zagotavljala prav varnost.

Družinska pripadnost

Družina je posebna socialna oblika človeških odnosov. Nekatere njene značilnosti so splošne in veljajo za vse kulture (Scabini in Cigoli, 1998), na primer lastnost, da je ta skupina organizirana na starševskih odnosih, ki temeljijo na partnerstvu in različnosti generacij. Družine so organizacijsko kompleksni socialni sistemi, ki lahko vsebujejo dve do štiri generacije. Za ta socialni sistem so značilni čustvena povezanost, lojalnost in trajnost

članstva. Ljudje imamo veliko potrebo, da bi pripadali majhni skupini ljudi, v kateri bomo lahko razvijali neke intimne vezi in občutke varnosti. Ta potreba je univerzalna in je tudi eden od razlogov, da institucija družine obstaja ne glede na kulturološke spremembe (Boscolo in Bertrando, 1995). Ljudje bi želeli družinsko okolje doživljati kot temeljni varnostni sistem.

Vendar so v družinskem življenju povezani s kombinacijo intimnosti in čustvene intenzivnosti, ki lahko niha med naklonjenostjo in sovražnostjo. Posebnost človeške družine je v tem, da je videti, da ima glede na razširjenost nasilja relativno slabo razvite inhibicije, ki nadzorujejo agresivno vedenje glede ostalih članov iste vrste, vsaj v primerjavi s socialnimi živalmi (Straus, 1992). Raziskovalci nasilnega vedenja v okviru družine ugotavljajo, da lahko obstaja tudi genski potencial za nasilnost, vendar se ne razvije brez socialnih pogojev: torej gre predvsem za naučeno vedenje (McCord, 1994).

Številne raziskave poročajo o telesnem nasilju nad ženskami in otroki v družinah vseh socialno-ekonomskih položajev, vendar so tisti, ki živijo v revščini, nasilju partnerjev oziroma očetov veliko bolj izpostavljeni (Krug s sod., 2002): najverjetneje je za mnoge moške revščina hud stresor in dokaz njihove nezadostnosti, revne ženske pa se veliko težje odločijo zapustiti nasilnega partnerja. Velika neravnovesja v razmerjih moči, kot so lahko v okoljih s patriarhalnimi vrednotami, omogočajo, da se člani družine z višjim socialno-ekonomskim položajem znašajo nad šibkejšimi člani družine (Sethi s sod., 2004). Hkrati se od družinskih članov pričakuje lojalnost do družine, in to bistveno bolj ravno od žrtev.

Vztrajanje v družinah, kjer je doma nasilje, ima več razlogov: eden od njih je, da se odrasla žrtev nima kam umakniti ali te možnosti ne vidi oziroma ima prešibko mrežo podpornih odnosov zunaj družine, ali pa jih sploh nima (WHO, 2005). Drugi razlog je povezan z naravo navezovalnih odnosov v družini. Vedenjski sistem navezanosti obstaja pri vseh ljudeh in je eden od osnovnih sestavin človeške narave. Navezovanje na druge osebe ima tudi biološko (evolucijsko) osnovo: iskanje bližine z izbrano osebo razumemo kot evolucijsko nalogo zaščite in preživetja. Občutek navezanosti je taka nuja, da se lahko razvije in obstaja navkljub ponavljajočemu se kaznovanju s strani navezovalne osebe. Zato ljudje občutijo intenzivna in boleča čustva, kadar se bojijo, da bodo izgubili ali ko zares

izgubijo človeka, ki jim pomeni navezovalno osebo (Pistole, 1994). Otroci pa samoiniciativne možnosti umika iz družine, kjer doživljajo nasilje, sploh nimajo, saj je družina edina socialna stvarnost, ki jo poznajo.

Navezovalni odnosi tudi razložijo izmenjavanje občutkov varnosti, tolažbe in zaščite, ki jih občasno doživljajo člani v nasilnih družinah, in občutkov nemoči, strahu in obupa. Tak izmenjujoč se cikel namreč v »dobrih obdobjih« povzroča, da se žrtve navezujejo na tiste, ki zlorablajo svojo moč nad njimi. Tako se otrok približa staršem v obdobjih, ko ga ne ustrahujejo, ali žena možu, ki se ji opravičuje za tepež. Ker so ljudje v družinah med seboj navezani, to povzroči, da dolgo ostajajo v odnosu, zato se nasilnost ponavlja in postaja stalen vzorec vedenja. Cikel nasilja (Walker, 1984) razumemo kot ponavljanje naslednjih faz: obdobje, ko narašča napetost, nasilni incident, in obdobje, ko je napetost majhna, v odnosih pa prevladujejo ljubeznivost, opravičila in zagotavljanje, da se nasilje ne bo več zgodilo.

Otroci kot žrtve nasilja

Varnost otrok je bistveno odvisna od starševskega stila njihovih skrbnikov in starševske zmožnosti za navezovanje. Starševski stil vpliva na otrokovo funkcioniranje od otroštva do mladostništva (Cusinato, 1998). Starševski stil, ki je združeval veliko nadzora in malo čustvene podpore (morda bi se dal opisati z izrazom »strahospoštovanje« ali »pretrd« vzgojni stil), se je povezoval z nižjim samospoštovanjem pri otrocih, s slabšo prilagoditvijo ob vstopu v šolo, tak izrazit starševski stil je povezan tudi z višjo ravnijo agresivnosti pri otrocih, slabšimi odnosi z vrstniki in s slabšo šolsko uspešnostjo v adolescenci. Permisivni stil starševstva (zelo velika popustljivost, postavljanje zelo malo zahtev ali omejitev staršev in srednja ali sorazmerno majhna stopnja čustvene vpletenosti – morda celo čustvena distanciranost) se je v nekaterih pomembnih končnih učinkih pokazal za podobnega prejšnjemu pretrdemu starševskemu stilu vzgoje: pri obojih so otroci kazali manjšo stopnjo socialne odgovornosti in samostojnosti, ki se povezujeta s t. i. instrumentalno kompetentnostjo (otrokova sposobnost za samostojnost, samokontrolo, sodelovanje in doseganje ciljev) (Bukatko in Daehler, 1995). Dečki, ki so jih vzgajali s pretrdim vzgojnim stilom, so bili bolj agresivni, deklice pa bolj odvisne; otroci permisivnih staršev so imeli težave pri samokontroli in manj so se zmogli

zanesti. Za najbolj zdravega se je izkazal starševski stil, ki zajema omejitve in zahteve ter veliko čustvene podpore.

Najbolj tvegan način navezovanja med otrokom in skrbnikom je tisti, ko je otrok dezorientiran, skrbnik pa je prevzet od svojih lastnih težav oziroma stresorjev. Vedenje v tej obliki odnosa je za otroka protislovno in vzbuja zmedo. Otroci v takih domovih doživljajo strah pred izgubo ali ločitvijo zelo stresno in nikoli ne morejo vedeti, kaj naj pričakujejo (Spangler in Grossman, 1999), prijaznost ali bes, oddaljenost ali ponudbo bližine. Tovrstno domače ozračje je predvsem značilno za otroke, s katerimi se slabo ravna. V tej obliki otrokove navezanosti se skrbnik vede bodisi prestrašeno bodisi je vir strahu za otroka (Allen, 2001).

Praviloma se člani družin, v katerih ni varno živeti, stanju prilagodijo. Tudi otrok poskuša poiskati ob doživetju strahu ali zapostavljanju tak način vedenja, za katerega se mu zdi, da bo zmanjšal tveganje in bolečino. Vendar se nevarnost slabega ravnanja kljub otrokovemu trudu še poveča. Če so bolj ponižni in ubogljivi, se povzročitelj nasilja še bolj spravi nanje, ker ni odpora; če otroci postanejo agresivni in se upirajo, je to dodatni izgovor za nasilje nad njimi.

Čim več so ljudje v svoji mladosti doživljali telesnega kaznovanja ali/in če so bili priče nasilnih obračunov med svojimi starši, tem več verjetnosti je, da bodo tudi sami telesno nasilni do svojih otrok. Večji potencial za nasilnost do svojih otrok so imeli tisti, ki so doživljali telesno nasilje pred puberteto kot po puberteti. Največji potencial za nasilje so imeli tisti, ki so bili priča nasilju in so bili tudi nasilno obravnavani (Straus in Kantor, 1994).

Tudi ženske so storilke nasilja nad otroki, posebno ko so same žrtve nasilja ali drugih stresorjev. Ženske so večkrat odgovorne za skrb za otroka in se zaradi bližine tudi večkrat znesejo nad otroki (Satel, 2000): poročila iz ZDA govorijo o tem, da so ženske od 20. do 49. leta starosti dvakrat pogosteje slabo ravnale z otroki kot moški. Kot eden najpomembnejših dejavnikov zaščite pred grdim ravnanjem z otroki se je izkazala kakovost partnerskega odnosa. Matere, ki so imele slabe otroške izkušnje, in tiste z dobrimi so bile oboje pozitivno usmerjene do svojih otrok, če so bile zadovoljne s svojo partnersko zvezo (Belsky s sod., 1990). Transgeneracijsko prenašanje nasilja pa omejuje tudi izkušnja otroka, ki je deležen

nasilja, s še kakšnim skrbnim, zavzetim odraslim in podpora sorojencev (Caliso in Milner, 1994).

Dejavniki, ki povečajo tveganje, da bo otrok utrpel nasilje v družinskem krogu (Butchart s sod., 2006), so individualni dejavniki staršev oziroma skrbnikov (skrbnik je bil žrtev nasilja kot otrok, težko se povezuje z novorojenim otrokom, kaže pomanjkanja zavedanja o otrokovem razvoju in značilnostih, verjame, da je telesno kaznovanje učinkovito, na neubogljivost otroka se odzove močno pretirano, kaže pomanjkanje samonadzora v jezi ali v stresu, je socialno izoliran, zlorablja psihotropne snovi, je depresiven ali z nizkim samospoštovanjem, ima premalo starševskih spretnosti zaradi mladosti ali pomanjkljive izobrazbe, ima finančne težave), individualni dejavniki otroka (rojen kot nezaželen, ni izpolnil starševskih želja, ima velike potrebe po negi, ga je težko potolažiti, ima za starše odbijajoče telesne značilnosti, ima poteze – je npr. hiperaktiven, ki jih starši doživljajo kot problematične, je sorojenec otroka, ki zahteva pozornost staršev, kaže ali je izpostavljen resnim vedenjskim težavam) ter dejavniki družinskih odnosov (pomanjkanje navezanosti med skrbnikom in otrokom, zdravstvene in duševne težave družinskega člana, razpad družine, nasilje med odraslimi člani družine, nespoštljiv odnos do določenega spola, izoliranost od skupnosti, pomanjkanje podpore, doživetje diskriminacije, vpletenost družinskega člana v kriminal ali nasilno vedenje v skupnosti).

Najpomembnejši zaščitni dejavniki za otroka so torej dobro starševstvo, močna in dovolj varna navezanost med starši in otrokom ter pozitivne tehnike discipliniranja brez telesnega kaznovanja (Butchart s sod., 2006). Če so skrbniki osamljeni in pod stresom, lahko pri varnem navezovanju posredujejo tudi zunajdružinski sistemi. Splošno velja, da je manj verjetno, da bodo otroci zlorabljeni, če veljajo za ekonomsko, duhovno ali psihološko kvaliteto.

Nasilje v družini kot družbeni problem

Družina ni področje zasebnosti, v katerega država nima vstopa. Vanjo vstopa prek zdravstvenega, socialnega, kazenskopravnega varstva, delovanja izobraževalnih ustanov, davčnega sistema in stanovanjske politike. Nasilje v družini je družbeni problem, saj ogroža temeljne človekove pravice, ki jih ščitijo omenjene državne institucije.

Prav tako družina ni samodejno zatočišče pred nasilnim zunanjim okoljem. Čeprav se od družine pričakuje, da zagotovi svojim članicam in članom primerno okolje za uresničevanje njihovih temeljnih potreb in pravic ter vzgojo otrok za samostojno in družbeno odgovorno življenje, je družinska skupnost tudi okolje z visoko stopnjo konfliktnih in nasilnih odnosov med spoloma in generacijami. To dokazujejo praksa socialnovarstvenih in kazensko-pravnih organov in organizacij ter raziskave o obsegu nasilja v družini.

Družina ni vedno varno okolje zasebnosti in podpornih odnosov med družinskimi članicami in člani. Slovenija je z ZPND vpeljala sistemski pristop do nasilja. Zaradi zlorabe intimnega odnosa s strani povzročitelja ali povzročiteljice nasilja in potrebe po zaščiti žrtve, ZPND presoja različne oblike nasilja v družini. Ne ZPND, temveč kazenska zakonodaja posebej opredeljuje, v katerih primerih je nasilje v družini tudi kaznivo dejanje.

Sistemski pristop obravnavanja nasilja v družini pomeni, da so naloge in pristojnosti organov in organizacij, ki se ukvarjajo z nasiljem v družini, v zakonodaji razločno opredeljene, razmejene, usklajene in dopolnjuječe.

Za opredelitev nasilja v družini je pomembno, da odnos neenakomerne zlorabe moči ene/ga družinskega člana/ice proti drugi izhaja iz sorodstvenih vezi, ali pa je posledica partnerske zveze ali drugega podobnega odnosa med njima. Bistveno je, da ena oseba zlorablja moč proti drugi osebi, jo podreja, nadzira in upravlja njeno življenje.

Pojav nasilja je neodvisen od oblike »družinskega« življenja. Vsako socialno dejanje je dejanje moči. Vprašanje je zloraba te moči in ne, kdo ima večjo moč v družinski skupnosti.

Kadar družina ne deluje kot varno okolje, utrpijo največjo škodo njene najranljivejše članice. Mednje sodijo mladoletni otroci, stare osebe in osebe s telesno ali psihično oviranostjo, ki se ne zmorejo same zavarovati pred nasilnimi okoliščinami. Otrok je žrtev nasilja v družini tudi v primeru, ko je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugo članico oz. članom družine.

Viri:

Allen, J. G. Traumatic Relationships and Serious Mental Disorders. Chichester – New York: John Wiley and Sons, Ltd, 2001.

Belsky, J., Youngblade, L., Pensky, E. Childrearing history, marital quality, and maternal affect: Intergenerational transmission in a low-risk sample. *Development and Psychopathology*, 1990; 1: 291–304.

Boscolo, L., Bertrando, P. *The times of time. A new perspective in Systemic Therapy and Consultation*. New York, London: W. W. Norton & Company, 1995.

Bukatko, D., Daehler, M. W. *Child Development (2. izdaja)*. Boston, Toronto: Houghtov Mifflin Company, 1995.

Caliso, J. A., Milner, J. S. Childhood physical abuse, childhood social support, and adult child abuse potential. *Journal of Interpersonal Violence*, 1994; 9: 27–44.

Connell, R. W. *Masculinities*. Berkely: University of California Press, 1995.

Cusinato, M. *Parenting Styles and Psychopathology*. V: Abate L (ur.). *Family psychopathology. The relational roots of dysfunctional behavior*. New York: The Guilford Press, 1998.

Garcia-Moreno, C. et al. WHO Multi-country study on women's health and domestic violence against women. Initial results on prevalence, health outcomes, and women's responses. *Geneva: WHO*, 2005.

Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., Lozano, R. *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization, 2002.

McCord, J. *Aggression in two generations*. V: Huesmann, L. R. (ur.). *Aggressive behavior: Current perspective*. New York: Plenum Press, 1994.

Pistole, M. C. *Adult Attachment Styles: Some thoughts on Closeness – Distance Struggles*. *Family Process*, 1994; 33: 147–159.

Straus, M. A., Gelles, R. J. *Physical violence in American families: Risk factors and adaptation to violence in 8145 families*. New Brunswick: Transaction Publishers, 1990.

Scabini, E., Cigoli. V. *The role of theory in the study of family psychopathology*. V: Abate L (ur.). *Family psychopathology. The relational roots of dysfunctional behavior*. New York: The Guilford Press, 1998.

Sethi, D., Marais, S., Seedat, M., Nurse, J., Butchart, A. *Handbook for the documentation of interpersonal violence prevention programmes*. Geneva, WHO, 2004.

Spangler, G., Grossman, K. *Individual and physiological correlates of attachment disorganization in infancy*. V: Solomon, J., George, C. (ur.). *Attachment disorganization*. New York: Guilford, 1999.

Straus, M. A., Kantor, G. K. *Corporal punishment of adolescents by parents: A risk factor in the epidemiology of depression, suicide, alcohol abuse, child abuse, and wife beating*. *Adolescence*, 1994; 29: 543–561.

Walker, L. *The battered Woman Syndrome*. New York: Springer, 1984.

World Health Organization. *Milestones of a Global Campaign for Violence Prevention 2005: changing the face of violence prevention*. Geneva: WHO, 2005.

2 NASILJE V DRUŽINI PO ZAKONU O PREPREČEVANJU NASILJA V DRUŽINI (ZPND)

Kaj je nasilje v družini

Nasilje v družini zajema zelo različne oblike in različno intenzivna ravnanja z različnimi posledicami. Pogosto je opredelitev nekega ravnanja kot nasilje odvisna tudi od subjektivne predstave posameznikov (povzročiteljev nasilja, žrtev, opazovalcev) o primernosti določenih medsebojnih odnosov, ki izhaja iz subjektivne predstave o vlogi družinskih članov in splošnih vrednot posameznika.

In stvari res niso »črno-bele«. Predvsem pri vzgoji otrok se lahko dojemanja glede dopustnih vzgojnih metod zelo razlikujejo. Vzgojo z občasnimi klofutami bo nekdo označil za neprimerno, otroku škodljivo, in zato jo bo štel za obliko nasilja, drugi pa za dosledno vzgojo z upoštevanjem postavljenih meja, ki bo otroku omogočila, da se bo razvil v zdravo osebnost. Zaradi takšnih vzgojnih metod je potrebno posege države v družino prilagoditi okoliščinam, v katerih se takšna ravnanja izvajajo, njihovi pogostosti in intenzivnosti.

Delovanje države (policije, sodišč, centrov za socialno delo, vzgojno– izobraževalnih zavodov) ne sme biti prepuščeno subjektivni opredelitvi strokovnih delavcev nekega ravnanja kot nasilja, ampak mora država s pravnimi pravili in definicijami preseči subjektivne ocene. Bistveni element pravne države je namreč enakost vseh pred zakonom in zagotavljanje enake stopnje pravne varnosti vsem. Da bo država izpolnjevala ta cilj, mora določena ravnanja opredeliti v pravnih pravilih in s to opredelitvijo zavezati organe k enakemu delovanju ter ustvariti pogoje (kadrovske, finančne) za učinkovito izvajanje pravil. Pravne definicije nasilja pa so vedno bolj ali manj abstraktne – ni namreč mogoče pričakovati, da bi neka pravna opredelitev zajela vse mogoče nasilne situacije, v katerih se lahko znajde posameznik.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) je bil sprejet leta 2008 in je prvi zakon, ki je opredelil nasilje v družini in njegove oblike. Iz zgoraj navedenih razlogov pa so oblike nasilja v ZPND opredeljene splošno in le z njihovimi temeljnimi značilnostmi. Zakon vsako izmed opredeljenih oblik nasilja opredeljuje z enotno definicijo, ne glede na starost žrtve (ne glede na to, ali je žrtev otrok ali odrasla oseba).

Za strokovne delavce je takšna splošna opredelitev temeljni okvir za odločanje o tem, ali gre v posameznem primeru za nasilje. Trem, že dlje časa poznanim in prepoznanim

oblikam nasilja pri nas (fizično, spolno, psihično) zakon dodaja še dve obliki, ki jih kot samostojni obliki nasilja poudarja strokovna literatura šele v zadnjih dveh desetletjih. To je ekonomsko nasilje in zanemarjanje dolžne skrbi. Žrtve slednjega so najpogosteje otroci ter starejši in invalidni družinski člani.

ZPND posebej ne navaja, da so tudi grožnje z npr. fizičnim nasiljem nasilje v družini, saj so grožnje zajete v psihičnem nasilju. Posebej tudi ni navedeno, da morajo biti nasilna dejanja izvršena naklepno oziroma namerno; opredelitev nasilnih dejanj izhaja iz *doživljanja žrtve* in njene *potrebe po pomoči*, kot posledice tega doživljanja, pri čemer odnos nasilneža do njegovega nasilnega ravnanja ni pomemben. Tako gre za nasilje, če npr. starši telesno kaznujejo otroka ob vsaki slabi oceni, čeprav tako ravnajo v prepričanju, da je to dobro za otroka in da je to celo njihova »starševska dolžnost«.

V nadaljevanju navajamo zakonsko opredelitev nasilja v družini iz 3. člena ZPND:

- (1)** Nasilje v družini (v nadaljnjem besedilu: *nasilje*) je prepovedano.
- (2)** Nasilje je vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana (v nadaljnjem besedilu: *povzročitelj nasilja*) proti drugemu družinskemu članu (v nadaljnjem besedilu: *žrtev*) oziroma zanemarjanje ali zalezovanje žrtve ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročitelja nasilja, in telesno kaznovanje otrok. [ZPND, 1. – 2. odstavek 3. člena]

ZPND opredeljuje kot družinske člane naslednje osebe:

- zakonec ali zunajzakonska partnerica oziroma partner, bivši zakonec ali bivša zunajzakonska partnerica oziroma partner,
- partnerica oziroma partner ali bivša partnerica oziroma partner v registrirani istospolni partnerski skupnosti,
- krvna sorodnica oziroma sorodnik v ravni vrsti,
- krvni sorodniki v stranski vrsti do vštetega tretjega kolena,
- sorodnik po svaštvu do vštetega drugega kolena,
- posvojiteljica oziroma posvojitelj in posvojenka oziroma posvojenec,
- rejnica oziroma rejnik in rejenka oziroma rejenec,
- skrbnica oziroma skrbnik in varovanka oziroma varovanec,
- osebe, ki imajo skupnega otroka,
- osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu (ZPND, 2. člen).

Družinski člani so torej lahko udeleženi v nasilju v družini ne glede na njihovo starost, spol ali druge osebne okoliščine, tako na strani žrtve kot tudi povzročitelja. To med drugim pomeni, da opredelitev »krvni sorodnik v ravni vrsti« zajema tako mladoletne otroke kot starše in stare starše (torej tudi starejše osebe), da so žrtve in povzročitelji nasilja lahko tako ženske kot moški ter da povzročitelj nasilja ne more opravičevati svojega ravnanja npr. s pripadnostjo kakšni verski skupini. Nobena osebna lastnost žrtve ali povzročitelja nasilja torej ne more opravičiti ali upravičiti nasilnih ravnanj.

Oblike nasilja v družini (fizično, spolno, psihično, ekonomsko nasilje in zanemarjanje) opredeljuje ZPND v nadaljevanju 3. člena:

- (3) Fizično nasilje je vsaka uporaba fizične sile ali grožnja z uporabo fizične sile, ki žrtev prisili, da kaj stori ali opusti ali da kaj trpi ali ji omejuje gibanje oziroma komuniciranje in ji povzroči bolečino, strah ali ponižanje, ne glede na to, ali so nastale telesne poškodbe.
- (4) Spolno nasilje so ravnanja s spolno vsebino, v katera žrtev ne privoli, je vanje prisiljena ali zaradi svoje stopnje razvoja ne razume njihovega pomena, grožnje z uporabo spolnega nasilja, ter javna objava spolnih vsebin o žrtvi.
- (5) Psihično nasilje so ravnanja in razširjanje informacij, s katerimi povzročitelj nasilja pri žrtvi povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske, tudi če so storjena z uporabo informacijsko komunikacijske tehnologije.
- (6) Ekonomsko nasilje je neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje žrtve pri razpolaganju z dohodki oziroma upravljanju s premoženjem, s katerim žrtev samostojno razpolaga oziroma upravlja ali neupravičeno omejevanje razpolaganja oziroma upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov, neupravičeno neizpolnjevanje finančnih oziroma premoženjskih obveznosti do družinskega člana ali neupravičeno prelaganje finančnih oziroma premoženjskih obveznosti na družinskega člana.
- (7) Zanemarjanje je oblika nasilja, kadar povzročitelj nasilja opušča dolžno skrb za žrtev, ki jo potrebuje zaradi bolezni, invalidnosti, starosti, razvojnih ali drugih osebnih okoliščin.
- [ZPND, 3. – 7. odstavek 3. člena]

Otroci so lahko žrtve vseh naštetih oblik nasilja. Resda pa ekonomsko nasilje ni pogosta oblika nasilja nad otroki, saj otroci praviloma nimajo lastnega premoženja. Tako se ta oblika nasilja lahko kaže pri otrocih, ki npr. prejemajo pokojnino po umrlem staršu, pa jo starš, ki skrbi za otroka, ne namenja otrokovim potrebam, ampak izključno lastnim in so zato otrokove potrebe zapostavljene.

Enako škodljivo za otrokov razvoj pa je tudi zavedanje otroka, da nasilje neposredno doživlja kak drug družinski član, saj je zaradi tega prestrašen, takšno družinsko okolje pa je neprimerno za njegov pravilen razvoj, učenje vrednot, oblikovanje pozitivne samopodobe in učenje socialnih veščin. Zato je ZPND sprejel širšo opredelitev nasilja v družini z namenom posebne zaščite otrok: »Otrok je žrtev nasilja tudi, če ni neposredno izpostavljen nasilnim dejanjem, ampak je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom, kot tudi če živi v okolju, kjer en družinski član izvaja takšno nasilje nad drugim družinskim članom.« (ZPND, 2. odstavek 4. člena)

Zaradi takšne širše opredelitve nasilja v družini morajo zaposleni v VIZ poznati in prepoznati tudi oblike nasilja, ki se najpogosteje izvajajo nad polnoletnimi družinskimi člani, saj hkrati pomenijo tudi nasilje nad otrokom, ki živi v družinski skupnosti, kjer se takšno nasilje izvaja. Otrok mora biti deležen enake pozornosti in enakih oblik pomoči, če je neposredna ali posredna žrtev nasilja; v obeh primerih je namreč žrtev.

Kako prepoznati, da je otrok lahko žrtev nasilja v družini (splošni znaki)

Otroke, ki so žrtve nasilja v družini, lahko prepoznamo po različnih znakih. Vendar pa je pri oceni, da gre za nasilje v družini, potrebna previdnost, saj so lahko enaki znaki tudi posledica drugih okoliščin in ne le nasilja v družini. Nemogoče je naštetiti vsa vedenja in razpoloženja otroka, ki so posledica nasilja v družini in ki jih lahko zaznajo strokovni delavci v VIZ. V nadaljevanju zato naštevamo le nekatera.

Vedenja otroka, ki lahko kažejo na to, da otrok doživlja nasilje v družini:

- Ima težave pri upoštevanju meja in postavljanju meja drugim.
- Vede se provokativno ali se na provokacije odzove s fizičnim in/ali psihičnim nasiljem.
- Je zelo utrujen, plašen, potr.
- Nenadni izbruhi jeze, usmerjeni na učitelje ali vrstnike.
- Otrok pogosto toži zaradi različnih bolečin (glavoboli, bolečine v trebuhu...).

- Ob svojih napakah in napakah drugih otrok pričakuje stroge (in včasih) nasilne kazni.
- Ponižuje in zasmehuje druge ter na različne – pogosto neprimerne – načine usmerja pozornost nase.
- Stalna zaskrbljenost, da je kateri od družinskih članov ogrožen ali da je v nevarnosti (otrok izraža pretirano skrb za starše, brate ali sestre).
- Izogiba se pogovoru o družini.
- Izraža veliko stisko in strah, ko naredi napako ali dobi slabo oceno, ali pa se vede nenavadno brezбриžno.
- Je zelo občutljiv, če se ga kdo dotakne.
- Seksualno agresivno, neustrezno, promiskuitetno vedenje in/ali verbalizacija.
- Težave/bolečine pri sedenju in hoji.
- Očitna slaba prehranjenost.
- Kraja hrane v šoli.
- Pomanjkljiva urejenost, neprijeten telesni vonj, umazana, raztrgana oblačila.
- Izmikanje skupnim aktivnostim v VIZ ali stikom z vrstniki.
- Pogosto izostajanje od pouka ali zamujanje pouka.
- Pasivno, umaknjeno, afektivno topo odzivanje.
- Strah pred odhodom domov, pred starši.
- Pri telesni vzgoji se otrok noče obleči v športna oblačila,
- Otroci, ki so žrtve fizičnega nasilja, poškodbe pogosto skrivajo pod obleko ali s tatuji in barvanjem kože. Bodite pozorni na videz poškodb, npr. modrice, ki so v obliki prstov ali določenega predmeta, in na opekline ter ugrize. Še posebej bodite pozorni, če otrok poškodbe ne zna pojasniti in mu je neprijetno, ko ga sprašujete o tem.

Pri prepoznavi nasilja je pomembno preudarno ravnanje. V kolikor se otrok izpove, v njegovo izpoved ne dvomimo in se ne obremenjujemo z resničnostjo same izpovedbe. Kadar pri otroku opazimo določeno vedenje oz. spremembo, ki bi lahko bila posledica nasilja, je potrebno otroka spremljati, ga opazovati in si svoje ugotovitve beležiti ter se o njih posvetovati s sodelavci in strokovnjaki.

Kako ravnati, ko zaznamo znamenja nasilja v družini

Zaznava znamenj nasilja v družini je temelj za nudenje pomoči otroku. Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za VIZ določa korake, ki sledijo prepoznavi znakov. Še preden se osredotočimo na slednje, podajmo nekaj splošnih izhodišč nadaljnjega postopanja, ki bodo v pomoč strokovnim delavcem pri ravnanju v skladu s Pravilnikom o obravnavi nasilja:

- (1)** Spomnite se, da je lahko navedeno vedenje posledica številnih vzrokov. Nasilje v družini je le eden od možnih.
- (2)** Prizadevajte si pridobiti zaupanje otroka in pri njem krepite občutek, da je šola varno okolje.
- (3)** Poskušajte si pojasniti otrokovo vedenje tako, da si odgovorite na naslednja vprašanja:
 - a. Kaj je problem?
 - b. Kdaj se je problem (vedenje) pojavil?
 - c. Kako pogosto opazate določeno vedenje?
 - d. Kdo v šoli občuti posledice takšnega vedenja (npr. poslabšanje učenčevega uspeha, nasilje nad vrstniki)?
 - e. Kaj ste poskušali storiti in kakšni so bili učinki?
- (4)** Pogovorite se s svetovalnim delavcem, da boste boljše razumeli morebitne razloge za otrokovo vedenje. Če menite, da je določeno otrokovo vedenje posledica nasilja v družini, naredite zapis v skladu s Pravilnikom o obravnavi nasilja.
- (5)** Na govorilnih urah povejte staršem, da opazujete spremembe na otroku oziroma njegovem vedenju, ki je lahko odraz kake osebne stiske. Pozanimajte se, ali tudi doma opazajo te spremembe na otroku in kaj je po njihovem mnenju razlog zanje. Pogovorite se z njimi o možnih oblikah pomoči otroku doma in v šoli.
- (6)** Če vam otrok zaupa, se pogovorite z njim sami ali s sodelovanjem svetovalne službe. Če vam bo otrok v pogovoru zaupal, da se v družini dogaja nasilje, naredite zapis v skladu s Pravilnikom o obravnavi nasilja.

3 OBLIKE NASILJA NAD OTROKI IN KAKO JIH PREPOZNATI

V tem poglavju so opisane osnovne oblike nasilja nad otroki in smernice, kako prepoznati otroke žrtve nasilja.

Zlorabo otroka lahko razdelimo v štiri osnovne oblike: fizično nasilje, spolno nasilje, psihično nasilje in zanemarjanje otroka. Otrok je lahko izpostavljen eni ali več oblikam nasilja hkrati.

Vsak otrok je lahko žrtev nasilja. Nasilje nad otrokom je lahko enkratno dejanje in vendar je največ otrok žrtev dolgotrajnega nasilja. Nasilje se lahko stopnjuje vse do najhujših posledic, ki se končajo s trajnimi poškodbami ali celo smrtjo. Takšni primeri nasilja nad otroki obstajajo tudi v Sloveniji.

Prepoznavna slabega ravnanja z otrokom je lahko očitna v primeru fizičnega nasilja, npr. pri vidnih sledih telesnega kaznovanja, katerega otrok tudi popiše, lahko pa je zelo negotova. Razlaga, ki jo poda starš, je pogosto netočna, bodisi ker ni pripravljen razkriti resnice ali ker jo podaja starš, ki za trpinčenje in zlorabo otroka ne ve. Otrok je lahko premlad ali zaradi posledic slabega ravnanja z njim preveč prizadet, da bi lahko opisal dogodek, starejši otrok pa je lahko preveč prestrašen ali predvsem lojalen storilcu.

Znaki nasilja nad otrokom so lahko bolj ali manj vidni. Včasih otrok, ki je žrtev nasilja, tega ne kaže očitno ali celo ne kaže prav nobenega znaka, na podlagi katerega bi lahko sklepali, da je karkoli narobe. Procesi nasilja so kompleksni tudi zaradi odnosov med otrokom in starši, zaradi katerih lahko otrok nasilje taji, ga skriva, zanika ali minimalizira.

Pri prepoznavi kakršnekoli oblike nasilja je pomembno preudarno ravnanje. Če se otrok izpove, v njegovo izpoved ne dvomimo in se ne obremenjujemo z resničnostjo izpovedbe. Kadar je prisoten občutek, da bi bilo lahko kaj drugače, posebno, narobe, je potrebno otroka spremljati, ga opazovati in si svoje ugotovitve beležiti ter se o njih posvetovati z drugimi osebami ali strokovnjaki.

Otrok je namreč lahko v stiski zaradi številnih drugih razlogov, kot so razveza staršev,

prekinitev stikov z enim od staršev, odnosi v novo ustvarjeni družinski skupnosti, smrt v družini, smrt hišnega ljubljence ali pa težave v šoli, težave s prijatelji. Otopeli, prestrašeni, zadržani, depresivni so lahko tudi zaradi raznih drugih strahov ali celo travmatskih izkušenj. Življenjske okoliščine in situacije različno vplivajo na otroka, ki se vsak na svoj način sooča z njimi in to tako tudi kaže.

Zanemarjanje otroka

Definicija

Zanemarjanje je oblika nasilja, kadar starši, skrbniki ali tisti, ki so kako drugače dolžni skrbeti za otroka, opuščajo dolžno skrb za otroka, ustrezno njegovi starosti, razvoju in individualnim značilnostim. Zanemarjanje se kaže kot nezadovoljevanje osnovnih otrokovih potreb, kar privede do resne oškodovanosti ali nenapredovanja v razvoju zaradi nezadovoljive prehrane, telesne nege, neprimerne obleke, pomanjkanja toplote, spanja, skrbi za otrokovo zdravje, pomanjkanja nadzora, dnevnih rutin, učenja pravil, navezanosti in naklonjenosti odraslih, pomanjkanja čustvene toplote, izkazovanja ljubezni, sprejetosti in pomanjkanja spodbud k razvojno primernim aktivnostim in kognitivnemu razvoju.

Posledice zanemarjanja se pri otroku običajno kažejo različno bolj v nekem obdobju kot v posameznem trenutku: otrok s ponavljajočimi se manjšimi poškodbami najverjetneje ni imel zadostnega nadzora ali varnosti, otrok, ki nenehno manjka v šoli, je lahko prikrajšan za intelektualne spodbude. Za očitno oškodovanost gre tudi, ko nezadovoljene otrokove potrebe prizadenejo njegovo blagostanje ali razvoj.

Zanemarjanje je običajno dolgotrajno, lahko pa je enkratno ali večkratno neskrbno in neustrezno ravnanje staršev ali skrbnikov, ki ne zadovoljuje osnovnih telesnih, psihičnih, čustvenih, kognitivnih, izobraževalnih in socialnih potreb otroka. Dolgotrajno zanemarjanje ogroža življenje otroka in lahko zelo negativno vpliva na njegovo zdravje in psihosocialni razvoj.

Zanemarjanja ne smemo povezovati z revščino. Zanemarjanje pomeni, da tisti, ki je odgovoren za otroka, otroku lahko priskrbi hrano, oblačila, zdravniško oskrbo itd., pa tega ne stori. Revščina pa pomeni, da družina tega ne zmore. Revščina torej ni oblika nasilja nad

otrokom. Dejstvo pa je, da so slabe ali poslabšane ekonomske razmere lahko dejavnik, ki sproži nasilje nad otrokom. Zanemarjanje se lahko zgodi tudi staršem, ki so bili dolga leta skrbni, pa zaradi določenih stresnih življenjskih situacij začnejo zanemarjati otrokove potrebe. Ti starši skupaj z otrokom potrebujejo pomoč.

Zanemarjanje lahko vključuje čustveno zanemarjanje, k je v tem, da se otroku ne priznavajo potrebe po varnosti, ljubezni, pohvali in priznanju. Na čustveno zanemarjanje lahko kaže tudi zaostajanje v rasti otroka, ki nima osnove v zdravstvenih razlogih in so otrokove potrebe po hrani zadovoljene oz. je otrok ustrezno prehranjen. Pri tem je potrebno upoštevati, da je teža otroka lahko primerna njegovi višini, toda telesna konstitucija otroka ni proporcionalna z njegovo starostjo. Pogosto se opazi povečan razvoj otroka takrat, ko se zloraba ustavi.

Zanemarjanje predstavlja tudi nezadovoljene zdravstvene potrebe otroka (npr. potrebna zdravniška oskrba, izostanek nujnega cepljenja, testiranje vida, sluha, stanja zob, kože, splošna higiena itd.).

Starši (ali druge otroku pomembne osebe) otroka telesno zanemarjajo, ko:

- otroka zapustijo;
- otroka spodijo od doma;
- otroka pustijo samega daljše obdobje, oziroma, ko otrok zaradi svoje starosti še ni zmožen ostati sam doma;
- otroka pustijo pod neprimernim/neustreznim nadzorom in varstvom;
- za otroka ne skrbijo sami, pač pa ga prepogosto puščajo v skrbi drugih ljudi (dneve in tedne);
- otrok živi v neprimernem okolju (higiensko oporočnem, neogrevanem ...) ali breždomstvu;
- neprimerno in nezadostno poskrbijo za otrokovo prehranjevanje, obleko, higieno, negovanost in počitek;
- otroka izpostavijo nevarnostim doma in izven doma (strupi, orožje, majhni predmeti, ostri predmeti, ogenj, električna napeljava, stopnice, ...);
- se otrok poškoduje, ker starši opustijo skrb za njegovo varnost;

- ne ukrepajo, ko otrok uporablja nevarna vedenja (opijanje, drogiranje, povzročanje kaznivih dejanj, samopoškodovanje ...);
- otroka izpostavijo drugim nevarnim vedenjem (opiti vozijo otroka, otroka pustijo samega v avtu ...);
- k telesnemu zanemarjanju sodi tudi zdravstveno zanemarjanje otroka, ko starši otroku odrečejo ali prepozno poiščejo potrebno zdravstveno oskrbo in pomoč na področju telesnega in duševnega zdravja.

Starši (ali druge otroku pomembne osebe) otroka psihično, čustveno in kognitivno zanemarjajo, ko:

- otroku odrekajo izpolnitev osnovnih psiholoških potreb po ljubezni, naklonjenosti, čustveni podpori in pozornosti;
- ignorirajo otroka;
- se ne odzivajo na otrokovo potrebo po stiku in varni navezanosti;
- je stik starša z otrokom večino časa površen in omejen na najmanjšo mero;
- otroku ne nudijo primernih in potrebnih spodbud za njegov razvoj;
- se ne odzivajo na razvojne potrebe otroka (radovednost ...);
- se ne zanimajo za otroka in otrokov razvoj;
- otroka izpostavljajo nasilju (v družini ...);
- šoloobveznega otroka ne vpišejo v šolo ali mu onemogočajo/preprečujejo, da bi se šolal;
- otroku dovolijo, da je pogosto neupravičeno odsoten od pouka;
- ne ukrepajo, kadar otrok ne opravlja svojih šolskih obveznosti;
- ne sodelujejo s šolo ali z vrtcem;
- ne zagotovijo ali preprečujejo, da bi se otrok vključil v ustrezen program pomoči ali zdravstveno obravnavo, ki jo potrebuje;
- otroka izolirajo in mu onemogočajo, da bi navezoval in vzdrževal odnose izven doma.

Znake zanemarjanja ponavadi opazimo na otrokovem videzu, v otrokovem vedenju ali jih razberemo iz njegovega pripovedovanja. Možni znaki, iz katerih lahko sklepamo, da otrok doživlja zanemarjanje, so:

- Otrok ima zdravstvene težave, za katere starši ne poskrbijo.
- Otrok prihaja v vrtec ali šolo v akutnih stanjih bolezni, starši kljub opozorilom osebja ne zadržijo otroka v domači negi.
- Otrok je pogosto sam doma in nihče ne poskrbi zanj.
- Otrok je pogosto lačen. Hrano kopiči, jo krade ali prosi zanjo.
- Otrok ima prenizko ali prekomerno težo, starši pa ob tem ne ukrepajo.
- Otrok ima težave s pravilnim uživanjem hrane (ne zna uporabljati jedilnega pribora, jé z rokami).
- Opazna je pomanjkljiva higiena otroka, otrok ima vonj po nečistoči, urinu, cigaretnem dimu, alkoholnih pijačah.
- Otrok ima predele kože z zastarano umazanijo, zobno gnilobo, slabo higieno las, neoskrbovane rane, nezdravljene izpuščaje in podobno.
- Otrok je oblečen v umazana, opazno premajhna ali prevelika oblačila, ali je glede na vremenske pogoje neustrezno oblečen.
- Otrok pogosto pove, da sam skrbi za mlajše otroke v družini.
- Otrok prevzema vlogo odraslih v družini.
- Otrok je pogosto utrujen in ima malo energije.
- Otrok ne opravlja ali preneha opravljati šolske obveznosti.
- zgodi se, da otrok pride v šolo za praznike ali ob dnevih, ko ni pouka,
- zamuja ali ima mnogo nerazložljivih odsotnosti,
- prihaja ali ostaja v varstvu šole tudi takrat, ko imajo starši možnost, da so z otrokom.

Pri zanemarjenem otroku lahko zaznavamo tudi sledeča razpoloženja in psihosocialne lastnosti:

- stalna pasivnost ali umaknjenost,
- Otrok je pretirano plašen, zaskrbljen, išče stalno prisotnost odraslega ali se izogiba stiku z drugimi.
- nezmožnost ali zmanjšana zmožnost vzpostavljanja odnosov z drugimi otroci,
- otopelost, žalosten videz, zelo slab občutek o samem sebi, občutek, da so »nihče«,
- prestrašenost, razdražljivost, neposlušnost,
- otrok bega od ene aktivnosti do druge, težko ga je nadzorovati, pri vsaki se stvari zadrži kratek čas, pogosto je nezmožen poslušati ali slediti preprostim

napotilom,

- manjša opremljenost z znanji v socialnih in vsakodnevnih življenjskih veščinah, v številni slabšo komunikacijo, slabši besedni zaklad, težave z govorom,
- nezmožnost izraziti čustva, otrok npr. ne joče, ko bi pričakovali njegov jok, ne pokaže občutke trpljenja, ko je jasno, da je prizadet,

Tudi v vedenju in življenjskih okoliščinah odraslih moramo biti pozorni na znake, ki lahko kažejo na zanemarjanje otroka:

- organiziranost družine je kaotična, dom je zanemarjen,
- Starš daje vtis, da je nezainteresiran za otroka ali da mu je za otroka vseeno.
- Starš vzpostavlja odnos z otrokom predvsem z namenom, da sam dobi od otroka skrb, pozornost in zadovoljitev svojih čustvenih potreb.
- mati je depresivna ali obremenjena z jezo, ali razkriva, da otrok ni bil zaželen (da je npr. sama razmišljala o splavu, toda odločitev ni bila samo na njej),
- pogosta menjava partnerjev s strani staršev,
- otrokom je naložena neprimerna, neustrezna odgovornost,
- starši izražajo mnenje, da ne morejo biti uspešni z njihovim otrokom in mu pri tem pripisujejo poniževalne lastnosti kot npr. težaven, nevodljiv, neubogljiv ali neumen otrok,
- starši sprejemajo otrokovo ravnodušnost; med njimi ni kontaktov iz oči v oči, ni spontanega veselja v relaciji starš-otrok,
- starši zgrabijo, vlečejo ali potegnejo otroka, ko s kretnjo nekaj želijo ali zahtevajo,
- komunikacija starš-otrok je najpogosteje ukaz ali vpitje, pritožba; starši ne vedo, kako govoriti ali se igrati z otrokom,
- starši ne kažejo zaskrbljenosti za otrokovo dobro, kot bi to skrb razumno pričakovali,
- starši delajo deljen delovni čas ali ponoči, pri čemer ni indikacij, da bi bilo v tem časuzagotovljeno varstvo otrok,
- družina živi izolirano in v skupnosti nima podporne mreže,
- starši imajo probleme z alkoholom ali drogami,
- starši imajo zgodovino duševnih bolezni,
- starši so okupirani z drugimi problemi.

Psihično nasilje nad otrokom

Definicija

Psihično nasilje nad otrokom je zloraba moči ene ali več oseb nad otrokom, ki poteka na besedni in/ali nebesedni ravni in otroka prestraši, poniža, razvrednoti. Otrok se zaradi doživljanja psihičnega nasilja počuti neljubljeno in nezaželeno, prestrašeno. Posledično je poškodovan otrokov občutek lastne vrednosti, kar negativno vpliva tudi na otrokovo samopodobo in samozaupanje. Prav tako je porušen otrokov občutek varnosti. Ko starš ali druga oseba do otroka povzroča psihično nasilje, ne zadovolji otrokovih osnovnih psiholoških potreb po varnosti, ljubezni, pripadnosti in spoštovanju.

Primeri psihičnega nasilja nad otrokom:

- grožnje, ustrahovanje in zastraševanje otroka,
- žaljenje, poniževanje in preklinjanje otroka z različnimi ponižujočimi besedami ali izrazi,
- nenehno kritiziranje in negativno označevanje otrokove osebnosti,
- nenehno kritiziranje otrokovega vedenja,
- poniževanje otroka z različnimi dejanji ali ravnanji, npr. edini v družini mora spati v neogrevani sobi, na žimnici, brez postelje,
- povzročanje občutka krivde pri otroku,
- kričanje na otroka,
- zasmehovanje otroka, tudi pred drugimi,
- izrekanje groženj otroku z npr. fizičnim nasiljem, ubojem,
- pretirano nadzorovanje otroka glede na njegovo starost,
- pretirano omejevanje otrokove svobode in socialnih stikov, izolacija otroka.

Oseba psihično nasilje nad otrokom povzroča tudi tedaj, ko namerno ali nenamerno:

- zanika otrokove psihične in fizične potrebe, zanika dogodke, izrečene besede ter otrokove spomine na dogodke.

- Minimalizira ali/in trivializira otrokovo izkušnjo dogodka/dogajanja.
- Ne zaznava, zavrača, izkrivlja ali spodkopava otrokovo dojetje realnosti.
- Postavlja nerealna in/ali previsoka pričakovanja do otroka.
- Otroka izkorišča za zadovoljevanje svojih čustvenih potreb.
Otroka sili v prevzemanje vloge odraslega.
- Ustvarja neprestano napetost v odnosu: odrasla oseba namerno začne prepir z otrokom ali se neprestano prepira z otrokom. Odgovornost za prepir z manipuliranjem preloži na otroka. Ta način je tako neopazen in prikrit, da ga otrok večkrat sploh ne zazna.
- Hitro in nepredvidljivo spreminja svoje odzive na otrokovo vedenje.
- Oseba uporablja nenadne čustvene izbruhe, s katerimi povečuje nadzor nad otrokom in mu vsiljuje svojo voljo.
- Uporablja tihe dneve kot obliko kaznovanja otroka. Kaznovanje s tišino in ignoriranjem otroka je močno orožje, še posebej, ko je s strani odraslega do otroka prisoten občutek sovraštva. S takim vedenjem odrasla oseba otroku sporoča, da ni vreden njegove pozornosti.

Otroci, ki so žrtve psihičnega nasilja, lahko na najrazličnejše načine kažejo svojo stisko. Lahko so tihi, vase zaprti, zadržani, boječi, se zdrznejo ob dvigu glasu ali nasprotno, so psihično ali kako drugače nasilni do drugih, največkrat šibkejših od njih samih.

Prav tako je pogosto vedenje otrok, ki doživljajo psihično nasilje, da so ustrezljivi, da se trudijo narediti vse, so vodljivi in iz svojega okolja ne izstopajo. Želijo »biti pridni«, vse narediti, »da ne bo karkoli narobe«.

Posledice psihičnega nasilja oziroma čustvene zlorabe se lahko kažejo v otrokovem vedenju, mišljenju, čustvovanju ali telesnem zdravju. Primeri tega vključujejo ne-varen tip primarne navezave otroka, neorganske vzroke za zaostanek v rasti, stisko, nizko samospoštovanje, zaostajanje v doseganju učnih ali razvojnih dosežkov, socialno plahost, agresivno vedenje do oseb, ki so mlajše ali šibkejše od otroka, kruto vedenje do živali. Meja resne oškodovanosti je presežena, ko zlorablajo odnosi prevladujejo in postajajo značilni za odnos med otrokom in staršem/skrbnikom.

Pomembno je otroka opazovati in spremljati, kako se vede, kako obnaša, kadar je sam in kadar je v družbi drugih, kako govori, kakšne besede uporablja, kako se odziva v najrazličnejših situacijah. Otrok, ki je žrtev psihičnega nasilja, lahko s svojim besednjakom zrcali nasilno vedenje. Včasih se zdi, da besede zrcalijo vedenje nekoga drugega. Neredko otroci izražajo svoje občutke v pesmih, risbah ali besedilih. V takšnih primerkih jih je treba prositi, naj s svojimi besedami opišejo, kaj so npr. narisali ali napisali. Pozorni smo na to, da ne interpretiramo njihovih izdelkov.

Opazujte, kako se otrok vede, ko se roditelj poslavlja ali ko pride ponj:

- Ali otrok spremeni svoje vedenje? Ali deluje zaskrbljen? Ali je nemiren?
- Kako kaže znake nemira?
- Ali se boji, izraža strah pred odhodom domov?
- Ali ga je strah, joka, se upira?
- Ali otrok in roditelj ob prihodu in odhodu komunicirata in kakšna je njuna komunikacija?
- Kako se roditelj vede do otroka, kakšne besede uporablja? Ali so to besede, ki jih tudi sicer otrok uporablja v pogovoru s svojimi sovrstniki?
- Kako roditelj svojega otroka opisuje, ko ga povabite na pogovor? Ali se pogovora udeležuje? Ali se za otroka zanima? Kaj in kako pove?

To so primeri vprašanj, ki vam lahko pomagajo pri spremljanju otroka.

Fizično nasilje nad otrokom

Definicija

Fizično nasilje nad otrokom je enkratno ali ponavljajoče dejanja zlorabe fizične moči, ki ga nad otrokom stori starš ali druga oseba. Fizično nasilje povzroča poškodbe, ki so lahko manj opazne (bolečina, spremembe na koži...) ali izrazite (lahke in hude telesne poškodbe, hendikepiranost, smrt).

Širša definicija fizičnega nasilja vključuje širok spekter grobih, nadzorovalnih in kaznovalnih načinov vzgoje.

Fizično nasilje je najbolj razvidno izmed vseh oblik nasilja, saj se posledice najpogosteje manifestirajo na telesu otroka, kot telesna znamenja ali poškodbe. V tem smislu je fizični nasilje nad otrok najlažje opaziti.

Fizično nasilje predstavljajo naslednja ravnanja z otrokom:

- klofutanje, boksanje otroka,
- lasanje, cukanje in vlečenje otroka za lase,
- pretepanje in udarci otroka z roko ali s predmetom (pas, palica, bič, vrv, drugi predmeti),
- metanje različnih predmetov v otroka,
- povzročanje ureznin, vbodnin ali strelnih ran na otrokovem telesu,
- zvijanje rok otroku,
- brcanje otroka,
- privezovanje otroka k predmetom ali na način, da se ne more premikati,
- davljenje ali dušenje otroka,
- povzročanje in/ali izpostavljanje otroka oparinam, ožganinam, opeklinam,
- povzročanje in/ali izpostavljanje otroka podhladitvam, ozeblinam, zmrzlinam,
- pritiskanje ali metanje otroka ob različne površine,
- zastrupljanje otroka, ali nepotrebno in samovoljno dajanje nepredpisanih zdravil otroku,
- namerno izzivanje bolezenskih simptomov pri otroku (Munchausnov sindrom).

Znaki fizičnega nasilja na otrokovem telesu se kažejo v obliki:

- modric,
- odrgnin,
- prask,
- poškodb, ki so lahko posledice klofutanja, boksanja, odtrganja, porivanja ali metanja otroka v predmete ali predmetov v otroka,
- ureznin kot posledice uporabe ostrih predmetov na telesu otroka,

- odtisov dlani, pesti ter predmetov, npr. palic, s katerimi je bilo povzročeno nasilje nad otrokom,
- iztrganih las kot posledic lasanja otroka,
- zlomov kosti kot uporabe fizične sile in predmetov, s katerimi so poškodbe nastale,
- ožganin kot posledic pritiska izjemno vročih predmetov na kožo otroka, npr. cigaret,
- opekline kot posledice polivanja otroka z vročo, vrelo tekočino,
- poškodbe glave,
- smrti otroka.

Za fizično nasilje oziroma zlorabo značilne spremembe na koži so podplutbe, posebno tiste s prepoznavnim vzorcem (sled prstov roke, sled stiska nadlakti z več prsti ...), podplutbe različne starosti in podplutbe na predelih, ki so manj izpostavljeni poškodbam pri nesrečah, na primer vrat ali trup.

Opekline, ki so značilne za zlorabo, so manjše, okrogle oblike, povzročene s pritiskom cigaretnega ogorka, opekline, ki nastanejo s pritiskom vročega predmeta na kožo ali s potopitvijo otroka v vrelo tekočino.

Med zlomi kosti, ki nastanejo z namernim poškodovanjem otroka, so najpogostejši zlomi dolgih kosti okončin, posebno nadlahtnice, in večkratni zlomi, ali zlomi v različnih fazah zdravljenja. Posebno sumljivi zaradi posledic fizičnega nasilja so zlomi reber, lopatice, prsnice in drugi sicer pri otrocih redki zlomi.

Sindrom *Munchausen by proxy* je oblika zlorabe, nanašajoča se na otroka, ki ga starš vozi k zdravnikom zaradi simptomov, ki jih je sprožil prav starš sam (skoraj izključno mati). Ta zanika kakršno koli vedenje o vzroku otrokovih težav, ki večinoma v odsotnosti matere izginejo. Sindrom *Munchausen by proxy* je najpogostejši pri novorojenčkih, dojenčkih in predšolskih otrocih. Matere storilke imajo večinoma poklicno izobrazbo ali izkušnje s področja zdravstvene nege. Večkrat so žrtve namišljenih bolezni tudi otrokovi sorojenci. Zaradi za otroka ogrožajočih simptomov in dejstva, da ga le-ti lahko izpostavljajo nevarnim in nepotrebnim zdravniškim posegom, je motnja za otroka ogrožajoča. Najpogosteje sproženi simptomi vključujejo zastoj dihanja, zastrupitve, epileptične napade, različne krvavitve, kožne

spremembe, povišano telesno temperaturo in zvišan krvni tlak

Fizično nasilje nad otrokom je lahko enkratno dejanje, čeprav je iz obravnavanih primerov nasilja nad otroki razvidno, da gre največkrat za kombinacijo več vrst nasilja, ki se stopnjuje od uporabe psihičnega nasilja do fizičnega nasilja oz. kateregakoli drugega nasilja.

Ali je poškodba na otroku že znak nasilja?

Odvisno od situacije in otroka. Otrok, ki je tudi sicer zelo gibljiv, dinamičen, ki se ukvarja z različnimi kontaktnimi športi in ki tudi v drugih raznovrstnih situacijah, npr. pri igri v šoli, pade in se pri tem poškoduje, se bo tako vedel ves čas in bodo lahko praske, modrice in podobno lahko odraz njegovega

načina vedenja in ravnanja ter sestavni del odraščanja in ne znak nasilja. Ključno je, da se otroka opazuje in spremlja ter se ves čas sprašuje, ali gre za običajno vedenje, ravnanje, ki ne izstopa in je pravzaprav sestavni del otrokovega odraščanja, ali pa gre za poškodbe, ki so za otroka posebne, drugačne, nenavadne, enkratne in so lahko posledice nasilja nad njim.

Ali je fizično nasilje lahko tudi »očem nevidno«?

Da. Udarci po posameznih delih telesa ne kažejo nujno vizualnih sprememb. Takšne vrste poškodb lahko prepozna zgolj zdravniško osebje ob pregledu otroka. Če smo mnenja, da bi bil otrok lahko žrtev fizičnega nasilja, pa tega na otroku ne opazimo, otroka vprašamo, ali ga kje karkoli boli in kako ga boli.

Širša definicija fizičnega nasilja vključuje širok spekter grobih, kaznovalnih, nadzorovalnih in nasilnih načinov vzgoje.

Nekaj primerov fizičnega nasilja:

- klofutanje, boksanje otroka,
- lasanje, cukanje in vlečenje otroka za lase,
- pretepanje in udarci otroka z roko ali s predmetom (pas, palica, bič, vrv, drugi predmeti),
- metanje različnih predmetov v otroka,
- povzročanje ureznin, vbodnin ali strelnih ran na otrokovem telesu,

- zvijanje rok otroku,
- brcanje otroka,
- privezovanje otroka k predmetom ali na način, da se ne more premikati,
- tresenje otroka,
- davljenje ali dušenje otroka,
- polivanje otroka z vodo,
- povzročanje in/ali izpostavljanje otroka oparinam, ožganinam, opeklinam,
- povzročanje in/ali izpostavljanje otroka podhladitvam, ozeblinam, zmrzlinam,
- pritiskanje ali metanje otroka ob različne površine,
- sunkoviti potegi otroka za oblačila, roko, uho, lice ali druge dele telesa,
- porivanje otroka,
- nasilno preprečevanje izhoda iz stanovanja ali vstopa v stanovanje,
- pljuvanje otroka,
- grizenje otroka,
- prisiljevanje otroka h klečanju,
- odrekanje hrane ali siljenje otroka s hrano,
- nepotrebno in samovoljno dajanje nepredpisanih zdravil otroku,
- zastrupljanje otroka,
- namerno izzivanje bolezenskih simptomov pri otroku (Munchausnov sindrom).

Fizična zloraba otroka so tudi vsa dejanja, s katerimi starš zavestno in namerno ne prepreči nastanka poškodb oz. ne zavaruje otroka pred poškodbami, čeprav zazna nevarnost, da se bo otrok poškodoval.

Spolna zloraba otroka

Definicija

Spolna zloraba otroka je vsako dejanje osebe, ki z zlorabo odnosa, svojega privilegiranega položaja, moči in vpliva nad otrokom, otroka prisili ali zavede v spolnost ali dejanja s spolno konotacijo, ki jih otrok zaradi svoje stopnje razvoja ne more razumeti ter nanje ne more dati pristanka, z namenom zadovoljitve

lastnih spolnih potreb ali potreb po nadzoru in moči. Spolna zloraba otroka je kršitev etičnih, moralnih in socialnih norm ter zakonskih določil.

Spolno nasilje so ravnanja s spolno vsebino, v katera je otrok prisiljen, oziroma jih zaradi svoje stopnje razvoja ne more razumeti, nanje ne more dati pristanka, in ki vključujejo socialno nesprejemljiva vedenja. To so dejanja, pri katerih otroka uporabi druga oseba z namenom lastne zadovoljitve ali spolnega vzdraženja, ali za zadovoljitev ali spolno vzdraženje drugih oseb.

Primeri spolne zlorabe so:

- izpostavljanje spolnim organom ali namerno povzročeni kakršni koli spolni aktivnosti v prisotnosti otroka,
- namerno dotikanje otrokovega telesa z namenom spolnega vzburjenja ali zadovoljitve,
- nadlegovanje otroka s strani osebe ali s predmetom z namenom spolnega vzburjenja ali zadovoljitve,
- izpostavljanje otroka razkazovanju in poziranju z namenom spolnega vzburjenja ali zadovoljitve,
- masturbacija vpričo otroka ali vključevanje otroka v dejanja masturbacije,
- spolni odnos z otrokom, oralni, vaginalni ali analni,
- spolno izkoriščanje otroka, ki vključuje pregovarjanje, opogumljanje, zahtevanje ali zaprošanje otroka ali vključevanje otroka v prostitucijo ali druge spolne aktivnosti,
- izpostavljanje otroka spolnim vsebinam z neposrednim stikom, fotografijami, filmi.

Storilci so večinoma otroku poznane osebe, pogosteje moški, katerih odnos z otrokom pomeni prevlado moči in odgovornosti. Spolna zloraba se največkrat razkrije, ko se otrok o zlorabi zaupa vrstniku, enemu od staršev ali učitelju, ali po zaupnem telefonu za otroke v stiski.

Zloraba lahko ostaja neprepoznana mesece ali leta. Pogosto povzroči tudi spremembe v otrokovem vedenju: nanjo je treba pomisliti ob seksualiziranem vedenju otroka, vodi lahko do socialnega umika, učne neuspešnosti, povečane razdražljivosti in nerazložljive agresivnosti. Pri starejših otrocih lahko vodi v samomorilno vedenje, beg od doma, ponavljanje storilčevega dejanja mlajšim, lahko se pokaže sekundarna enureza (ponavljajoče se lulanje v posteljo ali oblačila), ali poškodbe in okužbe genitouretralnega trakta.

4 KORAKI PRI OBRAVNAVI NASILJA V DRUŽINI

Informacije o nasilju v družini

Informacije o nasilju v družini zaposleni v VIZ najpogosteje pridobi na tri načine:

- otrok o nasilju spregovori sam,
- učitelj, vzgojitelj, svetovalni delavec ali drugi zaposleni opazi poškodbe, spremembe v vedenju, padec učnega uspeha,
- nekdo drugi (informacija od tretje osebe) obvesti VIZ o nasilju v družini.

O nasilju, ki se izvaja nad njim ali mu je priča, lahko otrok pove učitelju, vzgojitelju ali drugemu zaposlenemu v VIZ. Mlajši otroci zaupajo učitelju ali vzgojitelju, starejši pa se bolj pogosto zaupajo svetovalnemu delavcu. Ni redko, da otrok za zaupno osebo, ki ji spregovori o svoji stiski, izbere šolsko kuharico, hišnika ali drugega tehničnega delavca šole, zato je pomembno, da so s Pravilnikom in postopki ravnanja seznanjeni vsi zaposleni.

Obvestilo šolski svetovalni službi in izdelava zapisa

Ko se otrok zaupa, mora zaposleni v VIZ takoj obvestiti šolskega svetovalnega delavca. Od delavcev VIZ se torej ne zahteva odkrivanja ali celo zbiranja dokazov o nasilju nad otrokom. Pravilnik jasno opredeljuje, da naloga delavcev VIZ ni presojanje o tem, ali gre res za nasilje, za kakšno obliko nasilja gre, kdo je storilec ipd. Prav tako mora delavec takoj sam ali s pomočjo svetovalnega delavca narediti zapis opažanj, dogodka ali pa pogovora z otrokom. O zapisu bomo natančneje govorili v nadaljevanju.

V nujnih primerih takojšnje obvestilo CSD

V primeru, da je otrok fizično poškodovan, pri spolnem nasilju ali ob hudi psihični stiski otroka (ko npr. otrok noče domov, je vidno prizadet, hudo joka ali kako drugače kaže stisko) mora zaposleni takoj obvestiti CSD (ali policijo), ki poskrbi za ustrezno zdravstveno oskrbo ali namestitev otroka. Zaposleni ni dolžan otroka sam odpeljati v Zdravstveni dom, bolnišnico ali drugo institucijo, saj za to ni pristojen. Če je potrebno reagirati takoj v smislu obveščanja CSD ali policije, zaposlenemu lahko pomaga tudi svetovalna služba ali vodstvo šole.

Pogovor z otrokom

Najpogostejše vprašanje, ki si ga postavijo strokovni delavci je, kako se z otrokom pogovoriti, ko pove, da je bil žrtev nasilja, kako mu pomagati »tukaj in zdaj«, kje se pogovoriti, kaj je za otroka pomembno, kaj želi vedeti. Prvi pogovor je pomemben za otroka, ki pove, da je bil žrtev kakršnegakoli nasilja. Strokovni delavec mora imeti znanja oziroma poznati mora strategije, pomembne za pogovor z otrokom. Če učitelj ali vzgojitelj sumi na zlorabo otroka ali če mu otrok to zaupa v šoli, mora biti prvi korak narejen v šoli. Pri tem je pomembno upoštevati osnovne smernice/načela in tako razrešiti nekatere zgoraj navedene dileme:

- verjeti otroku,
- razumeti njegov svet,
- poznati posebnosti otrokovega funkcioniranja in doživljanja,
- poslušati,
- otroka neprestano podpirati in spodbujati,
- pri razgovoru postavljati konkretna vprašanja in
- pripraviti takojšen načrt pomoči, s katerim je otrok seznanjen.

Pomemben je tudi:

- takojšen pogovor in odziv na povedano,
- enkraten pogovor (pomeni, da se strokovni delavec pogovarja z otrokom le enkrat, vse povedano zapiše in kasneje operira z zapisanim; otrok mora namreč »svojo zgodbo« v postopku pred drugimi organi povedati večkrat, naj jo zato v šoli pove le enkrat),
- navzočnost osebe, ki ji otrok zaupa, pogovor v otroku znanem, prijetnem prostoru in
- jasni odgovori otroku na vprašanja:
 - *Kaj bo sedaj?*
 - *Kam bom šel?*
 - *Kaj se bo zgodilo z mojimi bližnjimi?*
 - *Kaj se bo zgodilo z »njim« oziroma »njo«?*

Če želi strokovni delavec otroku odgovoriti na vprašanja, ki (si) jih otrok postavlja, mora najprej poznati odgovore sam oziroma mora sam dobro poznati postopek, ki sledi. Strokovni delavec naj posebej pričakuje pogosta vprašanja otroka o nadaljnjem postopku.

Enako ravna zaposleni, če dobi informacijo od tretje osebe, npr. sosedov, znancev ali pa otrokovih vrstnikov; takoj obvesti svetovalno službo in napravi zapis pogovora ali informacije.

Obvestiti svetovalno službo in narediti zapis je prvi korak tudi v primeru, ko delavec opazi spremembe, ki bi lahko bile posledice nasilja.

Naj strnemo prve korake zaposlenih v VIZ, ko izvedo za nasilje v družini:

Ko zaposleni v VIZ izve za nasilje, mora (po 3. in 4. členu Pravilnika) takoj obvestiti o tem svetovalnega delavca v VIZ:

- v primeru poškodbe pri fizičnem ali spolnem nasilju ali hudi psihični stiski otroka mora takoj sam ali s svetovalnim delavcem obvestiti CSD, ki poskrbi za ustrezno zdravstveno oskrbo oz. varnost otroka – to pomeni, da delavec VIZ sam ne prevzema vloge tistega, ki bo otroka odpeljal v npr. zdravstveni dom, krizni center ipd.;
- takoj sam ali s svetovalnim delavcem narediti zapis dogodka, opažanj, pridobljenih informacij ali pogovora z otrokom – zapis predstavlja uradni dokument, ki bo osnova za prijavo nasilja v družini že isti ali naslednji dan.

Posredovanje suma o nasilju drugim institucijam

Isti oziroma naslednji delovni dan, glede na presojo svetovalnega delavca oziroma celotne okoliščine dogodka, je vodstvo šole oziroma šolska svetovalna služba obvezana o sumu nasilja tudi uradno obvestiti Center za socialno delo ali policijo. Obvestilo je lahko telefonsko, sama prijava pa mora biti poslana v pisni obliki po pošti, skupaj z zapisom. To pomeni, da je zapis priloga spremnega dopisa, s katerim obvestimo institucijo o sumu nasilja v družini.

S podano prijavo se tako prične multidisciplinarno sodelovanje in obravnava otroka, za katerega obstaja sum, da je žrtev nasilja v družini. To pomeni, da vse nadaljnje postopke (preiskavo, razgovore s starši, razgovore z otrokom, načrt pomoči za otroka in družino, morebitne sankcije ...) vodijo strokovni delavci CSD oziroma policija. Prijava nasilja drugim institucijam odpira zaposlenim v VIZ številna vprašanja in povzroča stiske, zato bomo o prijavljanju suma nasilja izčrpeje govorili posebej.

Sklic internega tima

Pravilnik predvideva, da vse dejavnosti znotraj VIZ tečejo hitro. Poleg multidisciplinarnega sodelovanja pa je pri obravnavi nasilja nad otrokom zelo pomembno predvsem usklajeno delovanje strokovnih delavcev znotraj VIZ, ki ima za otroka pomembno podporno funkcijo. Zato že najkasneje naslednji dan po uradni prijavi šolska svetovalna služba skliče interni tim v VIZ (v nadaljevanju: tim), ki bo zadolžen za pripravo pomoči otroku, obenem pa bo omogočal medsebojno podporo vsem delavcem, ki delajo z otrokom – žrtvijo.

Delovanje internega tima

Zapisali smo, da je usklajeno delo za otroka pomembno. Hkrati je pomembno za zaposlenega, da ima ustrezno podporo sodelavcev. Nič manj pomembna ni informiranost med tistimi, ki delajo z otrokom. Lahko ugotovimo, da ima interni tim pomembno vlogo v postopku, zato mu tudi Pravilnik namenja veliko prostora.

Tim skliče svetovalni delavec. Člani tima so:

- šolska svetovalna služba,
- otrokov razrednik oz. vzgojitelj in
- delavec, ki je naredil zapis.

Tim vodi šolski svetovalni delavec. Vsaj na prvem sestanku tima je navzoč tudi ravnatelj. Vsak član tima opravlja naloge, ki izhajajo iz njegovih strokovnih kompetenc, znanj in delovnega mesta, osnovna naloga vseh članov pa je dogovor o načinu podpore oziroma

pomoči otroku v VIZ, ki mora vsebovati konkretne naloge posameznih delavcev pa tudi roke za izvedbo.

Na primer, če tim oceni, da je potreben individualiziran načrt za otroka, je navadno razrednik tisti, ki bo usklajeval doseganje učnih ciljev, prilagoditve preverjanja in ocenjevanja znanja ter ostale prilagoditve, ki so otroku v pomoč. Koordinacija razrednika je še zlasti potrebna, če je učenec na predmetni stopnji, kjer ga poučuje večje število učiteljev, ki učenca vidijo le nekaj ur na teden.

Tim se dogovori tudi o podpori in sodelovanju s staršem ali skrbniki, ki otroka ščitijo. Navadno to nalogo opravljajo svetovalni delavci, če ni dogovorjeno drugače in če starši to želijo. Poudarjamo, da je vloga svetovalne službe družini podpora in svetovalna. Terapevtsko vlogo imajo druge institucije.

V Pravilniku je, izhajajoč iz ZPND, opredeljeno tudi sodelovanje VIZ oziroma njegovega tima s CSD, policijo, sodiščem in spremljanje aktivnosti vseh, ki delajo v mreži pomoči otroku. Celoten postopek vodi CSD oziroma multidisciplinarni tim, ki je na CSD ustanovljen za vsak posamezen primer. Člani šolskega tima so dolžni posredovati multidisciplinarnemu timu informacije, načrt pomoči, ki je bil pripravljen v šoli in pomoč otroku usklajevati s celostno pomočjo.

Sodelovanje ravnatelja je pomembno zaradi informiranosti, saj je dolžan ustrezno informirati tudi druge zaposlene v VIZ, organizirati pouk, če se mora tim nujno sestati in sodelovati pri organizaciji supervizije za člane tima, če jo le-ti potrebujejo. Ključno vlogo pa ima ravnatelj pri načrtovanju ukrepov za zaščito zaposlenih v VIZ pred morebitnim nasiljem, do katerega bi lahko prišlo zaradi prijave suma.

Tim se v šoli sestaja po potrebi, tolikokrat in tako pogosto, kot to zahteva narava posameznega primera. Vse sestanke internega tima sklicuje vodja tima, torej šolska svetovalna služba ali ravnatelj. Tako kot velja za vse siceršnje timske dejavnosti v VIZ, se na sestankih internega tima pišejo zapisniki, ki so uraden dokument. Zapisniki morajo vsebovati sklepe o dogovorjenih nalogah, imena nosilcev posameznih nalog in časovne roke

za njihovo izvedbo. Vsi zapisniki so varovani v skladu z Zakonom o varovanju osebnih podatkov oziroma s Pravilnikom o šolski dokumentaciji.

Delo internega tima je dinamičen proces, ki omogoča izrazito načrtovano, usklajeno in na spremembe pri otroku ali v njegovem okolju odzivno delovanje.

Ker je ustanovitev posameznega tima na šoli vezana na posamičen primer suma nasilja nad otrokom, je ena od njegovih zelo pomembnih nalog tudi ta, da na osnovi evalvacije dela in individualiziranega načrta sprejme odločitve o zaključku dela internega tima.

Spodaj povzemamo značilnosti delovanja internega tima:

Interni tim v VIZ

- skliče ga svetovalni delavec najkasneje naslednji dan po telefonski prijavi nasilja CSD ali policiji;
- tim sestavljajo: svetovalna služba, razrednik otroka, ki je žrtev nasilja, in delavec, ki je naredil zapis;
- vsaj na prvem sestanku mora biti navzoč tudi ravnatelj;
- vodja tima je šolski svetovalni delavec

5 ZAPIS DOGODKA

Zapis o dogodku oziroma izdelava zapisa je ena od prvih nalog vseh delavcev VIZ potem ko se srečajo z otrokom, ki doživlja nasilje. Gre za uraden dokument, ki predstavlja osnovo za prijavo nasilja na CSD. Dobro izdelan zapis je ena od pomembnih informacij v nadaljnjem postopku zaščite otroka.

Zapišemo imena, kraje, dneve, čas – tako, kot jih navaja otrok. Dobesedno zapišemo tudi otrokove slengovske izraze oziroma izraze, ki jih je uporabljal za opis nasilja.

V zapisu je treba uporabiti vse izraze, ki jih je uporabil otrok, dobesedno in nespremenjeno. Na primer, če otrok uporablja izraz »zajebavati«, zapišemo točno ta izraz, ali pa v primeru razkritja spolne zlorabe, če otrok pripoveduje o tem, da je storilec npr. »božal luliko«, to tudi dobesedno zapišemo. Nikoli ne moralizirajmo in ga ne popravljajmo. Zapis otrokovega pripovedovanja z navajanjem izrazov, ki jih je pri tem uporabljal, je pomemben za vse nadaljnje obravnave oziroma postopke, na primer svetovanja, sodno izvedenstvo in kazenski pregon storilca. Vsak del pripovedi, čeprav se zdi nepomemben, je ob razkritju nasilja pomemben. Pozorni smo tudi, da zapišemo imena oseb, ki jih navaja otrok – točno tako, kot jih navaja on sam. Pomembna je torej natančnost zapisa; vodilo naj bo predvsem to, da je zapis objektivni posnetek tega, kar je povedal otrok ali druga oseba.

Pri zapisu informacij – izjav drugih oseb, moramo navesti njihova imena, če nam je znano tudi njihovo razmerje z otrokom (npr. starš, babica, sosed, sošolec...), in v kakšnih okoliščinah nam je ta oseba posredovala informacije (npr. na govorilnih urah, na razredni uri...).

Vsako nasilje, posebno nad otrokom, v nas lahko vzbudi izrazito močna in neprijetna čustva, od jeze, gneva do občutkov nemoči. Vendar pa moramo pri izdelavi zapisa ostati čimbolj objektivni, zato vanj nikoli ne vnašamo svojih sodb, mnenj in lastnih občutkov. Točno takšna morajo biti tudi morebitna vprašanja, ki jih zastavljamo otroku, kadar njegova pripoved ni povsem jasna ali je zmedena – vprašanja naj bodo kratka, jasna in nevtralna ter brez sugestij.

Pri zapisu dogodka, ki smo mu sami priča, in zapisu naših opažanj o otrokovem doživljanju nasilja je treba upoštevati naslednje:

- Dogodek opišemo kratko in jedrnato, s temeljnimi podatki, kaj se je zgodilo in kje se je zgodil nasilen dogodek, kdo je izvajal nasilje in v kakšni obliki. Dogodka ne interpretiramo.
- Čim več uporabljamo premi govor in zapišemo dobesedne izjave otroka ali druge osebe.
- Zapisa ne delamo med samim razgovorom oziroma ga delamo le, če je nujno (npr. ko si zapišemo ključne podatke – datume, imena ...).
- V zapisu uporabljamo dobesedne otrokove izraze, tudi imena, in zapišemo otrokove slengovske besede. To je pomembno za vse nadaljnje obravnave in postopke svetovanja, sodnega izvedenstva in pregona storilca.
- V zapisu je treba uporabiti vse izraze, ki jih je uporabil otrok, dobesedno in nespremenjeno. Na primer, če otrok uporablja izraz »zajebavati«, zapišemo prav ta izraz, ali če ob razkritju spolne zlorabe otrok pripoveduje o tem, da je storilec npr. »božal luliko«, to tudi dobesedno zapišemo. Nikoli ne moraliziramo in otroka ne popravljamo.
- Kadar v otrokovi pripovedi ni jasno, kdo je izvajal nasilje ali pa ni jasno, kje se je dogodek zgodil in je otrok v svojem pripovedovanju zmeden, ga skušajmo spodbuditi s podvprašanji, vendar morajo biti ta nevtralna in brez sugestij (uprabljamo čim bolj vsakdanje izraze brez čustvene konotacije in ne ponujamo bolj zaželenih izrazov)
- V zapisu skrbno zabeležimo vse pomembne podatke – npr. datume in podobno: če jih otrok ne navede, dobesedno zapišemo njegovo izjavo, saj se da včasih tudi iz drugih okoliščin dogodek časovno umestiti. Zapišemo kraj, datum, prostor v stanovanju, ulico. Zavedati se je treba, da je vsak podatek, ki ga otrok pove ob razkritju, pomemben.
- V zapis ne pišemo svojih mnenj ali sodb. Zapis mora ostati čim bolj verodostojen in korekten posnetek otrokove lastne pripovedi.
- Pri zapisovanju informacij v izjavah drugih oseb moramo navesti njihova imena, če nam je znano tudi njihovo razmerje z otrokom (npr. eden od staršev, babica, sosed, sošolec ...) in okoliščine, ko nam je ta oseba dala informacije (npr. na govorilnih urah, na razredni uri...).
- Otroku je treba povedati, da bo razgovor zapisan, in ga seznaniti z nadaljnjim postopkom.

- Otrok zapisa ne podpisuje.

Ko otrok spregovori o nasilju, je običajno v hudi stiski in takrat potrebuje pa tudi zasluži vso našo pozornost. Zato med samim pogovorom ne zapisujemo, posvetimo se otroku in njegovemu doživljanju. Izjema naj bodo le:

- zaznamki o datumih,
- krajih,
- imenih ipd.

Zapis naredimo takoj po končanem razgovoru, ko so informacije še sveže in popolne. Zapisa naj otrok ne podpisuje, saj ni nobenega razloga za formaliziranje zanj že tako obremenjujoče situacije. V primeru, da nas otrok vpraša o tem, ali bomo njegovo pripoved zapisali in kdo bo zanj izvedel, mu moramo na to vprašanje podati jasen in resničen odgovor.

V zapisu mora biti jasno navedeno, komu in kaj je strokovni delavec o dogodku poročal do časa, ko zapis odda svetovalnemu delavcu; kasneje se vodijo uradni zaznamki.

Zapis je:

- kratek, jasen zapis dogodka, pogovora, opažanja, »posnetek stanja«,
- objektivni, brez osebnih mnenj,
- uraden dokument, osnova za prijavo,
- vsebuje informacije, ki jih potrebujejo zunanje institucije,
- je v pomoč pri morebitnih nadaljnjih postopkih.

Pri izdelavi zapisa je v pomoč tudi obrazec zapisa, ki je priloga Pravilnika. V obrazec vnesemo vse zahtevane osnovne podatke in opis dogodka oziroma informacije. Zapis takoj po tem, ko ga izdelamo, predamo svetovalnemu delavcu, če pa smo še pred tem obvestili tudi interventno službo CSD, mora biti to navedeno v zapisu.

ZAPIS O NASILJU NAD OTROKOM V SKLADU S PRAVILNIKOM O OBRAVNAVI NASILJA V DRUŽINI ZA VIZ

Ustanova:	Podatki o otroku:	
(popolni podatki o vzgojno-izobraževalnem zavodu, naslov)	Priimek in ime:	
	Spol (Obkrožite!) M Ž	
	Rojstni datum:	Razred:
Zapis izdelal:	Delovno mesto:	
Zapis		
(Po potrebi dodajte vrstice.)		
Ali strokovni delavec VIZ že obvestil CSD oziroma izven poslovnega časa centra interventno službo CSD o potrebni ustrezni zdravstveni oskrbi oziroma takojšnji zaščiti otroka?		
(Obkrožite!) DA NE		
Obrazložitev:		
(Po potrebi dodajte vrstice.)		
Datum in ura, ko je otrok v razgovoru poročal o dogodku oz. ko so bili opaženi znaki nasilja nad otrokom.		
Datum	Ura:	
<u>PREDAJA ZAPISA SVETOVALNI SLUŽBI:</u>		
Ime in priimek osebe, ki je zapis sestavila:	Zapis zaključen ob:	Podpis:
Ime in priimek svetovalnega delavca, ki je zapis prevzel:	Zapis prevzet dne: ob:	Podpis:
Tel. številka svetovalnega delavca:		
Kdo v VIZ je bil v skladu s pravilnikom obvešččen o dogodku oziroma informaciji?		
Ime in priimek:	Datum in čas:	Obvestil:
Ime in priimek:	Datum in čas:	Obvestil:

Podpis odgovorne osebe VIZ in žig

Obrazec vsebuje vse informacije, ki so potrebne, ko prijavljamo sum nasilja v družini. Vanj zapišemo: ime ustanove (VIZ), ime in priimek otroka, ki je bil deležen nasilja, kdo je napravil zapis in delovno mesto zapisovalca (učitelj, razrednik, vzgojitelj, svetovalni delavec).

V osrednjem delu zapišemo otrokovo pripoved ali pripoved tretje osebe. Pri zapisovanju upoštevamo navodila za izdelavo zapisa. V zapis lahko zapišemo tudi mnenje, ali so potrebni takojšnji ukrepi za zaščito otroka.

V rubriko »Predaja zapisa svetovalni službi« zapišemo ime in priimek osebe, ki je zapis sestavila in pa podatke o svetovalnem delavcu, ki je zapis prevzel. Podatek je pomemben za nadaljnje sodelovanje oziroma kontakt med CSD in šolo.

Primer neustreznega zapisa:

Zapis:

Pred nekaj dnevi je Gašper v stiski in prestrašen povedal, da je doma žrtev hudega družinskega nasilja s strani nasilniškega očeta, ki je poleg tega tudi alkoholik, nasilen pa je tako do žene, katero tudi verjetno pretepa. Oče uporablja v otrokovi prisotnosti neprimerne izraze, zaradi česar sklepamo, da gre verjetno tudi za znake psihičnega nasilja. Žrtev nasilja pijanega očeta je tudi Sara, njegova sestra. Gašper je opisal, kako ga je oče grdo pretepel, ga grobo vlekel po stopnicah in ga porinil v sobo, potem pa je zaradi strahu prespal noč v oblačilih....²

Zapis ni ustrezen, ker je zapisovalec moraliziral, podajal oceno (alkoholik, nasilniški oče), ni uporabljal otrokovih besed, njegovih izrazov

Primer ustreznega zapisa:

Zapis:

- Gašperja pripelje v svetovalno službo učitelj športne vzgoje. Gašper pove: "V soboto me je oči pretepel, mi zvil roko. Mama me je peljala k zdravniku."

² Filipčič, Klemenčič (2011). *Obravnavanje nasilja v družini*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani Ljubljana.

- Pove, da so bili v soboto na pikniku. Stric je imel rojstni dan, pili so, oče je zaspal v ležalniku.
- Pove, da je oče doma vpil, da je vpil že v avtu. Mami je rekel, da jo bo vrgel iz avta. In da se krega na druge voznike, ko je pijan.
- Pove, da ga je bilo strah, da je tudi Sara jokala.
- Pove, da je oče mami rekel prasica in kurba.
- Pove, da je oče rekel, naj gresta s Saro spat. Ker mu je rekel, da še ni zaspan, mu je oče rekel, naj zapre gobec in da je pankrt. Zgrabil ga je za roko in ga vlekel po stopnicah. Pove, da je vpil na Saro.
- Pove, da ga je bilo strah, ker sta se oči in mami kregala, da ni mogel zaspati, da je jokal v postelji.³

V tem zapisu je uporabljal zapisovalec otrokove izraze, uporablja tudi dobessedni govor. Zapis je narejen v telegrafskem stilu, je jasen in konkreten.

³ Prav tam.

6 NALOGE ZAPOSLENIH V VIZ

Z otrokom, ki je žrtev nasilja, v šoli seveda ne dela samo interni tim. Vsak primer zadeva vsakega strokovnega delavca VIZ, s katerim otrok tako ali drugače prihaja v stik.

Vodstvo šole – ravnatelj

Ravnatelj je kot uradna oseba primarno odgovoren tako za izvajanje protokola kot za ustvarjanje pogojev za nemoteno delovanje internega tima, katerega član je vedno vsaj na prvem sestanku. Ravnatelj mora biti z dogajanjem seznanjen, čeprav sam morda ne sodeluje v timu, vendar pa spremlja njegovo delo, saj mu to omogoča, da lahko formalno obvešča ustrezne ustanove o delu na primeru v VIZ. Tudi skrb za varovanje podatkov v zvezi z otrokom, ki se izmenjujejo med člani internega tima, je primarno njegova naloga, on pa je tudi tisti, ki v ustrezni obliki in potrebnem obsegu obvešča ostale strokovne delavce šole. Sprotna komunikacija med ravnateljem in svetovalnim delavcem, ki vodi tim, je v primerih obravnave nasilja še posebej pomembna.

Prav tako je naloga ravnatelja tudi, da poskrbi, da učitelji seznanijo starše, da bodo v primeru nasilja v družini ravnali po Pravilniku. Tako učitelji posredujejo informacijo staršem (jim predstavijo Pravilnik) na roditeljskem sestanku, ali pa je Pravilnik del Vzgojnega načrta šole.

Srečevanje s primeri nasilja v družini je za vsakega delavca VIZ precejšnja psihična obremenitev, zato ravnatelj strokovnim delavcem, če izrazijo to potrebo, omogoči strokovno podporo kompetentnih strokovnjakov v obliki posvetovanj, zunanjih supervizij ipd.

NALOGE RAVNATELJA:

- se seznanijo z dogodkom, tudi če ne sodeluje v šolskem timu, in spremlja delo internega tima,
- vedno sodeluje vsaj na prvem sestanku internega tima, kjer se določijo naloge in odgovornosti, po možnosti pa se udeležuje tudi vseh ostalih sej,
- skrbi za izvajanje protokola ter omogoča pogoje za nemoteno delovanje internega tima,

- skrbi, da je VIZ za otroka varovalni dejavnik,
- formalno obvešča ustrezne institucije, če je to dogovor tima,
- skrbi za varovanje podatkov, ki se izmenjujejo med člani internega tima, o otroku
- skrbi, da strokovnim delavcem, če je to potrebno, omogoči strokovno podporo (konzultacije oz. supervizije) kompetentnih strokovnjakov.

Svetovalna služba

Nekatere naloge svetovalnega delavca kot sklicatelja in vodje tima smo že navedli. Če je svetovalni delavec vodja internega tima, sodeluje tudi v multidisciplinarnem timu pri CSD. Poleg osnovnega svetovalnega in posvetovalnega dela z otrokom, z učitelji, drugimi delavci šole ter starši, pa mora svetovalni delavec presoditi, ali otrok potrebuje specializirano pomoč in obravnavo in otroka nato napotiti k ustreznim strokovnjakom izven VIZ, seveda v dogovoru oziroma s privolitvijo staršev oziroma po sklepu multidisciplinarnega tima na CSD. Pomemben vidik aktivnosti svetovalne službe je tudi delo s skupino oziroma razredom, v katerem je otrok, ki je bil oziroma je žrtev nasilja. Tako kot se nasilje nad otrokom dotakne vseh delavcev šole, posledice nasilja in obravnave žrtve navadno vplivajo tudi na oddelčno skupnost, katere član je otrok.

NALOGE SVETOVALNEGA DELAVCA:

- vodi interni tim VIZ,
- z otrokom vodi svetovalni razgovor,
- skrbi, da je VIZ za otroka varovalni dejavnik,
- otroka, ki je žrtev nasilja, seznaniti z vlogo VIZ in drugih institucij v postopku zaščite in pomoči otroka,
- otroku nudi ustrezno podporo,
- po potrebi nudi podporo ostalim članom družine, po potrebi otroka napoti k ustreznim strokovnjakom v dogovoru oz. s privolitvijo staršev oz. po sklepu multidisciplinarnega tima CSD,
- dela s skupino/oddelčno skupnostjo, kot vodja internega tima sodeluje v multidisciplinarnem timu na CSD.

Razrednik / vzgojitelj otroka

Vsi delavci VIZ pri svojem vsakdanjem delu skrbijo, da je šola za otroka varovalni dejavnik, verjetno najpomembnejšo vlogo pri tem pa ima razrednik, ki je z otrokom v neposrednem stiku največ časa. Pogosto otrok prav razrednika izbere za zaupno osebo. V teh primerih je zelo pomembno, da razrednik tesno sodeluje s svetovalno službo, in sicer iz več razlogov: prvič zato, da lahko ta prenese potrebne informacije multidisciplinarnemu timu CSD, kar omogoča bolj celovito in ažurno pomoč otroku. Poleg tega pa mu lahko svetovalni delavec ponudi ustrezno obliko intervizije. Učitelj z otrokom načrtuje delo, hkrati pa usklajuje tudi delo z oddelčnim učiteljskim zborom. Pomembno je, da v primeru, če se otroku zaradi stisk učni uspeh poslabša, zagotovi ustrezno učno pomoč in prilagoditve ter ustvarja priložnosti za otrokovo potrjevanje in uspeh.

NALOGE RAZREDNIKA / VZGOJITELJA:

- skrbi, da je VIZ za otroka varovalni dejavnik,
- če mu otrok zaupa oz. ga izbere za zaupno osebo, ohrani »status« zaupne osebe (o razgovorih piše zaznamke, se posvetuje s svetovalnim delavcem, ki mu lahko nudi intervizijo, lahko dobi tudi možnost supervizije),
- je nosilec načrta pomoči (z otrokom načrtuje šolsko delo, načrtuje delo z oddelčnim učiteljskim zborom, otroku nudi ustrezne podporne mehanizme),
- če je pri otroku zaradi stisk učni uspeh slabši, mu zagotovi ustrezno učno pomoč in prilagoditve,
- otroku ustvarja priložnosti za potrjevanje in uspeh,
- otroka nikoli ne izpostavlja pred drugimi,
- po potrebi organizira vrstniško pomoč,
- sodeluje v internem timu, ki obravnava primer,
- predstavi Pravilnik staršem na roditeljskem sestanku.

Drugi strokovni delavci

Nalog drugih strokovnih delavcev, ki niso člani tima, sam Pravilnik in njegove priloge ne opredeljujejo natančno. Tudi brez tega pa je razumljivo, da vsi dejavno sodelujejo pri pripravi, izvedbi in evalvaciji načrta pomoči oziroma svetovanja ter otroku zagotavljajo podporno okolje.

NALOGE DRUGIH STROKOVNIH DELAVCEV:

- aktivno sodelujejo pri pripravi in izvedbi ter evalvaciji načrta pomoči oziroma svetovanja,
- zagotavljajo podporno okolje otroku.

Grafični prikaz nalog iz Pravilnika

Janjušević,

Klemenčič, 2008

7 SODELOVANJE VIZ Z DRUGIMI INSTITUCIJAMI

Sodelovanje s centri za socialno delo

Medsebojno obveščanje o aktivnostih

Temelj sodelovanja je medsebojno obveščanje organov in organizacij, ki izvedo za nasilje v družini. Sodelovanje pa se ne izčrpa s prijavo primerov centrom za socialno delo in/ali organom pregona. Zajema tudi obveščanje o vseh načrtovanih in že izvedenih ukrepih za pomoč žrtvam zaradi njihovega usklajevanja. Svetovalna služba mora zato v primeru, ko CSD začne postopek za zaščito otroka brez prijave VIZ in zaprosi šolo za poročilo, napisati poročilo o svojih opažanjih glede ogroženosti otroka zaradi suma nasilja, zlorabe ali zanemarjanja. Svetovalni delavec, ki pripravlja poročilo, vanj vključi opažanja vseh zaposlenih, ki so v stiku z otrokom. V pomoč pri pripravi tovrstnega poročila so svetovalnemu in drugim delavcem lahko okvirna navodila, ki veljajo za izdelavo zapisa. Če je VIZ podal prijavo o sumu nasilja centru za socialno delo, mu je CSD dolžan v roku petih dni posredovati povratno informacijo o opravljenih začetnih aktivnostih (4. člen Pravilnika o sodelovanju organov).

Posredovanje podatkov

ZPND določa dolžnost posredovanja podatkov centrom za socialno delo, ki so dolžni voditi zbirke podatkov oseb, ki so jih obravnavali kot žrtve in kot povzročitelje nasilja (27. člen ZPND). Namen zbiranja teh podatkov pa ni le njihova statistična obdelava, ampak tudi (ali predvsem) nuditi žrtvam in povzročiteljem nasilja učinkovito obravnavanje. Razlika med medsebojnim obveščanjem in posredovanjem podatkov CSD je predvsem v tem, da medsebojno obveščanje zajema vse organe in organizacije, ki obravnavajo primere nasilja v družini in informacije potujejo med njimi (katere, kdaj in kako, določajo podzakonski akti).

V skladu s področnimi zakoni pa so organi in organizacije dolžni v svojih zbirkah podatkov voditi nekatere podatke o obravnavanju nasilja v družini (v tem smislu so upravljalci določenih zbirk podatkov). In takšne podatke morajo posredovati CSD, če jih CSD k temu pozove. ZPND taksativno našteva upravljalce podatkov in določa, katere podatke so dolžni posredovati CSD. V Zakonu o osnovni šoli je npr. določeno, da šola zbira podatke o otrocih

in mladostnikih, ki potrebujejo pomoč in svetovanje (95.čl. Zakona o osnovni šoli). V praksi so se večkrat zastavljala vprašanja, ali so šole te podatke dolžne posredovati CSD ali pa bi bilo njihovo posredovanje v nasprotju z Zakonom o varstvu osebnih podatkov.

ZPND takšno dilemo odpravlja in v 2. odstavku 32. člena določa, da so izvajalci vzgojno-izobraževalne dejavnosti dolžni posredovati CSD:

- podatke o vključitvi v vzgojno-izobraževalne zavode,
- podatke iz zbirke podatkov o otrocih in mladostnikih, ki potrebujejo pomoč in svetovanje.

Sodelovanje predstavnika VIZ v multidisciplinarnem timu na CSD

Že pred sprejemom ZPND so nekateri CSD za obravnavanje zahtevnejših primerov zlorab otrok oblikovali time, v katerih so sodelovali predstavniki različnih organov in organizacij. Nekateri CSD so imeli stalne strokovne (notranje) time, drugi so sklicevali time le v posamičnih primerih. Tudi sestava timov je bila različna. To kaže, da je bila ideja medinstitucionalnega pristopa pri delovanju CSD dobro sprejeta že pred sprejemom ZPND. Ker pa so bili ustanovitev, sestava in način dela timov zelo različni in pogojeni predvsem z osebnimi predstavami zaposlenih na CSD, je ZPND uzakonil timsko delo kot obvezno; centrom za socialno delo nalaga ustanovitev multidisciplinarnih timov za obravnavanje nasilja v družini (3.odst. 11.čl.). Sestavo tima in način dela pa je določil minister, pristojen za delo, družino in socialne zadeve v podzakonskem aktu, imenovanem Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (pravilnik je začel veljati 15.4.2009). CSD sam odloči, ali bo sklical multidisciplinarni tim in v primeru, da ga skliče, se tudi odloči, ali bo povabil predstavnika VIZ v ta tim. Temu povabilu se je VIZ dolžan odzvati, k čemer ga (tako kot druge organe, pozvane k sodelovanju v multidisciplinarnem timu) zavezuje ZPND; ravnatelj je dolžan zagotoviti sodelovanje predstavnika VIZ v multidisciplinarnem timu. Po Pravilniku o obravnavi nasilja za VIZ je predstavnik VIZ v takšnem timu vodja internega tima, praviloma je to svetovalni delavec, v skladu s potrebami pa se vanj vključijo tudi drugi člani internega tima VIZ. Svetovalni delavec v multidisciplinarnem timu skrbi za medsebojno informiranje o aktivnostih in delu z otrokom v VIZ ter o sklepih in aktivnostih za zaščito otroka s strani multidisciplinarnega tima. VIZ ima tudi možnost, da v skladu s svojo strokovno presojo multidisciplinarnemu timu poda mnenje o tem, na kaj naj bo CSD

posebej pozoren, da bodo v postopku obravnavanja nasilja varovane otrokove koristi. Glede na dobro poznavanje otroka in njegovih potreb s strani šole je takšno mnenje lahko multidisciplinarnemu timu v veliko pomoč pri načrtovanju najboljše možne pomoči otroku.

Ne glede na ZPND in resorne pravilnike, je realno pričakovati, da bodo postopki za zaščito otrok, žrtev nasilja, občasno zaradi različnih razlogov tudi zastajali oziroma se bo prišlo do zapletov. Če VIZ oziroma interni tim dobi informacije o tem, da se nasilje na otrokom po prijavi nadaljuje, ali pa meni, da postopek za zaščito poteka prepočasi ali ne dovolj učinkovito, je ravnatelj o tem dolžan obvestiti pristojni CSD. V primerih, da postopek tudi po tem po mnenju internega tima poteka prepočasi ali ne daje ustreznih rezultatov glede zaščite otroka, ravnatelj o tem obvesti socialno inšpekcijo.

Sodelovanje s policijo, tožilstvom in sodiščem

Dolžnost prijave suma nasilja

O dolžnosti prijave smo že govorili, na tem mestu le še posebej opozarjamo nanjo. Nasilje v družini je tudi kaznivo dejanje in kaznovanje storilcev pomembno prispeva k varnosti žrtev, pri drugih nasilnežih (in javnosti na sploh) pa krepi zavedanje, da je nasilje v družini nesprejemljivo, zavržno in da bodo nasilneži kaznovani. Šola o prijavi nasilja ni dolžna obveščati staršev.

Posredovanje zahtevanih podatkov

Že pred sprejemom ZPND je bilo potrebno v skladu s kazensko zakonodajo posredovati policiji, tožilstvu in sodišču vse podatke, ki so jih navedeni organi zahtevali. Vzgojno-izobraževalni zavodi naj se ob tem ne obremenjujejo z vprašanjem, ali so takšne zahteve upravičene in morebiti v skladu z Zakonom o varovanju osebnih podatkov; o tem v sodnih postopkih odloča sodišče, ki vodi konkretni postopek oziroma v primeru pritožbe višje sodišče. VIZ pa so se dolžni odzvati na poziv policije ali sodišča za posredovanje določenih podatkov in če se odzovejo, s tem ne morejo ravnati nezakonito.

Obveščanje policije o kršitvah prepovedi približevanja

Slovenska zakonodaja pozna več oblik prepovedi približevanja nasilnežev, ki se vsebinsko sicer ne razlikujejo, za izrek prepovedi pa so pristojni različni organi v različnih postopkih. Ker mora VIZ posredovati policiji morebitne kršitve te prepovedi, v nadaljevanju kratko povzemamo značilnosti teh prepovedi in njihove zakonske osnove:

- Novela Zakona o kazenskem postopku iz leta 1999 (Ur.l. RS, št. 72/98) je uvedla alternative priporu, med katerimi je tudi prepoved približanja določenemu kraju ali osebi (195.a člen ZKP). Ker gre za alternativo priporu, jo je seveda mogoče izreči samo v primeru storitve tistih kaznivih dejanj, pri katerih je zaradi njihove teže in ob izpolnjevanju drugih pogojev mogoče izreči pripor. Novi kazenski zakonik, ki se je začel uporabljati 1.11.2008, je oblikoval novo kaznivo dejanje »nasilje v družini« (191.čl. KZ-1), v katerega je zajel vse lažje oblike nasilja. Določil je kazen v takšni višini, da je za razliko od prejšnjega kazenskega zakona za vse oblike nasilja mogoče izreči pripor in torej tudi prepoved približevanja kot alternativo priporu. Če nasilnež krši takšno prepoved, mu sodišče lahko izreče pripor.
- Leta 2003 je novela Zakona o policiji (Ur.l. RS, št. 79/03) uvedla možnost, da policisti odredijo prepoved približevanja določenemu kraju oziroma osebi v tistih primerih nasilja v družini, ki predstavljajo prekršek. Policisti izrečejo prepoved približevanja za 48 ur, preiskovalni sodnik pa lahko prepoved podaljša do skupnega trajanja 10 dni. Navedeni ukrep se lahko izreka od 26.9.2004, ko je stopil v veljavo Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi (Ur.l. RS, št. 95/2004). Od novele Zakona o policiji iz leta 2006 (Ur.l. RS, št. 78/2006) pa je mogoče izreči prepoved približevanja ne samo za prekrške z elementi nasilja, ampak tudi za nasilna kazniva dejanja. V letu 2005 je policija izrekla 152 prepovedi približevanja, v letu 2009 pa že 1120. Če nasilnež krši tako izrečeno prepoved, se ga denarno kaznuje.
- Prepoved približevanja pa je določil tudi Zakon o preprečevanju nasilja v družini v 19. členu (»prepovedi zaradi nasilnih dejanj«). Po tem zakonu se prepoved ne izreče po uradni dolžnosti, ampak mora njen izrek sodišču predlagati žrtev sama oziroma njen zastopnik. O tem predlogu odloča Okrožno sodišče v nepravdnem postopku. V primeru kršitve odrejene prepovedi približevanja se storilca lahko prisili k njenemu spoštovanju po pravilih izvršilnega postopka (izrek denarne kazni).

Za lažjo ponazoritev prepovedi približevanja po različnih zakonih smo njihove temeljne značilnosti predstavili v spodnji tabeli:

Pravna podlaga	Predlagatelj izreka prepovedi	Odreditelj ukrepa	Trajanje	Posledice kršitve
Zakon o kazenskem postopku	Državni tožilec	Preiskovalni sodnik	Dokler ni končan kazenski postopek, največ pa 2 leti in 3 mesece	Odreditev pripora
Zakon o policiji	Policija – po uradni dolžnosti	Policist za 48 ur, podaljšanje preiskovalni sodnik	Do 70 dni	Denarna kazen
Zakon o preprečevanju nasilja v družini	Žrtev nasilja	Sodnik v nepravdnem postopku	Do 1 leta	Denarna kazen

Prepoved približevanja po vseh navedenih zakonih lahko zajema tudi prepoved približevanja otrokom, vključenim v VIZ. Tako je lahko v prepovedi približevanja npr. določeno, da se starš otroku ne sme približati na določeno razdaljo ali da se ne sme na določeno razdaljo približati vrtcu ali šoli. Vodstvo šole mora biti v takšnem primeru obveščeno o izrečeni prepovedi in o njenem trajanju. Takšno obvestilo lahko prejme od policije, sodišča ali CSD. Pravilnik o obravnavi nasilja določa obveznost vodstva VIZ, da v primeru, če v VIZ zaznajo kršitev prepovedi približevanja otroku, o tem takoj obvesti policijo. Zato mora vodstvo o prepovedi približevanja otroku obvestiti učitelje oziroma vzgojitelje, ki v primeru zaznane kršitve o tem takoj obvestijo vodstvo.

Ukrepi za zaščito zaposlenih

Tudi zaposleni v VIZ so lahko žrtve nasilja s strani odrasle osebe, ki izvaja nasilje nad otrokom. V takšnem primeru vodstvo šole obvesti policijo (vloži prijavo) in tako sodeluje pri zagotavljanju varnosti zaposlenih.

Zaposleni v VIZ kot priče v kazenskem postopku

Zaposleni v VIZ so lahko poklicani, da sodelujejo kot priče v različnih sodnih postopkih: kazenskem, pravnem in nepravdnem. Pravila pričanja so v vseh postopkih urejena podobno, v nadaljevanju pa povzemamo določbe Zakona o kazenskem postopku.

- *Priča se mora odzvati vabilu na zaslišanje*

Če se priča vabilu ne odzove in ne pride na sodišče na dan, določen v vabilu, lahko sodišče odredi prisilno privedbo (pričo pride na njen dom ali delovno mesto iskat policija in jo nemudoma odpelje na sodišče). Lahko pa sodišče kaznuje takšno osebo tudi z denarno kaznijo. Zakon o kazenskem postopku v 78. členu določa višino kazni za osebo, ki se ne odzove vabilu za pričanje: »Denarna kazen znaša najmanj eno petino zadnje uradno objavljene povprečne mesečne neto plače v Republiki Sloveniji na zaposleno osebo, in največ trikratni znesek te plače.« Do navedenih posledic pa ne pride, če priča svoj izostanek opraviči, vendar mora biti razlog opravičljiv (npr. priča ne more priti na sodišče zaradi bolezni in zato sodišču pošlje zdravniško potrdilo o svoji bolezni).

- *Priča mora pričati (podati izjavo in odgovarjati na vprašanja)*

Če je zaposleni v VIZ pozvan na sodišče kot priča, mora pričati – podati izjavo. Le če je v določenem sorodstvenem razmerju z obdolženim, je oproščen pričanja. Na to ga mora sodišče posebej opozoriti. Zaposleni v VIZ se ne morejo sklicevati na varovanje poklicne skrivnosti in iz tega razloga odkloniti pričanje ali odgovor na posamezno vprašanje. To je bilo mogoče do leta 2003, takrat pa je bil Zakon o kazenskem postopku spremenjen in sedaj v 236. členu izrecno določa, da če je otrok žrtev nasilja v družini ali spolne zlorabe zunaj družine, se pričež v kazenskem postopku ne morejo sklicevati na poklicno skrivnost. Če priča noče pričati, jo lahko sodišče kaznuje z

denarno kaznijo (enako kot v primeru, če ne pride na sodišče). Če oseba tudi po tem, ko je denarno kaznovana, noče pričati, jo sodišče lahko zapre, dokler ni pri volji pričati, vendar največ za en mesec.

- *Priča je dolžna govoriti resnico in ne sme ničesar zamolčati*

Sodišče bo po uvodnih vprašanjih (o njenem imenu in naslovu) ter opozorilih od priče zahtevalo, naj pove vse, kar ve o zadevi, nato pa ji bo sodnik zastavljal vprašanja, na katera je priča dolžna odgovoriti. Če želi, si zaposleni lahko pomaga z zapiski, ki so nastali med razgovori z otrokom ali zapisi o opažanjih, ki si jih je beležil zaposleni v VIZ. Vendar pa mora uvodoma sodišče prositi za dovoljenje, če si lahko pomaga z njimi. Priča mora govoriti resnico in povedati vse, kar ve o zadevi. Če potvarja dejstva, laže ali zamolči kakšne okoliščine, stori kaznivo dejanje krive izpovedbe, za katero je predpisana kazen do 5 let zapora. Vendar pa je to kaznivo dejanje podano le, če priča hote potvarja dejstva (in ne, če jih npr. napačno interpretira) ali dejstva namenoma zamolči (in ne, če se jih npr. več ne spomni).

- *Obtoženec je praviloma pri pričanju navzoč.*

Glavne obravnave so javne (udeležijo se jih lahko vsi zainteresirani, tudi novinarji), le izjemoma je javnost izključena. Eden izmed razlogov za izključitev javnosti je korist mladoletnika; iz tega razloga so glavne obravnave v zadevah, ko je bil otrok žrtev nasilja v družini, zaprte za javnost. Vendar je v vsakem primeru na glavni obravnavi vedno prisoten obtoženec in njegov zagovornik. Če je zaposlenega v VIZ zaradi navzočnosti obtoženca strah ali se počuti izredno neprijetno, lahko to pove sodniku in ga prosi, če obtoženca v času njegovega pričanja odstrani iz sodne dvorane. Sodnik bo odločil o takšnem predlogu in tudi če mu ne bo ugodil, priča mora podati izjavo.

8 SODELOVANJE Z MEDIJI

V tem poglavju bomo:

- *odgovorili na najpogostejša vprašanja v zvezi s standardi profesionalnega novinarstva pri pripravi in objavi prispevkov, v katerih so udeleženi otroci;*
- *izpostavili pravne varovalke za zaščito identitete otroka in družine pri poročanju o dogodkih, ki zadevajo občutljive življenjske situacije (o nasilju, spolnih zlorabah, samomorih, nesrečah s tragičnim izidom, družinskih tragedijah in drugih okoliščinah, katerih razkritje bi lahko trajno zaznamovalo otroka in vplivalo na njegov osebni razvoj)*
- *izpostavili pomen medijev pri osveščanju laične in strokovne javnosti.*

Novinarski prispevki z udeležbo otroka

Smernice za poročanje o otrocih Častnega novinarskega razsodišča sledijo Konvenciji o otrokovih pravicah, po kateri je otrok oseba v starosti do 18 let. Novinarji in uredniki morajo pri pripravi in objavi novinarskih prispevkov, v katerih so udeleženi otroci, vedno upoštevati največjo otrokovo korist. Posebna skrb pri pripravi in objavi novinarskih prispevkov velja tudi za odrasle osebe, ki nimajo ali imajo omejeno opravilno sposobnost in so v duševnem razvoju na ravni mlajših od 18 let.

Ali novinarji smejo pridobivati izjave ter snemati ali fotografirati otroke?

Novinarji lahko pridobivajo izjave, snemajo ali fotografirajo otroke v vrtcih, šolah, zavodih in drugih tovrstnih ustanovah le ob ustreznem dovoljenju teh ustanov.

V katerih primerih lahko novinarji pri poročanju razkrijejo identiteto otroka?

Identiteto otroka lahko razkrijejo, kadar se ta udeležuje ali dosega uspehe na raznovrstnih dogodkih s področja športa, kulture, raziskovanja in podobno. Starši ali skrbniki otroka za tovrstne primere vsakokrat na začetku leta na posebnem obrazcu in s svojim podpisom ter opredeljenim strinjanjem dovoljujejo možnosti poročanja o udeležbi ali dosežkih svojega otroka. Pri pripravi o poročanju o navedenih dogodkih, si morajo novinarji naprej pridobiti

ustrezno dovoljenje ustanove ter vsakokrat zagotoviti, da bodo poročali zgolj o tistih otrocih, za katere so se starši oziroma skrbniki pisno opredelili s strinjanjem z objavo.

Identiteto otroka lahko novinarji razkrijejo:

- ob udeležbi ali dosegu uspeha na različnih dogodkih
- za tiste otroke, za katere so starši podali pisno dovoljenje
- ob predhodnem dovoljenju ustanove, ki jo otrok obiskuje

So kakšne posebne zahteve, ki jih mora novinar upoštevati ob pripravi prispevka?

Odgovornost ravnanja v otrokovo največjo korist je temelj vsake priprave in objave prispevka z udeležbo otroka. Posebej skrbno morajo varovati otrokove osebne podatke (npr. vse osebnostne lastnosti in specifične okoliščine, sorodstvena in druga razmerja), na podlagi katerih bi se lahko sklepalo, za koga gre, in katerih razkritje bi lahko povzročilo škodo in stigmatizacijo.

Nujno je, da novinar pri pogovoru z otrokom upošteva otrokovo starost, duševno in telesno zrelost, osebne okoliščine in še posebej njegovo trenutno psihofizično stanje. Pri postavljanju vprašanj mora ravnati posebej skrbno, da sama vprašanja in odgovori nanje pri otroku ne bi povzročali morebitne škode na otrokovem osebnostnem razvoju.

Pri pripravi prispevka morajo novinarji upoštevati:

- otrokovo starost, duševno in telesno zrelost, osebne okoliščine, trenutno psihofizično stanje
- skrbno varovati osebne podatke otroka, v primerih priprave prispevkov, katerih objava bi morebiti povzročila škodo.

Kakšna je zaščita identitete otroka in družine pri poročanju o dogodkih, ki zadevajo občutljive življenjske situacije?

Kadar novinarji poročajo o nasilju, spolnih zlorabah, samomorih, nesrečah s tragičnim izidom, družinskih tragedijah, razveznih in drugih postopkih z otroki, oziroma o dogodkih, katerih vsebina poročanja bi lahko vplivala na otrokov osebnostni razvoj, novinarji ne objavljajo niti podatkov o otrokovih starših ali skrbnikih ali morebitnih drugih udeležencih na podlagi katerih bi bilo mogoče identificirati otroka. Zvočno in slikovno gradivo ne sme

biti takšno, da bi omogočalo razkritje otrokove identitete, zaradi česar ne objavljajo niti podatkov kot so npr. nazivi vrtcev, šol, zavodov ali npr. podatkov kot so npr. fotografije hišne številke stanovanjske hiše, dotičnega stanovanjskega bloka ipd., s katerimi bi lahko na kakršenkoli način omogočali otrokovo identifikacijo. Vodila veljajo enako za vse otroke, tudi otroke javnih osebnosti ali medijsko bolj izpostavljenih staršev oz. skrbnikov.

Pri poročanju o dogodkih, ki zadevajo občutljive življenjske situacije in vključujejo okoliščine, katerih razkritje bi lahko dolgotrajno zaznamovalo otrokovo življenje ter vplivalo na njegov osebni razvoj, novinarji:

- ne objavijo otrokovih osebnih in drugih podatkov (imena šole, vrtca in druge sorodne ustanove), ki bi omogočili razkritje otrokove identitete;
- ne objavijo podatkov o starših, skrbnikih in drugih udeleženi, tako da bi bilo mogoče otroka identificirati;
- z objavo fotografij in drugega zvočnega in slikovnega gradiva ne razkrijejo otrokove identitete.

V zgoraj navedenih primerih je predvsem za strokovne delavce vzgoje in izobraževanja pomembno, da se medijsko ne izpostavljajo, saj bi lahko s svojo podobo in izjavo omogočali identifikacijo otroka, ki obiskuje njihovo ustanovo.

Kdaj je novinar z objavo prispevka o otroku lahko tudi storilec kaznivega dejanja?

Sum storitve kaznivega dejanja je zaznan, kadar novinarji kljub vsem zgoraj navedenim parametrom, objavijo novinarski prispevek, ki omogoča identifikacijo otroka. V takšnih primerih se zoper ustvarjalce postopka sproži policijska preiskava zaradi suma storitve kaznivega dejanja Kršitve tajnosti postopka po 287. členu KZ-1 (2012), pri katerem je v drugem odstavku navedeno, da kdor objavi osebne podatke mladoletne osebe, ki je udeleženec v sodnem, upravnem ali v kakršnemkoli drugem postopku, ali objavi druge informacije, na podlagi katerih bi bilo mogoče prepoznati njegovo identiteto, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporem do 3 let. Policija bo ob zaključku policijske preiskave na pristojno državno tožilstvo podala ustrezen pravi dokument, bodisi kazensko ovadbo ali poročilo.

Kako ravnati v primeru, ko starši z namenom uveljavitev lastnih interesov objavijo podatke o otroku?

Starš ali skrbnik otroka je lahko obravnavan zaradi suma storitve kaznivega dejanja »Zanemarjanje in surovo ravnanje z mladoletno osebo« po 192. členu KZ-1 (2021), v situacijah, ko sam (četudi dobronamerno in v svojem lastnem prepričanju) izpostavi občutljive osebne podatke o otroku ali celo otroka samega, s čimer omogoči identifikacijo otroka in s povzročeno viktimizacijo vpliva na njegov osebnostni razvoj.

Naloga novinarjev je, da skrbno in temeljito preverijo podatke, kadar obstaja sum, da bi bila medijska objava ustvarjena ali celo izkoriščena za namen uveljavitve osebnih interesov staršev.

Kdaj je možna objava podatkov o pogrešanem otroku v medijih?

V situacijah, kadar starši ali skrbniki otroka na policijo podajo prijavo pogrešanja svojega otroka, lahko ob tem, na podlagi določil Zakona o nalogah in pooblastilih policije (2013), z namenom hitrejšje najdbe otroka podajo soglasje za medijsko objavo fotografije ter ostalih osebnih podatkov otroka.

Kadar policija na podlagi podane prijave pogrešanega otroka oceni, da bi bila objava fotografije in drugih osebnih podatkov otroka v njegovo največjo koristi, bo navedeno storila tudi brez soglasja staršev oz. skrbnika tega otroka.

Mediji kot izjemna pomoč pri osveščanju laične in strokovne javnosti

Mediji kot veja oblasti dejavno sooblikujejo odnos družbe do nasilja in zlorab, izvršenih nad najranljivejšimi skupinami ljudi, med katere zagotovo sodijo otroci. Poročanje medijev na način osveščanja in pojasnjevanja je odličen model medresorskega sodelovanja in je vedno v korist otroka.

Poročanje o dogodkih nasilja, kot tudi opozarjanje na neustrezno delo institucij in sistemske nepravilnosti, je v interesu tako javnosti kot žrtev nasilja, vendar mora biti opravljeno odgovorno in v skladu s profesionalnimi in etičnimi načeli. Zagotavljati mora največjo možno mero varovanja zasebnosti žrtev in drugih vpletenih in upoštevati največjo otrokovo korist, senzacionalizmu se je potrebno še posebej izogibati. Senzacionalistične objave pustijo za sabo negativen vpliv, tako na otroka kot njegovo družino, in lahko dolgotrajno zaznamujejo otrokovo življenje.

V tem poglavju smo pojasnili načela poročanja o otrocih v medijih.

Spoznali smo:

- *da morajo novinarji pri pripravi prispevkov z udeležbo otrok vedno upoštevati največjo otrokovo korist in da mora pri tem zaščita najboljšega interesa otroka prevladati nad vsemi drugimi namerami;*
- *da je varstvo otrokovih osebnih podatkov pri poročanju z udeležbo otroka ključnega pomena – novinarji morajo biti še posebej pozorni, da objava osebnih podatkov otroku in njegovi družini ne bi povzročila dodatne škode in stigmatizacije;*
- *da v primeru vsakdanjih življenjskih situacij novinarji lahko ob poročanju razkrijejo identiteto otroka;*
- *na kakšen način je mogoče (in potrebno) zaščititi identiteto otroka in družine v primeru občutljivih življenjskih situacij; pomembno je tudi, da se strokovni delavci VIZ v teh primerih medijsko ne izpostavljajo*

9 NAJPOGOSTEJŠA KAZNIVA DEJANJA Z ELEMENTI NASILJA NA ŠKODO OTROK: PRIJAVA NA POLICIJO

V tem poglavju bomo:

- *pojasnili pravni vidik termina »otrok« in »mladoletnik«,*
- *razložili pomen in zakonsko odgovornost uradne osebe za ukrepanje,*
- *pojasnili najpogostejša kazniva dejanja, katerih žrtev je otrok:*
 - a) *Zanemarjanje mladoletne osebe in surovo ravnanje po KZ (psihično in fizično nasilje nad otrokom, zanemarjanje otroka)*
 - b) *Neplačevanje preživnine po KZ (ekonomsko nasilje nad otrokom)*
 - c) *Odvzem mladoletne osebe po KZ, ki se pogosto napačno enači z ugrabitvijo*
 - d) *Spolna zloraba otroka pod 15 let, »grooming« ali nagovarjanje otroka k srečanju z namenom spolnega napada ali izdelave gradiva s seksualno vsebino,*
 - e) *Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva,*
- *razložili oblike in vsebino prijave na policijo.*

Pravni status otroka

Po slovenski zakonodaji je otrok vsakdo, ki je mlajši od 18 let, kot to določa 1. člen Konvencije o otrokovih pravicah (KOP, 1989), razen če pravo, ki se uporablja za otroka, ne določa, da se polnoletnost doseže že prej.

Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ-1, 2008) določa starostno mejo za otroka 14 let in sicer v 21. členu KZ-1, ki narekuje, da se proti mladoletni osebi, ki ob storitvi kaznivega dejanja še ni bila stara 14 let (otrok), ne smejo uporabiti kazenske sankcije. Tako otrok ni kazensko odgovoren, niti ni označen kot storilec ali osumljenec kaznivega dejanja, kar pomeni, da se v primeru, ko je otrok izvršil dejanje, ki ima vse znake kaznivega dejanja, se otroka ne označuje kot osumljenca, temveč zgolj kot »udeleženca protipravnega dejanja«.

Policija na podlagi svojih ugotovitev na Okrožno državno tožilstvo (ODT) ne poda kazenske ovadbe, zgolj poročilo o protipravnem dejanju, ki ga je storil otrok. ODT v nadaljevanju poročilo policije posreduje na krajevno pristojni center za socialno delo (CSD). Kazenske sankcije je moč izrehati le zoper mladoletnike. KZ-1 deli mladoletnike, ki jim je mogoče izrehati kazenske sankcije na mlajše mladoletnike; to so tisti, ki so bili ob storitvi kaznivega dejanja že stari 14 let, pa še niso bili stari 16 let ter na starejše mladoletnike ali tiste, ki so bili že stari 16 let, pa še niso bili stari 18 let.

S sprejetjem KOP kot »ustave otrokovih pravic« je mednarodna skupnost določila, da so otroci tisti, ki potrebujejo posebno skrb in zaščito. KOP je otrokom poleg zaščite podala tudi status nosilcev pravic. Varstvo otrokovih pravic je v Republiki Sloveniji zagotovljeno v Ustavi (1991) in sicer je v 56. členu, kjer je med drugim v drugem odstavku določeno: *»Otrokom se zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem. Takšno varstvo ureja zakon.«*

Popolna spolna nedotakljivost otroka je po KZ-1 varovana do otrokovega 15 leta starosti. Z dopolnjenim 15 letom starosti lahko mladostnik opravlja enostavnejša procesna opravila. 54. člen Zakona o kazenskem postopku (ZKP, 2012) v drugem odstavku določa, da mladoletnik, ki je dopolnil 16 let, lahko sam poda predlog za pregon ali vloži zasebno tožbo, kar v praksi pomeni, da lahko na policiji samostojno poda prijavo na zapisnik o sprejemu kazenske ovadbe in v primeru lažne prijave zanjo tudi kazensko odgovarja.

Najpogosteje obravnavana kazniva dejanja, storjena na škodo otrok

KZ-1 opredeljuje kaznivo dejanje (KD) kot človekovo protipravno dejanje, ki ga zakon zaradi nujnega varstva pravnih vrednot določa kot KD in hkrati določa njegove znake ter kazen za krivega storilca (16. člen KZ-1). Praviloma gre za družbi najnevarnejša kazniva ravnanja, zato je naloga zakonodajalca, da izmed množice negativnih človeških ravnanj s premislekom izbere kot kazniva le tista, ki so protipravna in hkrati dosegajo tako visoko stopnjo družbene nevarnosti, da upravičujejo kaznovanje (Križaj in Pristavec Đogić, 2014)

Najpogosteje obravnavana KD storjena na škodo otrok in mladostnikov so zajeta v enaindvajsetem poglavju KZ-1 (2012), kjer gre za kazniva dejanja zoper zakonsko zvezo,

družino in otroke ter v devetnajstem poglavju KZ-1 (2012), kjer so opredeljena kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost.

V 15 členu KZ-1 je opredeljeno, da v primerih, ko je kaznivo dejanje iz poglavij zoper življenje in telo, zoper človekove pravice in svoboščine, zoper spolno nedotakljivost ali drugo kaznivo dejanje iz tega zakonika z znaki nasilja izvršeno zoper mladoletno osebo, se glede načina kazenskega pregona ne uporabljajo določbe tega zakonika o vložitvi predloga ali zasebne tožbe in se storilca preganja po uradni dolžnosti, kar pomeni, da kadar uradna oseba kot je strokovna delavka CSD, policistka, direktorica zdravstvenega doma ali ravnateljica vrtca ali šole itd. izve za sum kaznivega dejanja izvršenega na škodo otroka, je zakonsko dolžna odreagirati.

Dne 4.6.2008, se je prvič v zgodovini Slovenije, v KZ-1, objavljenem v Uradnem listu RS, št. 55/08 nasilje v družini opredelilo kot samostojno kaznivo dejanje (191. člen KZ-1), ki se preganja po uradni dolžnosti. V letu 2008 je bil v Sloveniji sprejet še Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND). Oba zakona nasilje v družini potegneta iz konteksta zasebnosti in ga javno izpostavita kot problem družbe, proti kateremu se je treba boriti tudi z ustreznimi represivnimi ukrepi. Družinski člani so namreč tako zelo povezani in medsebojno prepleteni, da nujno potrebujejo pomoč strokovnjakov. Sami ne zmorejo prekiniti nasilnih vzorcev. Vzorci ravnanja so priučeni, naučeni in zelo trdovratni, tudi zato se nasilja lahko dolgo ne zavedajo oziroma se drugače ali nenasilno sploh ne znajo odzvati. Posledice nasilja so prisotne in se kažejo na ravno toliko načinov, kot je unikaten posameznik. Otrok, ne nujno sam oškodovanec neposrednega nasilja, kot opazovalec nasilja med staršema, partnerjema, postaja žrtev posredno. (Miklič, 2018). Nasilje nad otrokom se laično enoznačno najpogosteje povezuje prav z otrokom kot oškodovancem kaznivega dejanja Nasilja v družini (191. člen KZ, 2008), kar ni najbolj ustrezno. Otrok, ki v družini nasilje opazuje, mu je priča in nad katerim se nasilje neposredno ne izvaja, je v predkazenskem postopku ali postopku obravnave nasilja v družini opredeljen kot očividec in ne oškodovanec kaznivega dejanja nasilja v družin.

Nasilje nad otrokom je posebej opredeljeno v samostojnem členu KZ-1 in sicer v 192. členu kot **Zanemarjanje mladoletne osebe in surovo ravnanje**, ki opredeljuje:

(1) Starši, skrbnik, rejnik ali druga oseba, ki hudo krši svoje dolžnosti do mladoletne osebe, se kaznuje z zapornom do treh let.

(2) Starši, skrbnik, rejnik ali druga oseba, ki sili mladoletno osebo k pretiranemu delu ali k delu, ki ni primerno njeni starosti ali k opuščanju dela, ali jo iz koristoljubnosti navaja k beračenju ali drugim dejanjem, ki so škodljiva za njen razvoj, ali z njo surovo ravna ali jo trpinči, se kaznuje z zapornom do petih let.

Zakon storilca kaznivega dejanja po 192. členu KZ-1 opredeljuje starša, otrokovega skrbnika, rejnika ali drugo osebo, ki hudo krši svoje dolžnosti do mladoletne osebe (do 18 let). V praksi navedeno pomeni, da so storilci lahko tudi varuhi, vzgojitelji ali osebe, ki skrbijo in negujejo otroka oziroma osebe, katerim je otrok predan v varstvo, vzgojo in nego.

V prvem odstavku 192. člena KZ-1 je nasilje nad otrokom opredeljeno kot oblika psihičnega nasilja. V drugem odstavku 192. člena KZ-1 je poudarek na prisiljevanju k delu, prisilnemu beračenju ter fizičnem nasilju nad otrokom. Kaznivo dejanje je lahko izvršeno le naklepno, v primerih trajajočega nasilja oziroma nasilja, ki pušča na otroku posledice.

Otroci, ki beračijo, največkrat v glavnem mestu ali turističnih predelih, so otroci, ki jih starši navajajo na tovrstna ravnanja. Za starše, ki se največkrat nahajajo nekje blizu, je otrok le sredstvo za pridobitev materialnih sredstev, ne nujno v želji po izboljšanju družinskega socialnega statusa. S svojim ravnanjem starši onemogočajo otroku osnovno in redno izobraževanje ter mu s tem bazično onemogočajo, da bi lahko posledično razvil svoje potencialne in se izvil iz kroga revščine. Zakon navaja »prisilno beračenje«, pri čemer navedeno ravnanje staršev otroci ne razumejo kot prisile ali sile, temveč del njihovega običajnega, pogostokrat tudi družbeno sprejemljivega družbenega okolja. Prisilno beračenje se povezuje tudi z organiziranimi kriminalnimi skupinami, ki načrtno novačijo ljudi, ki se znajdejo v stiskah ali težavah, jim celo lažno prikazujejo boljše življenje ter jih s tem potisnejo v podrejeni položaj, kjer so prisiljeni odplačevati namišljene dolgove.

V kolikor je v družini več otrok, je potrebno za vsakega izmed njih utemeljevati (ali ne) izvršitev kaznivega dejanja (KD). Primer; v družini so trije otroci, eden ni oškodovanec kaznivega dejanja, drugi je oškodovanec psihičnega nasilja, tretji je oškodovanec fizičnega

nasilja. Policija z utemeljenostjo suma KD po 192. členu KZ z osebnimi in materialnimi dokazi utemeljuje, da je bil drugi otrok žrtev psihičnega nasilja, tretji fizičnega nasilja. Za otroka, za katerega se sum ni utemeljil in niso ugotovljeni elementi KD, bo policija na ODT na podlagi X odstavka 148 člena ZKP podala poročilo.

Ekonomsko nasilje izvršeno nad otrokom je opredeljeno v 194. členu KZ-1 **Neplačevanje preživnine:**

(1) Kdor ne daje preživnine za osebo, ki jo po zakonu mora preživljati in za katero je višina njegove preživninske obveznosti določena z izvršilnim naslovom, čeprav bi to zmoget, se kaznuje z zaporom do enega leta.

(2) Če je zaradi dejanja iz prejšnjega odstavka ogroženo ali bi lahko bilo ogroženo preživljanje upravičenca ali če se storilec izmika dajati preživnino, se kaznuje z zaporom do treh let.

(3) Če sodišče izreče pogojno obsodbo, lahko naloži storilcu dejanja iz prvega ali drugega odstavka tega člena, da mora redno plačevati preživnino, lahko pa tudi, da mora poravnati zaostalo preživnino ali druge prisojene obveznosti, nastale s preživljanjem.

Pri utemeljitvi kaznivega dejanja bo policija z zbrani dokazi utemeljevala tako zmožnost plačevanja preživnine kot samo razpoložljivost finančnih in materialnih sredstev osumljene osebe. Tako bo policija v podani kazenski ovadbi navajala okoliščine, ki kažejo na dejstva, da se osumljeni izmika plačevanju preživnine, kakor tudi, da je zaradi neplačevanja preživnin ogrožen socialni položaj otroka.

Zmotno je razmišljanje, da gre za ugrabitev v primerih, ko eden izmed staršev drugemu staršu, ki ima pravico do otroka, le tega ne izroči. Največkrat gre za zelo akutno ali aktualno problematiko stikov staršev s svojimi otroki. Starš, ki ima legitimno pravico do otroka, pa otroka nima v oskrbi in varstvu in ima podatek, kje točno se otrok nahaja (največkrat pri drugem staršu) naznani na policiji sum storitve kaznivega dejanja **Odvzema mladoletne osebe** po 190. členu KZ-1 (2012):

(1) Kdor protipravno odvzame mladoletno osebo roditelju, posvojitelju, skrbniku, zavodu ali osebi, ki ji je zaupana, ali jo zadržuje in preprečuje, da bi jo imel tisti, ki ima pravico do nje, ali kdor zlonamerno onemogoča, da bi se uresničila izvršljiva odločba glede mladoletne osebe, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do enega leta.

(2) V primeru, da je dejanje povzročilo poslabšanje duševnega ali telesnega zdravja mladoletne osebe ali da je ogrozilo njen razvoj, se kaznuje z zaporom od enega do petih let.

(3) Če izreče sodišče pogojno obsodbo, lahko naloži storilcu, da mora mladoletno osebo izročiti upravičencu ali omogočiti uresničitev izvršljive odločbe glede mladoletne osebe.

(4) Če je storilec dejanja iz prvega odstavka tega člena prostovoljno izročil mladoletno osebo upravičencu ali omogočil uresničitev izvršljive odločbe, se mu kazen lahko odpusti.

Spolno nasilje nad otrokom pod 15 let je v KZ-1 opredeljeno kot povsem samostojno kaznivo dejanje **Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let** v 173. členu KZ-1 (Kazenski zakonik, 2012).

(1) Kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let, se kaznuje z zaporom od treh do osmih let.

(2) Kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka s slabotno osebo, ki še ni stara petnajst let, ali tako, da uporabi silo ali zagrozi z neposrednim napadom na življenje ali telo, ali na tak način doseže storitev dejanja z drugo osebo, se kaznuje z zaporom od petih do petnajstih let.

(3) Učitelj, vzgojitelj, skrbnik, posvojitelj, roditelj, duhovnik, zdravnik ali druga oseba, ki z zlorabo svojega položaja spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo, ki še ni stara petnajst let in mu je zaupana v učenje, vzgojo, zdravljenje, varstvo ali oskrbo, se kaznuje z zaporom od treh do desetih let.

(4) Kdor v okoliščinah iz prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena kako drugače prizadene spolno nedotakljivost osebe, ki še ni stara petnajst let, se kaznuje z zaporom do petih let.

(5) Dejanje iz prvega odstavka tega člena ni protipravno, če je bilo storjeno z osebo primerljive starosti in če ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti.

Otrok v starosti do 15 let je oškodovanec KD po 173. členu KZ-1 v primerih, če je bilo nad njim izvršeno kakršnokoli spolno dejanje z ali brez uporabe fizičnega stika ali sredstev. Tako je npr. navedeno KD nad otrokom do 15 let izvršeno v primerih, ko npr. storilec onanira v prisotnosti otroka, ga npr. sili, da ga opazuje med njegovimi spolnimi dejanji in z otrokom nima fizičnega kontakta, kot v vseh drugih različnih spolnih dejanjih ter v skrajni obliki, kot je analno ali vaginalno posilstvo. Zakon jasno opredeljuje, da je otrok povsem spolno

nedotakljiv v starosti do njegovega 15 leta starosti. Po dopolnjeni starosti 15 let je otrok lahko oškodovanec različnih oblik kaznivih dejanj npr. posilstva (170. člen KZ-1), spolnega nasilja (171. člen KZ-1).

Dejanje iz prvega odstavka 173 člena KZ-1 ni protipravno, če je bilo storjeno z osebo primerljive starosti in če ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti. Storilec in žrtev morata biti v očitnem nesorazmerju med starostjo, duševnostjo in telesno zrelostjo, (Deisinger, 2017) kar v praksi pomeni, da spolni odnosi med najstnikoma, ki na spolne odnose pristajata (npr. sta v zvezi) ter sta primerljive starosti (npr. 14 in 15 let) ter primerljive duševne zrelosti, niso kaznivi.

Grooming ali nagovarjanje otroka ter v nadaljevanju vzdrževanje vzpostavljenega odnosa osumljenca z otrokom, mlajšim od 15 let, lahko tudi z uporabo informacijske komunikacijske tehnologije, z jasno izkazanim storilčevim namenom spolne zlorabe ali izdelave posnetkov spolnih zlorab otrok, je zajeto v 173a členu KZ-1.

KD ima temelj v Konvenciji Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo ter na Direktivi o boju zoper spolno zlorabo, spolno izkoriščanje otrok in otroško pornografijo. Namen storilca je, da bi storil spolno občevanje ali kakšno drugo spolno dejanje z osebo, mlajšo od 15 let. Kaznivo dejanje je dokončano, če storilcu z nagovarjanjem uspe in pride do srečanja z žrtvijo. Vsa nadaljnja ravnanja storilca – spolno občevanje ali drugo spolno dejanje – pomeni storitev kaznivega dejanja po prvem odstavku 173. člena (že opisano). (Deisinger, 2017).

Otroka v starosti pod 15 let se lahko spolno izkorišča tudi na način, da se ga foto, video ali avdio dokumentira. Dejanja se lahko izvedejo tako v fizičnem kot virtualnem svetu in so zajeta v 176 členu KZ-1 **Prikazovanju, izdelavi, posesti in posredovanju pornografskega gradiva**. Iz razloga dostopnosti pametnega telefona otrokom, naivnosti in neizkušenosti otrok ter spretnosti manipulacije storilcev ter posledično večjem številu obravnavanega KD, le-tega podrobneje pojasnujemo:

(1) Kdor osebi, mlajši od petnajst let, proda, prikaže ali z javnim razstavljanjem ali kako drugače omogoči, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine, ali ji prikaže pornografsko ali drugačno seksualno predstavo, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do dveh let.

Kaznivo dejanje po prvem odstavku tega člena se lahko stori le proti mladoletni osebi obeh spolov, ki je stara manj kot 15 let. Storilec tako otroku omogoči, da vidi ali zazna pornografijo, ki pa mora biti takšne intenzitete, da lahko pri otroku ugotovimo negativne posledice za njegov razvoj, kar je v kazenskem postopku pogosto mogoče odkriti le z oceno izvedenca psihologa. V kolikor pornografske vsebine vidi mladoletna ali polnoletna oseba, ne gre za kaznivo dejanje, s prvim odstavkom tega člena je zavarovan samo otrok. Za kaznivo dejanje ne štejejo objave oglasov v tisku ali na televiziji, ki nakazujejo na spolna dejanja, reklamirajo vroče telefonske linije in podobno, saj navedeno ni namenjeno otrokom. (Deisinger, 2017).

(2) Kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vedoma prisostvuje, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do osmih let.

Hujša oblika tega KD se opredeljuje za mladoletne osebe z namenom izdelave slik, avdiovizualnih ter drugih predmetov pornografske ali seksualne vsebine in izkoriščanje za pornografsko ali seksualno predstavo (tudi prisostvovanje taki pornografski predstavi). Kaznivo dejanje iz drugega odstavka je posebno kaznivo dejanje in hujše kaznivo dejanje, kjer storilec mladoletno osebo s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekoračitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja izkoristi za izdelavo slik ali drugih predmetov pornografske ali seksualne vsebine (Deisinger, 2017).

(3) Enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

KD po tretjem odstavku 176. člena KZ-1 je zelo posebno v tej meri, da so za izvršitev KD uporabljene E naprave in to pomeni:

- »za izvršitev KD ni nujen fizičen kontakt med otrokom in storilcem;
- internet zagotavlja ponavljajočo in dolgotrajno viktimizacijo otroka;
- lahko vključujejo različne oškodovance iz različnih držav;
- mnogi oškodovanci svoje viktimizacije ne razkrijejo ali zanjo sploh ne vedo.« (Frangež in Dvoršak, 2013)

V tretjem odstavku 176. člena sta opredeljene dve obliki izvršitve KD. Prva opredeljena oblika izvršitve KD je pridobivanje in posredovanje pornografskega ali drugačnega seksualnega gradiva, ki vključuje mladoletne osebe. V drugi obliki je kot dodatek opisu oblike izvršitve KD dodana uporaba informacijske tehnologije za pridobivanje in posredovanje takšnega gradiva. Kazenski pregon storilcev KD po tretjem odstavku 176. člena KZ-1 zastara po dvajsetih letih. (Deisinger, 2017).

Če oseba ob preiskavi njegovih E naprav poseduje sporno gradivo, je to kaznivo, ker gre za posest. Izvršitvi KD po 176. členu KZ-1 se oseba lahko izogne, ko sporno gradivo nemudoma izbriše. V primerih, ko si mladoletna fant in dekle v intimnem razmerju pošiljata svoje gole fotografije in sta primerljive starosti ter duševne razvitosti, še ne gre za izvršeno KD. Posredovanje intimnih fotografij in s tem izvršitev KD po 176. členu KZ-1 nastane z dejanjem, ko eden izmed bivših intimnih partnerjev (npr. fant) brez vednosti posreduje intimne posnetke ali intimne fotografije sedaj že bivšega intimnega partnerja (npr. dekleta) drugim osebam (npr. prijateljem) ali jih javno objavi (npr. na družbenih omrežjih). Če je osumljena oseba na dan zasega E naprave in s tem spornega gradiva dopolnila 14 let, je taista oseba že v vlogi osumljenega KD po 176. členu KZ-1 (Brezovnik, 2019).

Kaznivo je tudi pridobivanje in posredovanje pornografskega gradiva, ki vključuje mladoletne osebe. Samo spremljanje tovrstnih vsebine preko različnih medijev ni kaznivo, kaznivo pa je na primer shranjevanje takšnih vsebin in dostopanje do plačljivih tovrstnih vsebin. (Deisinger, 2017)

Ugotavlja se, da je le ena četrtnina vseh prijavljenih KD po 176. členu KZ-1 tistih, kjer si otroci med sabo brez dovoljenja oškodovanca posredujejo gole fotografije. Večinoma so ta dejanja prijavljena na policijskih postajah. Vse ostale prijave KD po 176. členu KZ-1, kjer so

žrtve in osumljenci v večini primerov neznani, policija prejme v obliki prijav tujih varnostnih organov (Brezovnik, 2019).

(4) Če je bilo dejanje iz drugega ali tretjega odstavka tega člena storjeno v hudodelski združbi za izvrševanje takih kaznivih dejanj, se storilec kaznuje z zaporom od enega do osmih let.

V četrtem odstavku pa je podano, da gre za hujše kaznivo dejanje, če je storjeno v hudodelski združbi. Pornografsko ali drugačno seksualno gradivo iz drugega, tretjega in četrtega odstavka tega člena se vzame ali njegova uporaba ustrezno onemogoči. (Deisinger, 2017)

Na kratko smo predstavili in pojasnili bistvo najpogostejših KD, katerih oškodovanec je otrok. Zaznano KD je potrebno naznaniti organom pregona.

Dolžnost naznanitve suma kaznivega dejanja nad otrokom

Skozi leta so se oblikovali številni zakoni ter člani, ki dodatno opredeljujejo prijavitveno dolžnost ter dolžnost ukrepanja v primerih obravnave otroka kot oškodovanca KD.

ZKP v 145. členu (2012) določa, da so vsi državni organi in organizacije z javnimi pooblastili dolžni naznaniti kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, če so o njih obveščeni ali če kako drugače izvedo zanje. Navesti morajo dokaze, za katere vedo in poskrbeti, da se ohranijo sledovi kaznivega dejanja in predmeti, na katerih ali s katerimi je bilo dejanje storjeno, ter druge dokaze. (Bobnar in Miklič, 2015)

Primer: v vrtcu so na otroku opazili vidne fizične poškodbe. Otrok jim je v pogovoru povedal, da ga je očim kaznoval na način, da ga je polival z vročo vodo, kar ga je zelo bolelo. V danem primeru bodo vzgojiteljice, ki so poškodbe zaznale skladno s pravilnikom o VIZ o svojih opažanjih obvestile vodstvo, ta bo glede na nujno primera seznanjal pristojne organe (CSD, policijo). Navedbe otroka bodo zapisale, strokovnim delavcem CSD ali policije pa dodatno navedle (pisno ali ustno) svoja opažanja glede otroka, morebitnih sorojencev in staršev oz. skrbnikov.

146. člen ZKP (2012) navaja, da lahko vsakdo naznani kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti. Kazenski zakonik (2012) dodatno določa, kdaj pomeni opustitev prijave samo kaznivo dejanje. Prvi odstavek 281. člena določa, da kdor ve za storilca kaznivega dejanja, za katero je z zakonom predpisana kazen najmanj petnajst let zapor ali dosmrtnega zapor, ali kdor samo ve, da je bilo tako dejanje storjeno, pa tega ne naznani, pa je od take ovadbe odvisno, da se storilec ali dejanje pravočasno odkrije, se kaznuje z zaporom do treh let. Drugi odstavek 281. člena KZ dodatno opredeljuje še, da uradna oseba, ki zavestno opusti ovadbo kaznivega dejanja, za katero izve pri opravljanju svoje službe, če je zanj z zakonom predpisana kazen treh ali več let zapor, storilec pa se preganja po uradni dolžnosti, se kaznuje z zaporom do treh let. (Bobnar in Miklič, 2015)

Primer: ravnateljica šole je od šolske svetovalne službe seznanjena, da je učiteljica tekom pogovora z otrokom opazila izjemno hudo psihično stisko v času, ko bi ta moral oditi domov. Otrok je izkazoval fizične znake (jok, tresenje), verbalne (kaznovanje s strani staršev) stiske. Ravnateljica je skladno s protokolom s strani zaposlenih izvedela za sum KD, ki se preganja po uradni dolžnosti in za katerega je predpisana kazen tri leta, zaradi česar je zakonsko vezana na podajo prijave pristojnim organom, sicer bo v nasprotnem primeru lahko sama kazensko odgovarjala. Filipčič (2014) navaja, da je dolžnost prijave strožja, kadar gre za uradno osebo, saj ji grozi kazen za opustitev prijave že lažjih kaznivih dejanj. Status uradne osebe ima strokovni delavec ali strokovna delavka CSD, ravnatelj ali ravnateljica, direktor ali direktorica zdravstvenega, nima pa tega statusa učitelj ali učiteljica, zdravnik ali zdravnica oz. strokovnjak ali strokovnjakinja nevladne organizacije.

V zgoraj opredeljenih kaznivih dejanjih gre za primera nasilja nad otrokom, ki se preganjajo po uradni dolžnosti, zaradi česar je podaja prijave zavezujoča ne glede na morebitno odklanjanje otroka. Otroku je potrebno tekom pogovora pojasniti, da bo podana prijava nasilje prekinila ali zaustavila kot tudi, da lahko samo podaja prijave pomaga tako njemu kot staršem, ki potrebujejo pomoč, da spremenijo svoje vedenje ali ravnanje.

ZPND (2016) v 6. členu dolžnost prijave veže na:

(1) Organi in organizacije ter nevladne organizacije, ki pri svojem delu izvedo za okolščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje, so dolžni o tem takoj obvestiti center za socialno delo, razen v primeru, če žrtev temu izrecno nasprotuje in ne gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti.

(2) Vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih, vzgojno-izobraževalnih zavodov in socialnih zavodov, ter izvajalci vsebin za otroke v športnih in kulturnih združenjih, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvesti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je žrtev nasilja otrok ali oseba, ki zaradi osebnih okoliščin ni sposobna skrbeti zase.

ZPND dolžnost prijave natančneje pojasni, s tem, ko posebej poudari, da so strokovni delavci, ki se pri svojem delu spričujejo ali delajo z otroci, tisti, ki se morajo zavedati pomena svoje vloge. Besedilo ZPDN ne zajema terminov kot so dokazi, temveč zgolj navedbo okoliščin, ki so lahko ocene strokovnih oseb kot so vzgojitelji, učitelji, drugi zaposleni v zavodu, zdravstveni delavci, vodstveni delavci, strokovni delavci CSD.

Drugi odstavek 91. člena Zakona o socialnem varstvu (1992) določa, da so organi ter zavodi in druge organizacije, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, mladoletnika ali osebe, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost, dolžni o tem obvestiti center za socialno delo na svojem območju. (Miklič in Bobnar, 2015)

Prijava je ključna v procesu pregona in dokazovanja nasilnih dejanj, za kar je pristojna policija, ki zna oceniti in klasificirati elemente kaznivega dejanja in je usposobljena za zbiranje osebnih in materialnih dokazov. (Leskošek, Miklič in Sitar Čurić, 2019)

Podaja prijave na policijo

Podaja prijave na policijo se lahko podana na sledeče načine:

- s klicem na telefonsko številko 113 - 24 ur/365 dni,
- s klicem na lokalno policijsko postajo,
- z osebnim obiskom na lokalni policijski postaji,

- v pisni obliki, s posredovanjem klasične ali elektronske pošte.

V nujnih primerih je najhitrejša podaja prijave s klicem na telefonsko številko 113 ali klicem na policijsko postajo. Prejeti klici na telefonski številki 113 se snemajo, operater si bo vsebino klica dodatno pisno zabeležil. Na klic se bo policija odzvala in na kraj dejanja bo prednostno prispela uniformirana policija.

Kadar prijavo podaja institucija, je priporočljivo, da se prijava poda s strani uradne osebe, po uradni dolžnosti. V kolikor je prijava podana s klicem na telefonsko številko 113, naj telefonski prijavi v najkrajšem možnem času sledi še tudi pisna prijava.

Podano pisano prijavo posredovano na policijo, bodo policisti dodatno želeli poglobiti na način, da bodo prijavitelja povabili sprejem zapisnika o sprejemu ustne ovadbe ali informativni pogovor (razgovor) z razlogom pojasnjevanja navedb v podani pisni prijavi ter pridobitvi dodatnih podrobnosti suma KD. Prijavo je možno podati osebno na lokalni policijski postaji. Prijava se s strani prijavitelja sprejeme v obliki zapisa procesne veljave – Zapisnika o sprejemu ustne ovadbe, do kopije katere ima prijavitelj pravico.

V primerih, ko otrok sam poda prijavo, se ta na policiji evidentira na način samostojnega uradnega zapisa oz. uradnega zanamka o zaznavi kaznivega dejanja. Z otrokom policija opravi podroben informativni pogovor, ki ga policija zabeleži v uradnem zapisu oz. uradnem zaznamku o razgovoru. Policija bo o podani prijavi otroka nemudoma obvestila CSD. Starost 16 let otroku ZKP (54. člen) omogoča, da prijavo poda samostojno na Zapisnik o sprejemu ustne ovadbe, skladno s katerim se otroka seznanijo o posledicah morebitne krive ovadbe.

V kolikor bi prijavo nasilja nad otrokom najprej sprejelo državno tožilstvo, bo državno tožilstvo prijavo odstopilo v nadaljnje reševanje na policijo. Policija bo prijavo obravnavala šele, ko jo prejme s strani državnega tožilstva. Državno tožilstvo sumov nasilja nad otrokom ne preiskuje, delo policije in preiskavo policije usmerja.

Policija lahko tudi sama tekom svojega rednega dela zazna elemente kaznivega dejanja izvršenega nad otrokom. V takšnih primerih policija sestavi samostojno uradni zapis oz.

Uradni zaznamek o zaznavi kaznivega dejanja, s čimer se avtomatično sproži nadaljnja policijska preiskava suma kaznivega dejanja.

Povsem zadnji način možnosti prijave na policijo je v obliki anonimne podaje in sicer:

- s klicem na anonimni telefon policije in telefonsko številko 080 12 00
- ali v elektronski obliki na portale e-prijava nasilja v družini.

Anonimen način podaje prijave ni primeren, niti ustrezen za institucije, ki so etično in zakonsko vezane na podajo prijave nasilja nad otrokom, ki se kot najšibkejši član država tudi zato nudi posebno zakonsko zaščito odraslih oseb.

Anonimne prijave policija ne vrednoti kot nujne in prednostne. Prepogosto krat so podane v obliki površnih in pomanjkljivih informacijah, ki ne onemogočajo omogočajo kvalitetne preiskave.

Vsebina podane prijave

Ob podaji prve in nujne telefonske prijave je potrebno posredovati informacije:

- osebni podatki otroka, ki je žrtev nasilja
- morebitne poškodbe in stopnja ogroženosti otroka ter s tem potreba po zdravstveni oskrbi otroka
- vrsta in oblika nasilja nad otrokom
- osebne podatke starša otroka ter opombo v kakšni obliki je starš
- (npr. povzročitelj nasilja, za otroka neogrožujoč ipd.)
- osebne podatke prijavitelja

Pisna prijava naj poleg zgoraj navedenih podatkov vsebuje dodatno podrobnosti dotičnega dogodka, ko je bila otrok žrtve nasilja.

V kolikor se je otrok izpovedal, naj bo prijavi priložen zapis otrokove izjave, katerega naj oblikuje oseba, kateri se je otrok izpovedal.

Dodatni naj bodo zapisi ugotovljenih okoliščin glede otroka, storilca kot samega kaznivega dejanja s strani oseb, ki so otroku blizu, se jim je otrok izpovedal o nasilju ali so same opazile posebnosti na otroku, na podlagi katerih so pomislili na možnost nasilja nad otrokom.

V nujnih primerih je potrebno prijavo podati takoj. Prijavo je potrebno podati v jutranjem ali dopoldanskem času. Neustrezno je čakanje s podajo prijave na pozni popoldanski čas ali čas tik pred odhodom otroka domov oz. prevzemom otroka s strani staršev. V kolikor je nasilje zaznano tekom delovnega tedna, čakanje s podajo prijave na konec tedna, na petek, ni ustrezno.

V situacijah dvoma ali je podaja prijave že nujna oziroma potrebna, je nujno interno posvetovanje med zaposlenimi. V takšnih primerih je koristno, da interni posvet vodi vodstvo institucije z vključitvijo svetovalne službe.

Sodelovanje policije z drugimi službami ureja Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini, ki najprej določa obvezo obveščanja CSD, ko:

- izve za okoliščine, na podlagi katerih lahko sklepa, da je otrok neposredna žrtev nasilja v družini ali če je pri izvajanju nasilja prisoten ali če živi v okolju, kjer se nasilje izvaja;
- ko izve za okoliščine, na podlagi katerih lahko sklepa, da je žrtev nasilja v družini slabotna ali invalidna oseba ali oseba pod skrbništvom;
- ko obstajajo razlogi za sum, da je bilo z nasiljem v družini nad polnoletno osebo storjeno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti;
- če polnoletna žrtev nasilja v družini obveščanju ne nasprotuje, pa tudi v primerih prekrškov ali kaznivih dejanj, ki se preganjajo na predlog oškodovanca ali na zasebno tožbo.

-

Obvestilo o nasilju policija posreduje CSD v pisni ali elektronski obliki oziroma po telefonu ali osebno. Obvestilo po telefonu ali osebno je treba najkasneje v treh dneh posredovati tudi pisno. Tudi v Pravilniku policije je poudarjeno, da je pomembno usklajeno delovanje CSD in policije, saj sta to glavna akterja s pooblastili v celotnem postopku zaščite otrok. Pomembno je medsebojno obveščanje in koordinirana obravnava. Izjema je neposredna ogroženost žrtve

oz. situacija življenjske nevarnosti, kjer je pomembno hitro ukrepanje. V tem primeru policija ukrepa brez predhodnega obvestila CSD. V ostalih primerih policija takoj kontaktira CSD na številko telefona, ki jo ima CSD dosegljivo za policijo, v 24 urah pa pošlje tudi pisno obvestilo. (Leskošek, Miklič, Sitar Čurić, 2019).

S prijavo na policiji se bo sprožil postopek policijske oz. kriminalistične preiskave. Filipčič (2014) navaja, da je temelj sodelovanja medsebojno obveščanje organov in organizacij, torej poleg prijave še obveščanje o vseh načrtovanih in že izvedenih ukrepih za pomoč žrtvi. Poleg centrov za socialno delo (CSD), ki imajo ključno vlogo v postopkih zaščite otrok, saj so obvezani izpeljati te postopke in koordinirati delo vseh služb in policije, ki je preiskovalni organ, ključen za preiskovanje sumov kaznivih dejanj, imajo posebne pravilnike o postopkih še službe na področju zdravstva (Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti, Ur. l. RS, 38/2011 in izobraževanja (Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode, Ur. l. RS, 104/2009. (Leskošek, Miklič, Sitar Čurić, 2019).

V tem poglavju smo:

- *pojasnili, da otrok do svojega 14 leta starosti ne bo kazensko obravnavan za kaznivo dejanje,*
- *razložili bistvo posameznih kaznivih dejanjih, povezanih z zlorabo mladoletne osebe pod 15 let, da si bi bomo lažje predstavljali, katere informacije zbira policija in zakaj,*
- *ugotovili, da smo kot uradne osebe lahko tudi kazensko odgovorni, če dejanja, ki se preganjajo po uradni dolžnosti ne prijavimo,*
- *spoznali kakšen je neustreznejši način podaje prijave,*
- *izpostavili, kaj vse naj vsebuje prijava.*

Viri:

Brezovnik, A. (2019). Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva (176. člen KZ-1), Diplomsko delo, Ljubljana: Višja policijska šola.

- Deisinger, M. (2017). Kazenski zakonik 2017. Posebni del: s komentarjem, sodno prakso in literaturo. Maribor: Poslovna založba MB.
- Bobnar, T., & Miklič, N. (2015). Preiskovalni pogovor z otrokom, žrtvijo zlorabe. V D. Frangež, & B. Slak (ur.), *Osebni dokazi v teoriji in praksi*, (str. 77- 80). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Filipčič, K. (2019). Ogrožen otrok v labirintu pravnih pravil. V. Leskošek, T. Kodele & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 31-49), Ljubljana.
- Frangež, D., & Dvoršek, A. (2013). Nekateri kriminalistični vidiki odkrivanja spolnih zlorab otrok v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(1), 63–73.
- Križaj, M., & Pristavec Đogić, M. Kaznivo dejanje grožnja in razžalitev. Primerjalni pregled, RS, Državni zbor, Raziskovalno dokumentacijski-sektor
https://fotogalerija.dz-rs.si/datoteke/Publikacije/Zborniki/RN/2014/Kaznivo_dejanje_groznje_in_kaznivo_dejanje_razzalitve.pdf dne 5.9.2020
- Leskošek, V., Miklič, N., & Sanja Sitar Čurić. Postopki in ravnanja po prijavi zanemarjanja ali nasilja nad otrokom. V. Leskošek, T. Kodele & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 141- 173), Ljubljana.
- Miklič, N. (2018). Nasilje v družini. *Vzgoja*, 20(80), 32-34.
- Kazenski zakonik*. Ur. l. RS, 50/2012– uradno prečiščeno besedilo, 6/2016 – popr. 54/2015, 38/2016 in 27/2017.
- Konvencija o otrokovih pravicah (KOP)*. Ur. l. SFRJ-MP, 15/1990, Ur. l. RS, 9/1992, 3/1993, 9/1993, 5/1999, 2/2008, 3/2011 in 9/2012.
- Ustava Republike Slovenije*. Ur. l. RS, 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a.
- Zakon o kazenskem postopku (ZKP)*. Ur. l. RS, 32/2012 – uradno prečiščeno besedilo, 47/2013, 87/2014, 8/2016 – odl. US, 64/2016 – odl. US in 65/2016 – odl. US, 22/2019.
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)*. Ur. l. RS 16/08 in 68/16 in 57/17.

10 POLICIJSKA PREISKAVA IN UKREPI ZA ZAŠČITO OTROKA

V tem poglavju:

- *si bomo ogledali potek policijske preiskave v primeru kaznivih dejanj nasilja nad otrokom,*
- *izpostavili bomo, kaj mora vključevati zaključni dokument policije (kazenska ovadba oz. poročilo za okrožno državno tožilstvo)*
- *pojasnili ukrep prepovedi približevanja, ki ga v nujnih primerih samostojno izreče policija, da zagotovi varnost žrtvi in prepreči nadaljnje nasilje*

V primerih, ko nasilje nad otrokom predstavlja kaznivo dejanje (KD), se storilca preganja po uradni dolžnosti ter neodvisno od volje otroka. Zoper storilca se v nadaljevanju lahko uvede kazenski postopek (Filipčič, 2019).

Podana kazenska ovadba ali poročilo na okrožno državno tožilstvo

Policijska preiskava suma KD se zaključi s podajo zaključnega dokumenta na okrožno državno tožilstvo (ODT). Zaključni dokument, bodisi poročilo bodisi kazenska ovadba (KO), v svoji prilogi vsebuje vse pridobljene osebne dokaze: sprejeto prijavo, zbrana obvestila, evidentirana v uradnih zaznamkih o opravljenih razgovorih z otrokovimi najbližjimi družinskimi člani, morebitnimi ostalimi sorodniki ter dodatno še z znanci, prijatelji ter sosedi družine ali osebami, ki so karkoli videle, opazile ali bile v stiku z otrokom in njegovimi družinski člani in bi lahko podale koristne informacije za samo preiskavo. Policisti so osebne dokaze pridobili z opravljanjem razgovorov z otrokovimi varuhi, učitelji, ostalimi zaposlenimi v vzgojno izobraževalnih zavodih (VIZ), trenerji oziroma osebami, ki otroka vodijo med prostočasnimi aktivnostmi ter osebami s specifičnimi znanji kot so npr. zdravniki, psihologi, socialnimi delavci, psihiatri ipd. Po vseh zbranih informacijah so policisti o otroku pridobili pomembne in ključne podatke in bili tako pripravljeni tudi na izvedbo preiskovalnega pogovora z otrokom kot oškodovancem KD.

Policisti so v smeri dokazovanja utemeljenosti suma storitve KD nad otrokom pridobljene osebne dokaze dopolnili z morebitnimi materialnimi dokazi, kot npr. dokumentacijo strokovnih služb, vrtcev, šol, zdravstvenih služb in CSD. Kadar bo otrok deležen različne strokovne specialistične obravnave, bodo policisti skladno z zakonskimi okvirji zaprosili tudi za tovrstno dokumentacijo. Materialne dokaze so morebiti pridobili tudi z ogledom kraja KD in izvedbo hišne preiskave ter zavarovanjem in pregledom podatkov na e-napravah. V primeru poškodb otroka je bil ta odpeljan v zdravstveno ustanovo, kjer so mu poškodbe oskrbeli in mu je bil izdan poškodbeni list, ki je prav tako priloga zaključnega dokumenta posredovanega na ODT. V primeru, da pridobljeni dokazi utemeljujejo sum storitve KD dotičnega storilca, so policisti izvedli še policijsko zaslišanje osumljene osebe. Oseba, ki je bila vabljen kot osumljenec, se je policijskega zaslišanja lahko udeležila sama ali s pooblaščenim zagovornikom. Tekom zaslišanja je bila osumljena oseba seznanjena, katerega kaznivega dejanja (KD) je osumljena in kaj vse je podlaga za navedeni sum. Po seznanitvi s pravicami, ki ji kot osumljeni osebi pripadajo, je lahko osumljena oseba podala svojo izjavo ter v nadaljevanju odgovarjala na vprašanja policistov. V primerih nasilja, izvršenega nad otrokom, so v vlogi osumljene osebe najpogosteje otrokovi starši oz. skrbniki, rejniki, posvojitelji oz. osebe, ki bi morale za otroka skrbeti, ga negovati in ga varovati pred nasiljem, s pojavom pametnega telefona in množične uporabe sodobne tehnologije pa tudi osebe, ki jih je otrok spoznal preko spleta oziroma jih otrok zaradi specifičnosti spleta fizično sploh ne pozna.

Kadar policija z zbranimi dokazi uspe utemeljiti sum storitve KD nad otrokom, na ODT poda kazensko ovadbo (KO) po IX. odstavku 148. člena ZKP (2012). V primeru, da policiji ne uspe identificirati storilca KD, na ODT poda KO po neznanem storilcu, kar v praksi pomeni, da policija o svojih ugotovitvah obvešča oz. seznanja ODT, primera samega pa ne zaključi in nadaljuje z iskanjem storilca KD vse do njegove identifikacije. Tudi v primeru morebitnih dodatnih novo ugotovljenih dejstvih in okoliščinah policija pisno seznanja ODT s poročilom v dopolnitev podane KO. Kadar policija z zbranimi dokazi ne utemelji suma storitve KD, na ODT posreduje poročilo na podlagi X. odstavka 148. člena ZKP (2012). Časovni okvir poteka in trajanja policijske preiskave suma KD je odvisen predvsem od posebnosti posameznega primera, zaradi česar ni enotnega pravila, kdaj bo policija na ODT podala zaključni dokument.

O podani KO na ODT lahko policija ustno ali pisno seznaniti oškodovanca ali njegovega zastopnika oziroma neogrožujočega starša. Po 4. člen Pravilnika o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini policija o podani KO pisno seznaniti tudi krajevno pristojni CSD (Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini, 2010).

Iz letnega poročila o delu policije za leto 2019 in spodaj prikazane tabele (Kazniva dejanja zoper zakonsko zvezo, družino in otroke) je razvidno, da je v letu 2018 s 653 primeri izstopalo število KD odvzema mladoletne osebe, predvsem na območju Policijske uprave Ljubljana, in sicer zaradi več prijav onemogočanja stika z otrokom, določenega na osnovi odločitve sodišča. V letu 2019 jih je policija obravnavala 374, kar je primerljivo s preteklimi leti, razen z letom 2018. Število prijav kaznivih dejanj neplačevanja preživnine se iz leta v leto zmanjšuje. Odvisno je od odzivnosti staršev na odločitev sodišč glede plačevanja preživnine (Letno poročilo o delu policije, 2019)

Kazniva dejanja zoper zakonsko zvezo, družino in otroke

Vrsta kaznivega dejanja	Število kaznivih dejanj					Delež preiskanih kaznivih dejanj [v %]				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
Odvzem mladoletne osebe	337	279	330	653	374	88,1	85,3	85,2	74,4	85,6
Nasilje v družini	1.283	1.346	1.273	1.368	1.334	95,0	94,9	96,5	97,6	98,0
Zanemarjanje mladoletne osebe in surovo ravnanje	433	495	469	541	656	94,2	94,3	93,6	96,1	95,3
Neplačevanje preživnine	3.121	337	238	216	176	98,4	94,1	97,1	96,8	100,0
Druga kazniva dejanja	4	8	5	8	7	100,0	87,5	100,0	100,0	85,7
Skupaj	5.178	2.465	2.315	2.786	2.547	96,5	93,6	94,4	91,8	95,6

Iz tabele je razvidno, da se število obravnavanih KD »Nasilje v družini« giblje v razponu med 1.283 in 1.368 primerov na leto, v obdobju med 2015 in 2019. V letu 2019 je policija obravnavala 1.334 primerov tovrstnih KD. Pri obravnavi nasilja v družini policisti hkrati preverjajo tudi morebiten sum zanemarjanja mladoletne osebe in surovega ravnanja, katerega število vsako leto narašča. Iz tabele je tudi razvidno, da število KD »Zanemarjanje mladoletne osebe in surovo ravnanje« narašča, kar potrjuje tudi letno poročilo o delu policije 2019.

V posameznih primerih in pod posebnimi zakonskimi pogoji 60. člena ZNPPol (2013) policija zoper storilce KD, ki so utemeljeno osumljeni storitve KD nad otrokom, lahko izreče Prepoved približevanja določeni osebi, kraju ali območju (prepoved približevanja).

Prepoved približevanja je ukrep, namenjen zaščiti žrtve nasilja, ki ga je v svojo zakonodajo sprejela večina evropskih držav. V Slovenji ukrep prepovedi približevanja lahko izreče policija, sodišče v kazenskem postopku in sodišče v nepravdnem postopku. (Filipčič, 2019). V sledečem podpoglavju bo posebej podrobno razložen ukrep prepovedi približevanja, ki ga izreka policija in potrjuje preiskovalni sodnik pristojnega sodišča.

Prepoved približevanja določeni osebi, kraju ali območju po ZNPPol

V javnosti poznana »policijska prepoved« (ali ti. rdeči karton storilcu KD) je možna pod določenimi zakonskimi okviri, in sicer: *kadar je podan utemeljen sum, da je osumljena oseba storila KD ali prekršek z znaki nasilja ALI je bila zalotena pri takem KD ali prekršku IN obstajajo razlogi za sum, da bo ogrozila življenje, osebno varnost ali svobodo osebe, s katero je bila v bližnjem razmerju* (60. člen ZNPPol, 2013).

Policisti znake kaznivega dejanja ali prekrška z znaki nasilja ugotavljajo neposredno na kraju dogodka, ko so tekom policijske intervencije soočeni z ravnanjem osumljenca, ki žrtvi izreka grožnje, ji grozi z nasiljem ali celo nasilje poskuša izvesti v prisotnosti policistov. V ozkem časovnem okviru policisti beležijo svoja neposredna opažanja na kraju in grda, nasilna ravnanja utemeljujejo z dodatnim preverjanjem osumljenčevih dejanj v preteklosti. V nujnosti ukrepanja bodo policisti zelo hitro dodatno zbirali obvestila še od oškodovancev in drugih oseb kot so očitvidci, sosednje, sorodniki ter pridobivala informacije, v kolikor jim bo to omogočeno (problem vikenda) tudi pri zaposlenih v vzgoji in izobraževanju (VIZ), v zdravstvenih zavodih ter na CSD in različnih humanitarnih in nevladnih organizacij.

Pozoren bralec bo v vsebini tega podpoglavja poglavja zaznal, da policisti v utemeljevanju suma KD postopajo vsebinsko enako kot v primeru, ko gre za tako imenovano policijsko preiskavo KD in podajo zaključnega dokumenta na ODT v obliki KO. Pri utemeljevanju suma KD resda vsebinskih razlik ni, razlika je v ključni ugotovitvi neposredne dejanske ogroženosti življenja, osebne varnosti ali svobode oškodovanca na kraju dejanja (3. člen Pravilnika UPP). Policija storilcu izreka ukrep ustno – osebno, neposredno na kraju dejanja, kar pomeni, da mora v zelo omejenem časovnem okviru hitro zbirati dokaze, ki sum

kaznivega dejanja utemeljujejo. V roku, ki ne sme biti daljši od šestih ur, mora namreč policija osumljeni osebi izročiti tudi pisno odredbo o odrejenem ukrepu, iz katerega je razvidno, da se osumljeni osebi prepove približevanju določnemu kraju in določenim osebam za čas 48 ur.

Iz izrečenega ukrepa je razvidna določitev razdalje, na katero se osumljena oseba ne sme fizično približati oškodovancem, ki jih ukrep varuje. Razdalja, ki je lahko do največ 200 m, opredeljuje kraje, kjer oškodovanec prebiva, dela, je v varstvu, se šola ali se vsakodnevno giblje. Prepoved približevanja zajema tudi prepoved nadlegovanja po komunikacijskih sredstvih, na kar policisti še prav posebej opozorijo osumljeno osebo.

Odrejeni ukrep pomeni, da mora osumljena oseba izročiti policistom ključe stanovanja oz. hiše in takoj zapustiti kraj, s seboj pa vzeti svoje osebne stvari za čas trajanja do 15 dni. V primeru neupoštevanja izrečene odredbe policije, policisti osumljeno osebo s kraja dejanja odstranijo.

O izrečenem ukrepu policisti v času uradnih ur takoj seznanijo krajevno pristojni CSD, izven uradnih ur pa interventno službo CSD. V primerih, ko je ukrep izrečen tudi zoper otroka, policisti o prepovedi približanja osumljene sebe otroku, ki se varuje ali se šola in tudi giba na navedenih območjih, seznanijo odgovorno osebo VIZ.

Izrečeno prepoved bližanja policisti osumljeni osebi izrečejo za čas 48 ur in jo takoj pošljejo v presojo preiskovalnemu sodniku okrožnega sodišča, ki se mora v roku, ki ne sme biti daljši od 24 ur, izreči o ukrepu na način, da ga bodisi potrdi, spremeni ali razveljavi.

Preiskovalni sodnik izrečeni ukrep lahko potrdi in podaljša za čas do 15 dni, in sicer vse od začetka veljave ukrepa oz. od ustnega izreka ukrepa policije. Ves čas trajanja ukrepa lahko oškodovanec zaprosi za podaljšanje ukrepa do 60 dni.

Policija se lahko pritoži v primeru razveljavitve ukrepa preiskovalnega sodnika. Največkrat policija poda pritožbo na sodno odločitev v primerih, ko gre za neargumentirano razveljavitev ukrepa, ob njegove nesorazmernem kratkem roku veljave ali zaradi nepopolne veljave ukrepov kot npr. ko je ukrep potrjen zgolj zoper posamezne žrtve oz. zgolj za posamezne in ne vse lokacije.

Nadzor nad spoštovanjem ukrepa prepovedi približevanja izvajajo policisti, ki v primeru kršitve ukrepa osumljeno osebo takoj odstranijo s kraja ter o kršitvi ustno in nato še pisno seznanijo preiskovalnega sodnika.

Kadar se oškodovanec zaradi narave svojega dela zadržuje v drugi državi članice Evropske unije ali se v državo članico Evropske unije preseli ali tam dopustuje, lahko pred zapustitvijo Republike Slovenije pri preiskovanem sodniku vloži zaprosilo za izjavo evropske odredbe o zaščiti.

Policija na letni ravni izreče okoli 1000 ukrepov prepovedi približevanja zoper osumljene osebe, največkrat zaradi utemeljenega suma storite KD Nasilja v družini, kjer živijo otroci kot posredne ali neposredne žrtve zanemarjanja in surovega ravnanja.

Prepoved približevanja, ki jo zoper osumljeno osebo izrečejo policisti za čas 48 ur in ga potrdi in podaljša preiskovalni sodnik do 15 dni ter v nadaljevanju na pobudo oškodovanca lahko tudi do 60 dni, je začasni ukrep, ki omogoča odstranitev osumljene osebe, pomiritev oškodovanca in njegov razmislek o vseh nadaljnjih odločitvah. Prepoved približevanja nasilje zgolj prekine, ga začasno zaustavi. Z ločitvijo vpletenih omogoča vstop v družino drugim institucijam, katerih zaveza je permanentno strokovno delo z vsemi člani družine s ciljem življenja brez nasilja.

[Prepoved približevanja po Zakonu o kazenski postopku](#)

S podajo KO na ODT se storilec na prostosti in brez omejitev svojih pravic čaka na odločitev ODT po morebitni sprožitvi kazenskega postopka. V primeru izrečenega ukrepa prepovedi približevanja po 60. členu ZNPPool (2015) se storilcu za zakonsko točno določen čas omejijo pravice do približevanja določenemu kraju oz. območju in določenim osebam.

V primeru nad otrokom izvršenih hudih oblik KD, ob utemeljenosti suma KD ter v neposredni nujnosti po zaščiti žrtve, npr. otroka žrtve spolne zlorabe s strani osebe, ki bi zanj moral skrbeti, jo negovati ali jo pred nasiljem varovati ter ob neposredni nevarnosti, da bo za nasiljem ali zlorabo nad otrokom nadaljeval v primeru, če bi ostal na prostosti, bodo policisti na podlagi zakonskih določil Zakona o kazenskem postopku (2012) storilcu odvzeli prostost in ga s KO v roku 48 ur pripeljali na zaslišanje k preiskovalnemu sodniku. Čeprav število prijavljenih in odkritih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost med leti niha,

njihovo število narašča. V letu 2019 jih je policija obravnavala 467, največ, kar 145, je bilo spolnih napadov na osebo, mlajšo od 15 let. Ta kazniva dejanja so glede na preteklo leto v precejšnjem porastu. (Letno poročilo o delu policije 2019). Preiskovalni sodnik se bo po zaslišanju osumljenca odločil in zoper osumljenega lahko izrekel kakšnega izmed sledečih ukrepov: pripor, javljanje na policijski postaji, hišni pripor ali prepoved približanja. Preiskovalni sodnik se lahko odloči tudi, da zoper osumljenega ne izreče nobenega od ukrepov in osumljenega izpusti na prostor, kjer čaka na nadaljnje redne postopke sodišča.

Prepoved približevanja po ZKP je alternativa priporu, kar pomeni, da morajo biti izpolnjeni pogoji za pripor, vendar pa je mogoče odvrniti nevarnost, da bi obdolženi ponovil kaznivo dejanje ali vplival na priče, že s tem (manj represivnim) ukrepom. Izreče ga sodišče v kazenskem postopku na predlog državnega tožilca (ne na predlog žrtve). Če obdolženi krši ukrep, lahko sodišče odredi pripor (Filipčič, 2019).

Prepoved približevanja po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini

Neodvisno od policije lahko v primeru nasilja v družini izreče prepoved približevanja tudi pristojno okrožno sodišče v nepravdnem postopku. Za njen izrek in tudi podaljšanje, ni potrebna prijava, podana na policijo. Sam izrek prepovedi podaljšanja kot njeno podaljšanje je namreč v celoti odvisen od volje in pobude žrtve. Postopek je na sodišču voden kot nujen in prednosten. Sam postopek Zakona o preprečevanju nasilja v družini v 22b. členu (2016) opredeljuje, da se postopke za izrek ukrepa lahko začne tudi na predlog otroka, starejšega od 15 let, na predlog staršev oz. enega od staršev, otrokovega skrbnika ali CSD. Po Filipčič (2019) gre za ukrep, določen v ZPND v 19. členu, s katerim sodišče povzročitelju nasilja prepove približati se določenemu kraju in navezovati stike z žrtvijo na kakršenkoli način, vključno s sredstvi za komuniciranje na daljavo in tudi prek tretjih oseb. Sodišče lahko prepoved izreče za največ 12 mesecev, na predlog žrtve pa jo lahko večkrat podaljša. Navadno pa predlagajo izrek ukrepa žrtve po tem, ko je ukrep prepovedi že izrekla policija in se je njegovo trajanje izteklo (Roblek, 2014). O izrečenem ukrepu sodišče takoj obvesti policijo, CSD ter v primeru, da ukrep zajema tudi otroka, dodatno še VIZ, ki ga otrok obiskuje. V primeru kršitve ukrepa žrtve obvesti policijo, ta o svojih ugotovitvah (v skladu s pristojnostmi, kot jih nalaga ZNPPol (2015)) obvesti sodišče, ki v nadaljevanju kršitelja denarno kaznuje.

Kazenska zakonodaja natančno določa pristojnosti policije in sodišča pri obravnavi storilca na eni strani in pravice storilca na drugi strani. Kazenski postopek predstavlja razmerje med storilcem in državo, ki jo zastopa državni tožilec. Cilj kazenskega postopka je kaznovanje storilca za ravnanje, s katerim je prizadel otroka. Vloga žrtve je podrejena temu cilju in skrb zanjo ni v ospredju kazenskega postopka. Sodišče zato v kazenskem postopku ne sprejema ukrepov za dolgoročneje rešitve otrokovih težav (Filipčič, 2019).

V tem poglavju smo se seznanili z delom in pooblastili policije v primerih, ko nasilje nad otrokom predstavlja kaznivo dejanje. Posebej smo:

- *predstavili, kako poteka policijska preiskava in pridobivanje dokazov ter kaj vse mora vključevati zaključno poročilo/ kazenska ovadba;*
- *poudarili, da bodo policisti osebne dokaze pridobili z opravljanjem razgovorov z otrokovimi varuhi, učitelji, ostalimi zaposlenimi v vzgojno izobraževalnih zavodih (VIZ), osebami, ki otroka vodijo med prostočasnimi aktivnostmi ter osebami s specifičnimi znanji, kot so npr. zdravniki, psihologi, socialnimi delavci, psihiatri idr.;*
- *razložili bistvo ukrepa prepovedi približevanja, ki ga v nujnih primerih izreče policija (veljavnost 48 ur) in potrdi preiskovalni sodnik (veljavnost se običajno podaljša na 15 dni), pred iztekom veljavnosti izrečenega ukrepa lahko žrtev pri istem sodniku predlaga podaljšanje tega ukrepa (običajno na skupno 60 dni);*
- *izpostavili, da po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini lahko žrtev nasilja sama, neodvisno od policije, sodišču predlaga izrek zaščitnih ukrepov, vključno s prepovedjo približevanja (v tem primeru do 12 mesecev, z možnostjo podaljšanja za še 12 mesecev).*

VIRI:

Filipčič, K. (2019). Ogrožen otrok v labirintu pravnih pravil. V. Leskošek, T. Kodele & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 31-49), Ljubljana. Letno poročilo o delu policije 2019. Pridobljeno 21.1.2021 s [LetnoPorocilo2019_popr.pdf](#) ([policija.si](#))

Kazenski zakonik. Ur. l. RS, 50/2012– uradno prečiščeno besedilo, 6/2016 – popr. 54/2015, 38/2016 in 27/2017.

Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini. Ur. l. RS 25/2010.

Zakon o kazenskem postopku (ZKP). Ur. l. RS, 32/2012 – uradno prečiščeno besedilo, 47/2013, 87/2014, 8/2016 – odl. US, 64/2016 – odl. US in 65/2016 – odl. US, 22/2019.

Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol). Ur. l. RS 15/2013, 23/2015-popr. in 10/2017.

11 POSTOPEK NA TOŽILSTVU

V tem poglavju bomo:

- *predstavili vlogo in izhodišča za delovanje tožilstva pri reševanju kaznivih dejanj na škodo otrok,*
- *pojasnili možnosti, ki jih ima tožilec glede reševanja kaznivih dejanj na škodo otrok v kazenskem in predkazenskem postopku,*
- *izpostavili posebne pravice, ki jih imajo mladoletni oškodovanci oz. otroci v pravosodnih postopkih,*
- *predstavili vlogo preiskovalnega sodnika, pooblaščenca otroka ter zakonitega zastopnika otroka pri pregonu kaznivih dejanj, pri katerih so žrtve otroci,*
- *opisali načela v zvezi z zaslišanjem mladoletnih oškodovancev,*
- *povzeli možne zaključke kazenskega postopka.*

Tožilec je v zvezi suma storitve kaznivih dejanj na škodo otrok (65. členom KZ-1) obveščen največkrat že v fazi predkazenskega postopka, ko je policija ali CSD seznanjen s sumom storitve enega izmed kaznivih dejanj po 65. členu KZ-1. Tožilec nato lahko usmerja policiste v zvezi zbiranja dokazov in ukrepov za zaščito otroka, zlasti če je osumljeni storilec nekdo, ki je sorodstveno povezan z otrokom. Tožilec se že v fazi predkazenskega postopka lahko udeleži multidisciplinarnega tima, ki ga skliče ali CSD ali policija, kjer se sprejmejo ukrepi za zaščito otroka in se poda tudi ocena ogroženosti otroka.

Ko tožilec prejme s strani policije kazensko ovadbo, da je bilo storjeno kakšno kaznivo dejanje na škodo otroka, zaradi zanemarjanja, psihičnega, fizičnega ali spolnega nasilja, pa se mora tožilec v najkrajšem času odločiti glede nadaljnjega postopka.

Vloga tožilstva v predkazenskem in kazenskem postopku

Tožilec ima več možnosti glede reševanja kaznivih dejanja na škodo otrok, in sicer:

1. V kolikor tožilec oceni, da na podlagi zbranih obvestil in dokazov, ki so priloga podani kazenski ovadbi, ni podan utemeljen sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, zahteva od policije dopolnitev ovadbe ali pa sam pridobi še kakšna obvestila in dokaze, da se preveri utemeljen sum.

2. Tožilec še pred svojo odločitvijo o sprožitvi kazenskega postopka v skladu s 165. členom ZKP, če je storilec neznan in v skladu s 165. a členom ZKP oziroma 431. člena ZKP, predlaga preiskovalnemu sodniku, da opravi eno ali več posameznih preiskovalnih dejanj.
3. Tožilec se lahko odloči v skladu s 161. a členom ZKP in 162. členom ZKP, da se bo, za kazniva dejanja, kjer je predpisana kazen zapora do treh let oziroma za kazniva dejanja določena v drugem odstavku 162. člena ZKP (to je za kaznivo dejanje nasilja v družini po prvem in drugem odstavku 191. člena KZ-1 in kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletne osebe in surovo ravnanje po drugem odstavku 192. členu KZ-1), v kolikor je to v otrokovo korist, da se ovadba reši hitro, mimo kazenskega postopka in sicer v postopku odloženega pregona ali postopku poravnave.
4. V kolikor tožilec oceni, da zbrani dokazi zadostujejo za utemeljitev suma, da je bilo storjeno v ovadbi opisano kaznivo dejanje, pa vloži pri sodišču ali zahtevo za preiskavo, za kazniva dejanja, kjer je predpisana kazen več kot tri leta zapora ali pa obtožni predlog, v kolikor je podan utemeljen sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, kjer je predpisana denarna kazen ali kazen zapora do treh let.
5. Za lažja kazniva dejanja, kjer je predpisana denarna kazen ali zapor do treh let, pa tožilec lahko po prejemu kazenske ovadbe vloži zoper osumljenega obtožni predlog ali predlog za izdajo kaznovalnega naloga, v skladu s XXV.a poglavjem KZ-1.
6. Do glavne obravnave ima tožilec tudi možnost, da sklene z osumljenim oziroma obdolženim sporazum o priznanju krivde, v skladu s XXVI.a poglavjem KZ-1.

V kolikor policija na tožilstvo ne vloži kazenske ovadbe, ker oceni, da ni podan utemeljen sum storitve kaznivega dejanja na škodo otroka, tožilec lahko na podlagi takega poročila policije zahteva opravo posameznega preiskovalnega dejanja in se potem odloči, ali mu zbrani dokazi zadostujejo za utemeljen sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, da vloži obtožni akt ali zahtevo za preiskavo.

V kolikor utemeljen sum ni podan, da je bilo storjeno naznanjeno kaznivo dejanje, tožilec ovadbo zavrže.

V primeru utemeljenega suma, da je bilo storjeno kaznivo dejanje v posledici zanemarjanja otroka ali z uporabo psihične, fizične sile oziroma spolne zlorabe, je osnovna dilema za tožilca, kdaj in na kakšen način opraviti razgovor z otrokom. Razgovor z otrokom oziroma zbiranje obvestil od otroka lahko opravi policija že v predkazenskem postopku, lahko pa se predlaga preiskovalnemu sodniku, da sam ali s pomočjo drugih strokovno usposobljenih oseb opravi razgovor z otrokom. Tožilec v neposredni stik z otrokom ne pride, mora pa skrbeti, kolikor je v njegovo moči, da se spoštuje otrokova osebnost, da se postopek vodi v skladu z največjo koristijo otroka v izogib sekundarne viktimizacije, kar je tudi osnovna skrb sodnika, ki vodi predkazenski ali kazenski postopek.

Na sodišču imajo mladoletni oškodovanci, žrtve kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost iz XIX. poglavja, kaznivih dejanj zoper zakonsko zvezo, družino in otroke iz XXI. poglavja KZ-1, kaznivih dejanj spravljanja v suženjsko razmerje po 112. členu in kaznivih dejanj trgovine z ljudmi po 113. členu KZ-1, naslednje pravice po 65. členom KZ-1 N:

1. Mladoletni oškodovanec (otrok) mora imeti v primeru, ko je zaslišan na sodišču, pooblaščenca (odvetnika), ki skrbi za njegove pravice, skrbi za zaščito otrokove integritete med zaslišanjem in za otroka uveljavlja premoženjskopравни zahtevek;
2. Na zaslišanju na sodišču, v predkazenskem ali v kazenskem postopku, ima mladoletni oškodovanec, ki je žrtev nasilja, ob sebi osebo, ki ji zaupa in ki si jo sam izbere;
3. Tisti, ki vodi predkazenski ali kazenski postopek mora poskrbeti, da ne pride do nezaželenega stika med oškodovancem in osumljencem oziroma obdolžencem.

Mladoletnim oškodovancem oziroma otrokom grede še druge pravice v skladu iz 65.a člena ZKP, ki veljajo za vse oškodovance, pri čemer je obseg in vrsta informacij odvisna od osebnih značilnosti in ranljivosti otroka. Te pravice so:

- do brezplačne zdravstvene, psihološke in druge pomoči in podpore,
- pomoč in ukrepi po zakonu, ki ureja preprečevanje nasilja v družini,
- zaščitni ukrepi po zakonu o zaščiti prič,
- povrnitev škode,
- povrnitev stroškov po 92. členu ZKP,
- do tolmačenja in prevajanja v jezik, ki ga otrok razume,
- do kontaktne osebe pristojnega organa, s katero se komunicira v konkretni zadevi,

- prejemanje informacij o stanju predkazenskega in kazenskega postopka ter pravnomočnostih sodb,
- prejemanje informacij o izpustitvi osumljenca oziroma obdolženca iz pripora ter po pravnomočni sodbi po izpustitvi iz zapora.

Vloga preiskovalnega sodnika, pooblaščenca otroka in zakonitega zastopnika otroka

Da je otrok ustrezno seznanjen s postopkom in pravicami je na eni strani naloga sodišča, ki o teh pravicah seznanj zakonitega zastopnika otroka, če je ta mlajši od 16 let, kot tudi naloga pooblaščenca, katerega naloga je tudi zaščita integritete otroka in vložitev premoženjskopравnega zahtevka. Sodišče vroča vabila otroku kot priči in oškodovancu preko zakonitega zastopnika in pooblaščenca. Nekatera sodišča, Okrožno sodišče v Ljubljani in Okrožno sodišče v Mariboru, že imajo službo za pomoč oškodovancem, ki poskrbi, da so oškodovanci seznanjeni z vsemi prej navedenimi pravicami in tudi poskrbijo za seznanitev otroka s samim postopkom. Na sodiščih, kjer posebne službe za pomoč oškodovancem še nimajo, pa za navedeno poskrbijo sodniki oziroma njihovi strokovni sodelavci.

Preiskovalni sodnik, ki organizira zaslišanje otroka za potrebe predkazenskega ali kazenskega postopka mora odločiti:

- kdaj se bo opravilo zaslišanje otroka,
- kje se bo opravilo, praviloma se naj bi opravilo v t.i. prijazni sobi za otroke,
- kdo bo opravil zaslišanje otroka,
- da je z otrokom pri zaslišanju prisotna zaupna oseba,
- da se imenuje pooblaščenca za otroka,
- da se zaslišanje otroka posname,
- da otrok ne pride v stik z osumljencem oziroma obdolžencem,
- da zaslišanje otroka v drugem prostoru spremljajo osumljenec oz. obdolženec, njegov zagovornik, pooblaščenec otroka, zakoniti zastopnik otroka, v kolikor ni ta tudi zaupna oseba ter državni tožilec.
- da stranke, ki zaslišanje spremljajo iz drugega prostora, preko izpraševalca postavijo otroku vprašanja,

- da je pri zaslišanju prisoten izvedenec, v kolikor mora opraviti z otrokom razgovor zaradi izdelave izvedenskega mnenja oziroma pomagati osebi.

Načela v zvezi z zaslišanjem otroka

Otroka v starosti do 15 let se ne sme zaslišati neposredno na glavni obravnavi. V kolikor je bil otrok zaslišan v predkazenskem postopku ali v fazi preiskave, se kasneje zasliši samo glede tistih okoliščin, ki še niso bile razčiščene pri prvem zaslišanju.

Zaslihanje otroka:

- mora biti izvedeno na otroku prijazen način, z uporabo besed, ki jih otrok razume;
- otroka je potrebno seznaniti s pouki za priče na otroku prijazen in njemu razumljiv način ter ga tudi poučiti, da ni dolžan pričati, v primeru, če je z obdolžencem krvni sorodnik v ravni vrsti oziroma v stranski vrsti do vštetega tretjega kolena ali sorodnik v svaštvu do drugega kolena ali gre za razmerje posvojenca in posvojitelja in v kolikor otrok ne razume pravice, da ni dolžan pričati, otroka ni dovoljeno zaslišati kot priče, razen če to zahteva sam obdolženec ali če sodišče oceni, da je to v otrokovo največjo korist;
- pri zaslišanju otroka je potrebno uporabljati odprta vprašanja, ne sme se uporabljati vprašanje, na katere bi otrok odgovoril z da ali ne, vprašanja ne smejo vsebovati že odgovore, ne smejo biti sugestibilna ali kapriciozna, ravno tako mora biti ponujanje alternativnih odgovorov zelo odprto.

Za zaslihanje otroka sodnik lahko uporabi strokovnjaka, ki je usposobljen za zaslihanje otroka oziroma za izvedbo forenzičnega intervjuja. Zaslihanje se naj bi izvedlo po določenih pravilih, ki veljajo za zaslihanje otrok, najbolj uporaben je protokol NICHD.

Zaključek kazenskega postopka

Kazenski postopek se konča z zavrnilno, oprostilno ali obsodilno sodbo.

Zoper sodbo za kazniva dejanja, kjer je žrtev (oškodovanec) otrok v zvezi kaznivih dejanj iz 65. člena ZKP lahko vloži pritožbo v korist otroka državni tožilec iz vseh pritožbenih razlogov, oškodovanec oziroma njegov pooblaščenec pa lahko vloži pritožbo zoper zavrnilno, oprostilno sodbo, zoper obsodilno sodbo pa samo v delu odločbe o premoženjskopravnem zahtevku, objavi pravnomočne sodbe in odločbe o stroških (četrti odstavek 367. člena ZKP).

V tem poglavju smo:

- *predstavili vlogo in izhodišča za delovanje tožilstva pri reševanju kaznivih dejanj na škodo otrok,*
- *pojasnili možnosti, ki jih ima tožilec glede reševanja kaznivih dejanj na škodo otrok v kazenskem in predkazenskem postopku,*
- *izpostavili posebne pravice, ki jih imajo mladoletni oškodovanci oz. otroci v pravosodnih postopkih,*
- *predstavili vlogo preiskovalnega sodnika, pooblaščenca otroka ter zakonitega zastopnika otroka pri pregonu kaznivih dejanj, pri katerih so žrtve otroci,*
- *opisali načela v zvezi z zaslišanjem mladoletnih oškodovancev,*
- *povzeli možne zaključke kazenskega postopka.*